

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตร
เพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

THE POTENTIALS FOR COMMUNITIES IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT : A CASE STUDY
OF BANPATTAWEE COMMUNITY ENTERPRISES FOR AGRICULTURAL HEALTH,
MAKHAM DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE

วิทยานิพนธ์

ของ

มณีรัตน์ ชีร์พันธุ์เสถียร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สิงหาคม 2562

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตร
เพื่อสุขภาพบ้านป้อวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
THE POTENTIALS FOR COMMUNITIES IN AGRO-TOURISM MANAGEMENT : A CASE
STUDY OF BANPATTAWEE COMMUNITY ENTERPRISES FOR AGRICULTURAL HEALTH,
MAKHAM DISTRICT, CHANTHABURI PROVINCE

วิทยานิพนธ์
ของ
มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สิงหาคม 2562

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

เรื่อง

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ
บ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

The Potentials for Communities in Agro-Tourism Management : A Case Study of Banpattawee
Community Enterprises for Agricultural Health, Makhham District, Chanthaburi Province

มณิรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐวัฒน์ พระงาม)

ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์พรทิพา นิโรจน์)

กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จำเริญ คังคะศรี)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.นงนุช วงษ์สุวรรณ)

ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณีให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารธุรกิจ

ผู้ช่วยอธิการบดี

(อาจารย์ ดร.วิวัฒน์ เพชรศรี)

วันที่ 29 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2562

มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร. (2562). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา
วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์
บช.ม. (การบริหารธุรกิจ). จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์พรทิพา นิโรจน์ สค.ม. (สังคมวิทยา)

ประธานกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำเริญ คังคะศรี ปร.ค. (การจัดการเทคโนโลยี)

กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางกายภาพ
ทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชน และ 3) ศึกษาศักยภาพ
การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ในเขตพื้นที่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ตำบลบ้านปัดวี
อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว
เชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ได้ทำการศึกษาข้อมูลแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาใช้วิธี
การเลือกกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญแบบเจาะจงจำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
เป็นแบบสอบถามปลายเปิดสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา
จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ที่ได้ไปสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบททางกายภาพทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า ชุมชน
มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงเกษตร
ชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ระหว่างชุมชนภายในและภายนอกจังหวัดจันทบุรี มีการจัดการระบบและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
อย่างชัดเจน 2) การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวีพบว่า คนในชุมชน
ส่วนใหญ่มีเวลาที่ไม่ตรงกัน จึงยังขาดการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม และยังจำกัด
อยู่เฉพาะสมาชิกภายในกลุ่มวิสาหกิจเท่านั้น 3) ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า
ศักยภาพด้านความรู้วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญและพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
มีทรัพยากรธรรมชาติและสวนเกษตรไม่ผลที่หลากหลาย ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ
มีงบประมาณที่จำกัด ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต มีการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าโดยจัดทำ
เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ชุมชนยังขาดเรื่องสื่อในการ
ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ และศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร การจัดกิจกรรมทำให้ชุมชน
มีส่วนร่วมมากขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ

ของทรัพยากรที่มี เรียนรู้ร่วมกันในการมีส่วนร่วมของกิจกรรม สร้างความเป็นมิตรภาพที่ดีต่อกัน
ทำให้มีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนที่มีแบบแผน และกระบวนการเรียนรู้
การจัดการมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คำสำคัญ : ศักยภาพของชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, บริบททางกายภาพ, การมีส่วนร่วม
ของชุมชน, วิสาหกิจชุมชน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Maneerat Threerapunsatien. (2019). **The Potentials for Communities in Agro-Tourism Management : A Case Study of Banpattawee Community Enterprises for Agricultural Health, Makham District, Chanthaburi Province.** Thesis M.B.A. (Business Administration). Chanthaburi: Rambhai Barni Rajabhat University.

Thesis Advisors

Associate Professor Porntipa Nirofe M.A. (Sociology) Chairman
Associate Professor Chamroen Khangksri Ph.D. (Technology Management) Member

Abstract

This qualitative research aims to study: 1) the natural resources and environment needed for agro-tourism, 2) the participation of the community in community enterprises, and 3) the potential of the community in tourism management. In the area of Banpattawee Community Enterprises for Agricultural Health, Makham District, Chanthaburi Province. This study also presents suggestions for potential development of the community for sustainable agricultural tourism management. The data were collected from: research documents, in-depth interviews using open-ended questions with 26 key informants, and analyzing descriptive data to present to focus groups.

The findings of this research were as follows: 1) Banpattawee community had the appropriate natural resources and environment needed to open an agro-tourism destination. It has the potential to share information about agriculture with communities both in and outside of Chanthaburi Province, 2) the level of community participation in the enterprises depended on amount of available time and that some enterprise activities were only attended by members of the enterprise, and 3) there is the potential to develop tourism management in the community due to having natural resources and a variety of fruit orchards. Although there is a limited budget for management development, privatization and management of community value-added products can be used. Transferring knowledge to and the community still lacks media communication and public affairs activities. Finally, it is important to increase community participation in agricultural activity management. The advantages of this research can be used to show communities the importance of natural resources, participating in the community enterprise and creating good

friendship. Afterwards, the community can plan to learn more about agro-tourism management and how to increase community incomes and standards of living.

Keywords: Potential of the Community, Agro-tourism, Physical Context, Community Participation, Community Enterprise.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลือให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์พรทิพา นิโรจน์ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.จำเริญ คังคะศรี กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาตลอดจนแนะนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งได้ให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ทุกขั้นตอนด้วยความเอาใจใส่จนมีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งใจเป็นอย่างยิ่งและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณนายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านป่าดง ตำบลป่าดง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี นายอรรถ พงษ์ศักดิ์ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลป่าดง นายกัมปนาท พรมนา ประธานสภาเทศบาลป่าดง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี นางสาวศรีสุดา พรหมพิมพ์ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี และนายประมวล สุขสมพร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลป่าดง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเสมอมา ตลอดจนอนุญาตให้ทดลองใช้เครื่องมือวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบพระคุณบุคคลภายในชุมชนตำบลป่าดง ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่ได้ให้การสนับสนุน เป็นกำลังใจ และช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

คุณประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขออุทิศให้แก่ ครู อาจารย์ บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน

มณีนรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	9
ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	9
ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	10
คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	13
ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	14
องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ.....	17
ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวม.....	19
แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน.....	22
องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง.....	23
การท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	27
การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	31
การบูรณาการของการท่องเที่ยวชุมชน.....	38
แนวคิดศักยภาพของชุมชน.....	42
ความหมายของศักยภาพ.....	42
การวัดศักยภาพขององค์กร.....	45
แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	47
ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	47

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม.....	49
ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	49
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว.....	51
รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา.....	52
แนวคิดวิสาหกิจชุมชน.....	55
ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน.....	57
ประเภทของวิสาหกิจชุมชน.....	58
ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับสิ่งที่ชุมชนทำมาก่อน.....	58
วิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน.....	59
ทุนของวิสาหกิจชุมชน.....	60
การจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชน.....	60
ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน.....	61
วิสาหกิจชุมชนกับแผนแม่บทชุมชน.....	62
การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน.....	63
เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน.....	63
วิสาหกิจชุมชนกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ.....	64
แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.....	65
ประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน.....	66
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	74
กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	74
เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	75
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	78

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	(ต่อ)	
	ความน่าเชื่อถือของข้อมูล.....	80
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
4	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	82
	บริบททางกายภาพของชุมชน.....	83
	บริบทของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี	89
	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	90
	กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	93
	ผลการศึกษาข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี.....	100
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	106
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	106
	วิธีดำเนินการวิจัย.....	107
	สรุปผลการวิจัย.....	109
	อภิปรายผล.....	117
	แนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างยั่งยืน.....	121
	ข้อเสนอแนะ.....	122
	บรรณานุกรม.....	124
	ภาคผนวก.....	131
	ภาคผนวก ก แนวประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	132
	ประวัติย่อผู้วิจัย.....	136

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงฐานข้อมูลประชากรและครัวเรือนตำบลปัว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี...	85
2	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	91
3	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	92

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	31
3 แสดงที่ตั้งตำบลป้อวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี.....	84
4 แสดงวิถีการทำกินของคนในชุมชนตำบลป้อวี.....	87

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจและจำนวนผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่แน่นอนตามฤดูกาลของแต่ละปี ส่งผลให้ทิศทางการเจริญเติบโตที่มีการเกษตรเป็นรากฐานสำคัญด้วยวิถีการดำเนินชีวิตจึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ชาวเกษตรกรและภาคธุรกิจทุกแขนง ต้องตื่นตัวและเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเพื่อนบ้านด้วยกันให้มากขึ้น ดังนั้นการเปิดมุมมองทางธุรกิจในการท่องเที่ยวจำเป็นต้องสร้างความน่าสนใจ เพื่อดึงดูดกลุ่มชาวไทยและชาวต่างชาติให้มาท่องเที่ยว จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เช่น ทัศนกรรมการพัฒนา หรือสินค้าผลผลิตทางการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวโดยการนำทรัพยากรที่มีมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้แนวทางที่สำคัญของยุทธศาสตร์การสร้างฐานการผลิตที่ส่งเสริมความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างเข้มแข็งและสมดุล สรุปได้ว่าจะพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเครือข่ายวิชาชีพในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของจังหวัด จากแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และเชื่อมโยงกับกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพรวมทั้งการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ดังนั้นหากมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเชิงลึกก็จะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นประชาชนภายในประเทศสามารถ อยู่อย่างมีความสุขบนฐานของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดทางชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย ทิศเหนือติดกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ทิศตะวันตกติดกับจังหวัดตราดและประเทศกัมพูชา ทิศใต้ติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับจังหวัดระยองและชลบุรี อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 245 กิโลเมตร สภาพพื้นที่มีทั้งป่าไม้ ภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล มีสินค้าพื้นเมือง อาทิ ผลไม้ เป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของจังหวัดจันทบุรี ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน ได้แก่ ทูเรียน เงาะ มังคุด ระกำหวาน ในช่วงฤดูผลไม้จะมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวและซื้อหาผลไม้รสอร่อยราคาถูกมาชิมเย้าคุณภาพดีที่จังหวัดจันทบุรี เสื้อจันทบุรี ทัศนกรรมการพัฒนาบ้านอีกชนิดที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ผลิตจากกก ได้มีการนำเอากมาดัดแปลงเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ

มากมาย พริกไทย จันทบุรีเป็นแหล่งปลูกพริกไทยที่สำคัญของประเทศไทย เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรในจังหวัดจันทบุรี กว๊านเตี๋ยวเส้นจันทน์ นับเป็นสินค้าพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์อีกสิ่งหนึ่งของจังหวัด เหมาะที่จะซื้อเป็นของที่ระลึกเมื่อมาเที่ยวจังหวัดจันทบุรี อัญมณีเป็นสินค้าที่ขึ้นชื่อของจังหวัด นักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อได้ตามร้านจำหน่ายอัญมณีบนถนนอัญมณี ในวันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ออนไลน์. ม.ป.ป)

การท่องเที่ยวสวนผลไม้จัดอยู่ในรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือ Agro-tourism เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ทางการเกษตรต่าง ๆ ที่มีกิจกรรมการเกษตรและการใช้ทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยว โดยยังคงมีกิจกรรมการเกษตรเป็นหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการบริหารและการจัดการไว้เพื่อรองรับการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยวสวนผลไม้จะแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไป คือจะมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลักให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนไปในตัว อีกทั้งเกษตรกรยังจะมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตรรวมทั้งสินค้าแปรรูปทางการเกษตรอื่น ๆ ด้วย (อัศวิน แสงพิบูล. 2546 : บทนำ) วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปลีดำ ตำบลปลีดำ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นำเอาวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพของเกษตรกร ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาผสมผสานด้วยระบบการบริหารจัดการทรัพยากรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อันก่อให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายองค์ความรู้ของเกษตรกรนำไปสู่การถ่ายทอดภูมิปัญญา และเทคโนโลยีการเกษตรแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป ก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2551 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน อาทิ กลุ่มเพาะเลี้ยงชันโรง กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกลองยาว กลุ่มสตรีอาสา กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มมังคุด กลุ่มทุเรียน เป็นต้น เพราะอาชีพหลักของชาวบ้านคือทำสวน แต่ยิ่งทำกลับต้องมีการหาหนักรุ่นขึ้นคือหนี้สินเพิ่มเติมทุกปี จึงเกิดกระบวนการการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงระดมความคิดถึงแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว คือ การสร้างอาชีพเสริมได้ก่อนำเงินเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนขึ้น โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคลไว้เป็นกลุ่ม ๆ แล้วมีการรวมหุ้นกันทำกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพในชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชนในอาชีพหลักและอาชีพเสริมสู่ชุมชนอย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ในสถานการณ์ของเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน

จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวในชุมชนมีบทบาทในการสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างกว้างขวาง เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน หรือสินค้าทางการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวชุมชน จึง ไม่มีขีดจำกัดในการให้บริการเมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ ดังนั้นรัฐบาลได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ทั้งระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่นมีนโยบายรองรับที่สามารถดำเนินการได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับท้องถิ่นมีหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล และวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ซึ่งบทบาทดังกล่าวจะประกอบด้วย การสำรวจจัดทำ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพในพื้นที่ พัฒนา ปรับปรุง พื้นฟู แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในเขตพื้นที่ ให้มีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อสนับสนุนให้เกิดศักยภาพการท่องเที่ยวและพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสำหรับศูนย์กลางระหว่างการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม การท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยสื่อที่เหมาะสมหรือจัดหาได้ ปรับปรุง พัฒนาเกี่ยวกับป้ายสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งภาษาไทยภาษาต่างประเทศ ปรับโครงสร้างระบบบริการ สิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ ทั้งด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่าย สินค้าพื้นเมือง พาหนะรับส่ง นำเที่ยว มัคคุเทศก์ และที่สำคัญคือการแสวงหาความร่วมมือ ของประชาชนในการพัฒนากิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยอาจจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว กลุ่มอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยวหรือกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรักษาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน (ลำยอง ปลั่งกลาง. 2551 : 21 - 22) แต่อย่างไรก็ตามยังเป็นที่น่ากังวลใจว่า วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปฎิวีและคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมได้มากน้อย เพียงรวมทั้งการมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในด้านต่าง ๆ การทำความเข้าใจ ในอาชีพเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้เพียงใด ดังนั้นเหตุผลทั้งหมดจึงเป็นที่มาของความสนใจ ที่จะทำการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปฎิวีขึ้น แล้วนำผลที่ได้จากการศึกษา มาเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไข หาแนวทาง เพื่อให้ธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้รับประโยชน์ และเพิ่มศักยภาพการจัดการอย่างเป็นระบบ ได้อย่างมีแบบแผน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว และคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญกับทรัพยากรที่มี โดยการส่งเสริมให้เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีรูปแบบมากขึ้น
2. ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากร และสร้างความเป็นมิตรภาพที่ดีต่อกัน
3. กิจกรรมในงานวิจัย อาทิ การจัดประชุมและร่วมทำกิจกรรมภายใน ทำให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม มีบทบาทต่อการพัฒนาร่วมกันเพิ่มขึ้น
4. ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญ ของการเข้าร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ร่วมกันทราบถึงปัญหา แนวทางแก้ไข และประโยชน์ที่คนในชุมชนจะได้รับร่วมกัน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาบริบททางกายภาพ การมีส่วนร่วม และการมีศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านความรู้ 2) ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ 3) ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต 4) ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน 5) ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร ของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ตลอดจนหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ตัวแทนชาวที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ ตัวแทนผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตำบลปัดวิ บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

2. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 26 คน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ได้แก่ ประธานศูนย์คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 7 กลุ่ม กลุ่มละ 1 คน รวม 8 คน

2. ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ จำนวน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ จำนวน 8 คน

3. ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ จำนวน 8 คน

4. บุคคลจากหน่วยงานภายนอก เลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ จำนวน 2 คน

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่

1. นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ตำแหน่งประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ

2. นายกัมปนาท พรมนา ตำแหน่งประธานสภาเทศบาลปัดวิ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ

3. นายประมวล สุขสมพร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

4. นายอรรณพ พงศ์ศักดิ์ ตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

5. นางสาวศรีสุดา พรหมพิมพ์ ตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ซึ่งทั้งหมดผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลจากการเป็นผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องในวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตศึกษาเฉพาะ ในเขตตำบลปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังต่อไปนี้

ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ปีความสามารถหรือความพร้อมของบุคลากรในชุมชนบ้านปัดวีที่จะทำให้เป็นผลสำเร็จ ในการจัดการทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านการจัดการงบประมาณ ด้านการจัดการผลผลิต ด้านการถ่ายทอดความรู้ และด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตรในชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมความรู้ทางการเกษตรควบคู่กับการพักผ่อน และความบันเทิง อาทิ วิชาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ที่เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นักท่องเที่ยวสามารถร่วมสัมผัสวิถีชีวิตเกษตร ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย เพื่อสร้างทักษะ แลกเปลี่ยนความรู้ด้านเกษตร และได้รับความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งสามารถหาผลผลิตการเกษตร และผลิตภัณฑ์ชุมชน กลับสู่ภูมิลำเนา

วิชาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี หมายถึง กลุ่มของชุมชนที่รวมตัวกันจดทะเบียนเป็นวิชาหกิจชุมชนเพื่อผลิตและจำหน่ายผลผลิต ในตำบลบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

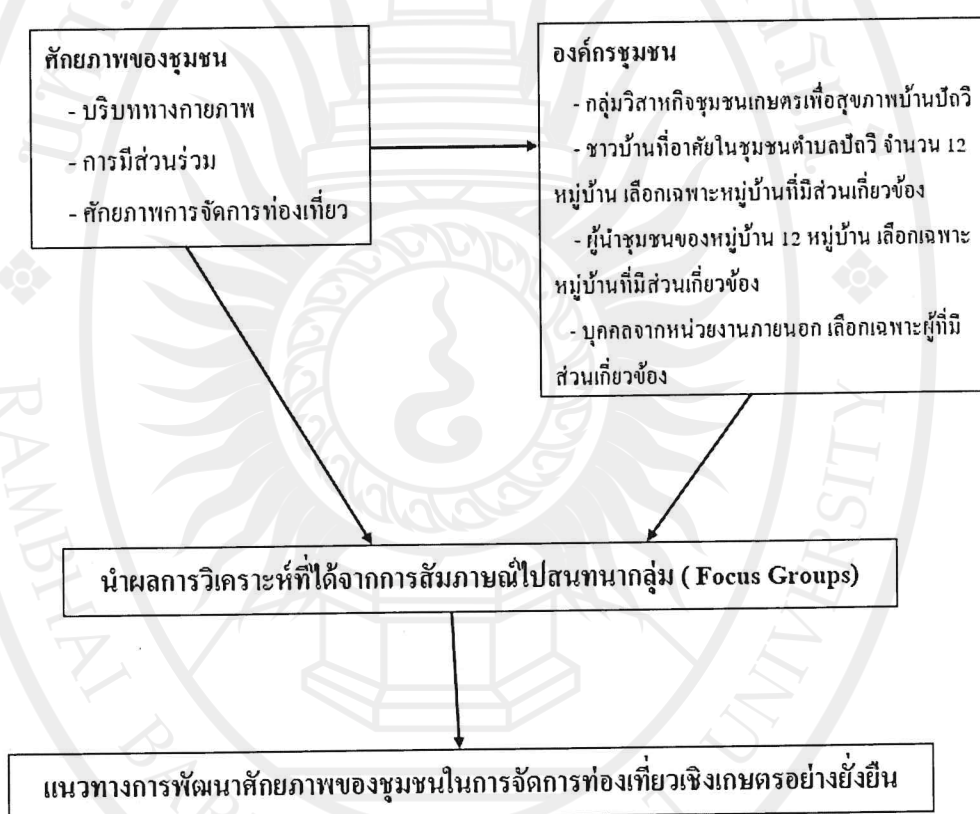
บริบททางกายภาพ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนตำบลปัดวี ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมสามารถสัมผัสได้ และลักษณะที่เป็นนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ ชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และสิ่งคูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นมรดกที่มีคุณค่าของชุมชน ได้แก่ วิถีชีวิตการทำสวนเกษตรผลไม้ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การมีส่วนร่วมของวิชาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวีในการร่วมจัดกิจกรรมท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นการแสดงบทบาทของสมาชิกในชุมชนในด้านการวางแผน การดำเนินการ การแก้ไข กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดกรอบแนวคิดโดยใช้ข้อมูล และความรู้จากการทบทวนเอกสารวิชาการ แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดศักยภาพของชุมชน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.1 ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.2 ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.3 คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.4 ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - 1.5 องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ
 - 1.6 ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวม
2. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
 - 2.1 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.2 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
 - 2.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
 - 2.4 การบูรณาการของการท่องเที่ยวชุมชน
3. แนวคิดศักยภาพของชุมชน
 - 3.1 ความหมายของศักยภาพ
 - 3.2 การวัดศักยภาพขององค์กร
4. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม
 - 4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 4.4 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
 - 4.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา
5. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน
 - 5.1 ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน
 - 5.2 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน
 - 5.3 ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับสิ่งที่ชุมชนทำมาก่อน

- 5.4 วิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน
 - 5.5 ทูทของวิสาหกิจชุมชน
 - 5.6 การจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชน
 - 5.7 ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน
 - 5.8 วิสาหกิจชุมชนกับแผนแม่บทชุมชน
 - 5.9 การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน
 - 5.10 เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน
 - 5.11 วิสาหกิจชุมชนกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ
 - 5.12 แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
 - 5.13 ประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวจัดเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้มีนักวิชาการและผู้มีความรู้ได้ทำการศึกษารวบรวมแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยว

อุดม เชยทิวศ์ และคณะ (2548 : 32 - 45) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า ที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่จำกัดเฉพาะสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้น

ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองหรือปรากฏอยู่ตามธรรมชาติ โดยที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และอำนวยความสะดวกต่อธรรมชาติด้วยตนเอง เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ รวมถึงมนุษย์ เป็นต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) หรือทรัพยากรนันทนาการ (Recreation Resource) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดีหรือร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และประกอบกิจกรรมนันทนาการ อันนำมาซึ่งความพึงพอใจและความสุขในรูปแบบต่าง ๆ ได้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2538 : 11) ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ เป็นต้น แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะของรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้อง เช่น สิ่งก่อสร้าง ของที่ระลึก ถ้ำ และน้ำตก เป็นต้น และในลักษณะของนามธรรมที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยการจับต้องแต่สามารถสัมผัสได้ด้วยทางอื่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษา ความเป็นชนเผ่า และการเล่นการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น

วรรณ วลัยวานิช (2546 : 3) ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

อิสริยา เลหาทรานนท์ (ออนไลน์. 2552) ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งตั้งแต่ในระดับท้องถิ่น จนถึงระดับภูมิภาค และระดับ โลก อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นก็ได้ โดยสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีความงดงามแปลกตา มีความสำคัญหรือมีคุณค่า รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตอันดีงามที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมอันทรงคุณค่า และมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ ก็ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวจัดเป็น สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่สามารถให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ แก่นักท่องเที่ยว

ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างมาก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว หากไม่มีสินค้าทางการท่องเที่ยว หรือสินค้าทางการท่องเที่ยวไม่ดี ไม่มีคุณภาพ หรือไม่งดงามสมบูรณ์ ธุรกิจการเดินทางท่องเที่ยว ก็คงจะไม่เกิดขึ้น หรือไม่มีการเติบโตเช่นในทุกวันนี้ (โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต. ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้อธิบายความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของทรัพยากรท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบการท่องเที่ยว นอกเหนือไปจากบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว

(Tourism Market) องค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และแต่ละองค์ประกอบก็มีองค์ประกอบย่อย ๆ อีกมากมาย ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างองค์ประกอบเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความแตกต่างในรูปแบบของการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบการท่องเที่ยว นอกจากบริการการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือนได้ จึงนับได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

2. ความสำคัญด้านจิตวิทยา

2.1 เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวนับเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่นั้นหรือไม่

2.2 เป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินความตึงเครียด ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทความสวยงามตามธรรมชาติ หรือประเภท โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจให้หายจากความเครียดจากภาระหน้าที่ประจำได้

3. ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ

3.1 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของท้องถิ่น เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวย่อมก่อให้เกิดการสร้างงาน อาชีพให้กับท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าที่ระลึก จำหน่ายนักท่องเที่ยวการจัดบริการที่พักให้ลักษณะโฮมสเตย์ เป็นต้น

3.2 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ของธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เมื่อนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวโดยย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวจึงทำให้สามารถกระจายรายได้สู่ธุรกิจที่เกี่ยวข้องหลายประเภท เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจขายของที่ระลึก ธุรกิจขนส่ง เป็นต้น

3.3 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ภาครัฐ รัฐบาลสามารถเรียกเก็บภาษีอากรจากการค้าและภาษีเงินได้จากผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งรัฐสามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศ และช่วยชดเชยภาวะการผันผวนดุลการค้ากับต่างประเทศได้

4. ความสำคัญด้านสังคม

4.1 ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ทำให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง และยังช่วยให้มาตรฐานการครองชีพของประชาชนดีขึ้นด้วย เนื่องจากการมีรายได้จากการท่องเที่ยว ทำให้มีอำนาจซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคต่าง ๆ ได้มากขึ้น ทั้งยังช่วยลดปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้

4.2 ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กับประชาชน เนื่องจากการเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ได้สัมผัสของจริง ได้รับประสบการณ์ตรง ย่อมส่งผลให้เกิดทัศนคติที่กว้างไกล เกิดความประทับใจ และช่วยเสริมสร้างให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น

4.3 ช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลก ย่อมนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ เช่น นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมักกล่าวชมประเทศไทยเสมอว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สวยงาม น่าสนใจ มีความหลากหลาย น่าตื่นตาตื่นใจ ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่คนไทยทุกคน

5. ความสำคัญด้านวัฒนธรรม

5.1 แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เช่น ภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิต การละเล่น งานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น นับเป็นสื่อซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและของประเทศชาติ

5.2 สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ล้ำลึก เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรม เช่น การไหว้ ความมีน้ำใจไมตรี ลักษณะของสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม เป็นต้น

6. ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เน้น การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมอื่นที่เน้นการนำเอาทรัพยากรขึ้นมาใช้ประโยชน์ จากประโยชน์ที่เกิดขึ้นมากมายที่ตนได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยว ทำให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมไม่เสื่อมสลาย การนำทรัพยากรไปใช้อย่างระมัดระวัง มีจิตสำนึกและมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

การที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางยังสถานที่ ตำบล เมือง ภาค รัฐ หรือประเทศต่าง ๆ ทำให้ท้องถิ่นที่มีผู้เดินทางไปท่องเที่ยวได้รับผลกระทบทางบวก หลายประการนั้น นับได้ว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวมีความสำคัญมากต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว

คุณลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว

การที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสกับสถานที่ต่าง ๆ ได้นั้นต้องมีลักษณะที่จูงใจ หลายประการ ซึ่งโดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้กล่าวสรุปไว้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวหลากหลายประเภทที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางไป ท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น ควรมีลักษณะหลักที่สำคัญ 4 ประการ หรือเรียกว่า 4 As คือ

1. ความดึงดูดใจ (Attraction) ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยวได้ หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัวอันมีสาเหตุมาจาก

1.1 มีความงามตามธรรมชาติ เช่น ชายหาดทรายขาว แนวปะการังที่มีสีอันสวยงาม รวมทั้งปลานานาชนิดต่าง ๆ ป่าที่มีพันธุ์ไม้นานาชนิด หรือความงดงามที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ทะเลสาบ รีสอร์ทในหุบเขา เป็นต้น

1.2 มีลักษณะของเหตุการณ์สำคัญเฉพาะกาล เช่น งานประเพณีในเทศกาลสำคัญของ แต่ละท้องถิ่น การจัดขบวนบุปผชาติหรือการตกแต่งขบวนพาเหรดและการแสดงในเทศกาลต่าง ๆ การแสดงแสง สี เสียง ในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. ความสามารถในการเข้าถึงง่าย (Accessibility) ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะดึงดูด ความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก ถ้าหากมีความสะดวกในการเดินทางที่วุ่นวาย หากนักท่องเที่ยว สามารถเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและใกล้ชิด นักท่องเที่ยวจะเกิดอรรถรส ในการท่องเที่ยวได้มาก ดังนั้น แม้แหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงามแต่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวจะไม่เดินทางไปเที่ยวชมหน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องดำเนินการ จัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน สะพาน ที่จอดรถ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแก่ นักท่องเที่ยว

3. ความประทับใจ (Amenity) ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรก่อให้เกิดความประทับใจ สุขใจ และซาบซึ้งในการเที่ยวชม เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาท ราชวัง วัด โบราณสถานต่าง ๆ ที่แสดงถึงอารยธรรมในอดีต หรือแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม แก่การพักผ่อน อาทิ อุทยานแห่งชาติทางบกและทางทะเลหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิด ความสนุกสนาน เช่น การร่วมงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เช่น งานคาร์นิวัลในประเทศบราซิล งานประเพณีสงกรานต์ในประเทศไทย เป็นต้น

4. องค์ประกอบของการบริการ (Ancillary Service) สถานที่ท่องเที่ยวควรจัดสรร การบริการด้านต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว หน่วยงาน และภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวก และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ ได้แก่

4.1 การบริการด้านการตลาด เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวการส่งเสริม แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

4.2 การประสานความร่วมมือด้านการพัฒนาและจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวางแผนการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น และการจัดระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความดึงดูดใจ เข้าถึงได้ง่าย ประทับใจ และองค์ประกอบ การบริการ ล้วนแต่เป็นสิ่งส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดแรงบันดาลใจที่จะเรียนรู้ธรรมชาติ ซึ่งจำแนก ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป.) ได้สรุปไว้ ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าของประเทศเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของ นักท่องเที่ยว ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม การแบ่งประเภทของทรัพยากร การท่องเที่ยวมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งและการนำทรัพยากรการท่องเที่ยว ไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวตามลักษณะ คุณค่า และความสนใจของ นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีทั้งหมด ออกเป็น 3 ประเภทตามลักษณะ คุณค่าและความสนใจของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีความสวยงาม และนับว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวได้มากที่สุด โดยแบ่งย่อยออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1.1.1 ทิวทัศน์ (Scenery) ทิวทัศน์ต่าง ๆ ทางธรรมชาติทั้งที่สวยงามและ แปลกประหลาดจะเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชม เช่น แกรนด์แคนยอนในประเทศ สหรัฐอเมริกา ภูเขาไฟวิสซุเวียสในประเทศอิตาลีหรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล เช่น ในฤดูหนาวดอกทิวลิปหรือดอกซากุระจะบาน เป็นต้น

1.1.2 สัตว์ป่าและพรรณไม้ (Wildlife and Flora) สัตว์ป่าและพรรณไม้ เป็นส่วนหนึ่งของความงามตามธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เพราะชีวิตความเป็นอยู่

ของสัตว์ป่าเป็นสิ่งที่น่าศึกษาหาความรู้ รวมทั้งความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าประเภทต่าง ๆ ซึ่งนับวันจะหมดไป แต่ยังคงมีที่ให้ท่องเที่ยวได้ เช่น อุทยานแห่งชาติ แหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ เป็นต้น

1.1.3 สภาพภูมิอากาศ (Climate) สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป เช่น แสงแดด สายลม อากาศอบอุ่น หรือหิมะตกในฤดูหนาว ตลอดจนลักษณะอากาศที่แตกต่างไปจากถิ่นเดิมของตน จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้นมาได้ เช่น ฤดูร้อนนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปยังชายฝั่งทะเล หรือฤดูหนาวชาวยุโรปนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวทั่วประเทศแถบตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอากาศที่อบอุ่นกว่า เป็นต้น

1.1.4 ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Natural Phenomenon) เป็นลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์เที่ยงคืน การเกิดสุริยุปราคา และการเกิดฝนดาวตก เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน และศาสนา หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้อง ในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา ซึ่งได้แก่

1.2.1 โบราณสถาน หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบสถ์ วิหาร วัง โดยมีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

1.2.2 โบราณวัตถุ หมายถึง สิ่งของโบราณที่เคลื่อนย้ายได้ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป ศิลปจารึก มีอายุเก่าแก่กว่า 100 ปีขึ้นไป

1.2.3 ศาสนสถานหรือปูชนียสถาน หมายถึง สถานที่ควรแก่การนับถือหรือควรแก่การบูชา เช่น พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร และวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

1.2.4 ศาสนวัตถุหรือปูชนียวัตถุ หมายถึง วัตถุที่ควรแก่การบูชาเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูป เทพเจ้า เป็นต้น

1.2.5 แหล่งประวัติศาสตร์ หมายถึง สถานที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สถานที่กระทำความดีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดสุพรรณบุรี สุสานสัมพันธมิตร จังหวัดกาญจนบุรี ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่บรรพบุรุษ ได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้

ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่าต่าง ๆ สวนสนุก สวนสัตว์ กิจกรรม เช่น การพายเรือ ขี่จักรยานภูเขา ล่องแก่ง เป็นต้น

2. การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว ตามลักษณะและพื้นที่ของทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การจำแนกประเภทตามลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) หมายถึง ทรัพยากร ทั้งทางด้านชีวภาพและกายภาพ ได้แก่ พื้นที่ป่า สัตว์ป่า น้ำตก ถ้ำชายหาด เกาะ แก่ง และปะการัง เป็นต้น ทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้มีความงดงามโดดเด่น เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพักผ่อนหย่อนใจ และการศึกษาธรรมชาติ

2.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ (Archeological and Historical Resources) หมายถึง พื้นที่ หลักฐาน และร่องรอยทางกายภาพ ที่เหลืออยู่ ซึ่งอาจบ่งบอกถึงสภาพความเป็นมาและพัฒนาการของสิ่งมีชีวิตทั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ ทั้งนี้รวมถึงวัตถุต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างหรือประดิษฐ์ขึ้นด้วย ตัวอย่างของทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์ในจังหวัดสุโขทัย พระพุทธรูป และเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2.1.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม รวมถึงสิ่งที่ตกทอดตามประเพณี โบราณมาสู่ชนรุ่นหลัง มีอาทิ ศิลปะการแสดง การแต่งกาย แบบโบราณ ภาษาพื้นเมือง ความเชื่อเรื่องวิญญาณ กิจกรรมการยังชีพแบบดั้งเดิมของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งนี้ยังรวมถึงสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก หรือพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และสิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยวัตถุประสงค์ดั้งเดิมที่สร้างขึ้นนั้นอาจไม่ใช่อะไรเพื่อการท่องเที่ยว แต่เป็นที่ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้ เช่น เขื่อน โรงงานผลิตเบียร์ โรงงานเครื่องปั้นดินเผา สวนองุ่น และหมู่บ้านของชาวนาชาวไร่ เป็นต้น

2.2 การจำแนกตามพื้นที่และลักษณะของทรัพยากร “พื้นที่” ในที่นี้ หมายถึง ที่ตั้งของทรัพยากรนั้น ๆ และ “ลักษณะ” หมายถึง ลักษณะที่เป็นธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น เมื่อพิจารณาเกณฑ์ทั้ง 2 นี้ ประกอบกัน สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.2.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์ (User-oriented Areas) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ใกล้ชุมชน การเข้าถึง (Accessibility)

เพื่อประกอบกิจกรรม ท่องเที่ยวจึงกระทำได้สะดวก เพราะมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ขึ้นมารองรับกิจกรรมการใช้ประโยชน์ และสนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มรูปแบบ แต่ส่วนใหญ่แล้วจะสร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมเฉพาะอย่าง เช่น สวนสาธารณะในเขตเมือง สนามเด็กเล่น สนามกีฬา และสวนสนุก เป็นต้น

2.2.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติ (Intermediate Areas) มักตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนมากกว่าประเภทแรก แต่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เปิดโอกาสให้เดินทางเข้าถึงได้สะดวก ตัวอย่างทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ อาทิ รีสอร์ท อุทยาน และวนอุทยาน

2.2.3 ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นธรรมชาติ (Resource-based Areas) ทรัพยากรการท่องเที่ยวในกลุ่มนี้ จะมีลักษณะเด่นแตกต่างจากทรัพยากรในสองกลุ่มข้างต้น ตรงที่มีความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมมากกว่า และนักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะประกอบกิจกรรมนันทนาการที่หลากหลายมากกว่า เช่น การดูนก (Bird Watching) และการเดินป่า (Trekking) ความหลากหลายในการประกอบกิจกรรมนี้จะขึ้นอยู่กับทรัพยากรพื้นฐานว่าเป็นลักษณะใด หากทรัพยากรพื้นฐานเป็นพื้นที่ชายทะเล ก็เหมาะสมสำหรับกิจกรรมเล่นน้ำ ว่ายน้ำ อาบแดด หรือดำน้ำ เป็นต้น หากเป็นพื้นที่ป่าก็เหมาะกับกิจกรรมเดินป่า/ศึกษาธรรมชาติ หรือกิจกรรมพักผ่อนโดยการไต่เต้าน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบเน้นธรรมชาตินี้ส่วนใหญ่จะอยู่ห่างไกลจากเขตชุมชน และบางแห่งการเดินทางเข้าถึงยังไม่สะดวกเท่าที่ควร

การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์ตามลักษณะ คุณค่า และความสนใจของนักท่องเที่ยว ได้มีการอธิบายองค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป) สรุปไว้ดังนี้

องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ

องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นธรรมชาติ นับว่ามีความสำคัญมากต่อแหล่งท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเดินทางไปเยี่ยมชมเยือนแหล่งท่องเที่ยวใด มักจะมีการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า Nature-base (Outdoor) Activities ทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นธรรมชาติ มีองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนี้

1. ลักษณะภูมิประเทศ

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและภูมิทัศน์ เช่น ภูเขา (Mountain) หุบเขา (Valley) หุบเขาลึกที่มีแม่น้ำตรงกลาง (Canyon) เกาะ (Island) ที่ราบสูง (Plateau) บริเวณสามเหลี่ยมแม่น้ำ (Delta) เนินทราย (Dune) หน้าผา (Cliff) หาดทราย (Beach) ถ้ำ (Cave) ภูเขาไฟ (Volcano) ซากฟอสซิล (Fossil) ฯลฯ

1.5 อากาศ

ช่วงฤดูกาลของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยวที่มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เนื่องจากความน่าสนใจและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งจะขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาล เช่น เทศกาลดอกกระเจียวบาน จังหวัดชัยภูมิ เทศกาลดอกบัวตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยกเว้นในกรณีของแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละฤดูกาลโดยเฉพาะ เช่น การเล่นสกี ซึ่งเป็นฤดูกาลเดียวกันกับฤดูกาลในประเทศของนักท่องเที่ยว แต่สิ่งสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ ความน่าสนใจ ความสะดวกในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวกและราคาถูก เช่น ในช่วงฤดูหนาวนักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ส่วนในฤดูร้อน จะมีนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวประเทศไทย ในจังหวัดที่ชายทะเลและหาดทรายที่สวยงาม เช่น ภูเก็ต กระบี่ พังงา และพัทยา เป็นต้น

1.6 ปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์

ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีความแตกต่างไปจากสถานที่ทางธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางครั้ง อาจคาดเดาได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น และมีขนาดเท่าใด แต่ในบางครั้งไม่สามารถที่คาดเดาได้ เช่น การอพยพหนีหนาวของฝูงนกจากไซบีเรีย หรือนกเป็ดน้ำ การปะทุของภูเขาไฟ การเกิดจันทรุปราคา สุริยุปราคา ฝนดาวตก ฯลฯ

1.7 อื่น ๆ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวบางแห่งมีความน่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ ในทรัพยากรประเภทใดประเภทหนึ่ง เช่น โครงการดูแลสัตว์คล้ายมนุษย์ที่จุดค้นพบเกือบทั่วทวีปแอฟริกา โดยเฉพาะกองกระดูกที่กลายเป็นหินในโอลด์วู ยอร์ช มีอายุประมาณ 1.2 ล้านปีมาแล้วซึ่งมีชื่อว่า “ลิงแห่งแอฟริกาใต้” หรือมนุษย์วานรอสตราโลพิธิคัส” ซึ่งมีชีวิตอยู่มาจนถึงประมาณ 1,000,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราช

องค์ประกอบพื้นฐานที่ได้กล่าวมาข้างต้น นับว่ามีความสำคัญในการอธิบายให้แก่ นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวในสถานที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นป่า ภูเขา หาดทราย ทะเล เป็นต้น ประเทศไทยที่เป็นเสมือนอุ้งน้ำมีทรัพยากรที่หลากหลาย โดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้กล่าวสรุปไว้ดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยในภาพรวม

ประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากและมีความหลากหลายน่าสนใจ ทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนที่เป็นธรรมชาติ และ 2) ส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น และหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งรวมถึงร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่าง ๆ ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นธรรมชาติของประเทศไทย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นธรรมชาติของประเทศไทย อาจจำแนกออกเป็น 6 ประเภท ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในความดูแลของกรมป่าไม้ ได้แก่

1.1 อุทยานแห่งชาติ (National Park) เป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศให้เป็นแหล่งสงวนและคุ้มครองสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อการใช้ประโยชน์ด้านการค้นคว้า วิจัย นันทนาการ และการท่องเที่ยว โดยกรมป่าไม้ประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ในประเทศไปแล้วทั้งสิ้น 81 แห่ง เป็นอุทยานแห่งชาติทางบก 63 แห่ง และเป็นอุทยานแห่งชาติทางทะเล 18 แห่ง ส่วนพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการเตรียมการประกาศจัดตั้ง มีไม่น้อยกว่า 40 แห่ง อุทยานแห่งชาติทางบก มีอาทิ เขาใหญ่ ภูกระดึง ภูหลวง และแม่วงก์ สำหรับอุทยานแห่งชาติทางทะเล มีอาทิ หมู่เกาะสุรินทร์ หมู่เกาะอ่างทอง และอ่าวพังงา

1.2 วนอุทยาน (Forest Park) เป็นพื้นที่นันทนาการที่มีขนาดเล็กและมีความโดดเด่นน้อยกว่าอุทยานแห่งชาติ หากแต่ยังคงมีความสำคัญในแง่ของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประชาชนในท้องถิ่น ปัจจุบันประเทศไทยมีวนอุทยานในประเทศไทยทั้งสิ้น 46 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ วนอุทยานทั้งหมดอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ โดยบางส่วนอยู่ในสังกัดของสำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและบางส่วนอยู่ภายใต้การดูแลของกรมป่าไม้เขตวนอุทยานที่น่าสนใจ มีอาทิ วนอุทยานน้ำตกโดนไพร จ. ภูเก็ต

1.3 เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) ตามพระราชบัญญัติ คือ พื้นที่ซึ่งถูกกำหนดให้สงวนและรักษาไว้ให้ปลอดภัยจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่อาจรบกวนถิ่นที่อยู่อาศัย และการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า รวมทั้งกิจกรรม นันทนาการต่าง ๆ ด้วย แต่เนื่องจากพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหลายแห่งมีองค์ประกอบของทรัพยากรธรรมชาติที่มีความโดดเด่นและมีคุณค่าทางด้านนันทนาการสูง กรมป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบ จึงอนุโลมให้ประชาชนเข้าไปพักผ่อนหาความรู้ในพื้นที่ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันประเทศไทยมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้งสิ้น 37 แห่ง เช่น ห้วยขาแข้ง เป็นต้น

1.4 เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-hunting Area) เป็นพื้นที่ที่รัฐบาลประกาศขึ้นเพื่อคุ้มครองสัตว์ป่าบางชนิดที่กำหนดแต่ไม่หวงห้ามการใช้พื้นที่เพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ปัจจุบันกรมป่าไม้ประกาศห้ามล่าสัตว์ป่าไปแล้ว 49 แห่ง

1.5 สวนพฤกษศาสตร์ (Botanical Garden) เป็นสถานที่ที่มีการจัดรวบรวมพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ที่มีคุณค่ามาปลูกไว้เป็นลำดับตามหมวดหมู่และตระกูล เพื่อการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ขยายพันธุ์ให้แก่ประชาชน โดยปกติมักมีการจัดตกแต่งพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนควบคู่ไปด้วย สวนพฤกษศาสตร์จึงจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง

ของประเทศปัจจุบันกรมป่าไม้จัดให้มีสวนพฤกษศาสตร์ทั้งสิ้น 13 แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ทั่วทุกภาค เช่น สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จ. เชียงใหม่ เป็นต้น

1.6 สวนรุกขชาติ (Aboretum) เป็นพื้นที่ธรรมชาติแต่มีขนาดเล็กกว่าสวนพฤกษศาสตร์สร้างขึ้นเพื่อรวบรวมพันธุ์ไม้ต่าง ๆ โดยเฉพาะ ไม้ยืนต้นที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและไม้ดอกที่อยู่ในท้องถิ่น แต่ไม่ได้มีการปลูกเป็นหมวดหมู่อย่างสวนพฤกษศาสตร์ ปกติมักมีการตกแต่งบริเวณเปิดเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาพันธุ์ไม้ในพื้นที่ได้ กรมป่าไม้จัดสร้างสวนรุกขชาติในทุกภาคของประเทศ รวม 44 แห่ง เช่น สวนรุกขชาติ ถ้ำจอมพล จ.ราชบุรี สวนรุกขชาติ สวนสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ เขาหินร้อน จ. ฉะเชิงเทรา เป็นต้น

นอกจากพื้นที่นั้นหนาแน่นทั้ง 6 ประเภทแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติยังรวมไปถึงพื้นที่ต้นน้ำ พื้นที่ชายหาด ชายฝั่ง เกาะแก่ง และอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ตามกฎหมายอีกจำนวนมาก

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งรวมถึงร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่าง ๆ

ไทยเป็นประเทศหนึ่งในโลกที่อุดมไปด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ แต่ทรัพยากรการท่องเที่ยวใน ส่วนที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงร่องรอยของสิ่งมีชีวิตในยุคต่าง ๆ นี้ ไม่ได้หมายถึงสิ่งซึ่งเกิดจากน้ำมือของมนุษย์แบบปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงร่องรอยและสิ่งซึ่งเกิดจากมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ด้วย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ รวมถึงร่องรอยและหลักฐานทางโบราณคดีทั้งในยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้มีทั้งที่เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณ ชุมชนโบราณ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ โบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง เหมืองแร่ ศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี วิถีชีวิต/ความเป็นอยู่ (เช่น หมู่บ้านชาวเขา สภาพชีวิตในชนบท) ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าและหัตถกรรมพื้นเมือง เป็นต้น บางส่วนอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร บางส่วนกระจายอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์และอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ และหน่วยงานอื่น ๆ ของรัฐ

จากการทบทวนแนวคิดข้างต้นจะพบว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีหลากหลายประเภท ซึ่งมีจุดเด่นที่แตกต่างตามบริบทของสภาพพื้นที่ ทั้งจากทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวบางประเภทก็เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชนและพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรของชาติเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากการนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ เราจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ได้มีนักวิชาการให้แนวคิดที่หลากหลายไว้ดังนี้

แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชนที่ผ่านมามีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยถูกคาดหวังว่าจะเป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชน เป็นผู้กำหนดทิศทาง การท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนโดยคำนึงถึงความยั่งยืนในประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม (ลินธุ์ สโรบล และคณะ. 2546 : บทนำ) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานคิดว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรมประเพณีรวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นปัจจัยหรือต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น (พจนา สวนศรี. 2546 : คำนำ) ได้มีความเห็นว่าเจตนารมณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่เพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนและมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมวัฒนธรรมเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและการเมือง

ลินธุ์ สโรบล และคณะ (2546 : 36) ได้เสนอปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นฐานการพัฒนาที่แท้จริงนั้นต้องมาจากชุมชน และประชากรในชุมชนใช้ฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ซึ่งฐานทรัพยากรหรือต้นทุนของชุมชนดังกล่าวนี้ ได้แก่ ทุนทางธรรมชาติ (Natural Resources Capital) ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture Capital) ทุนทางภูมิปัญญา (Wisdom Capital) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) และเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดังนั้นควรมีกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

การพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพต้องทำให้วิถีชีวิตมีความเป็นอยู่อย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงการจัดการผลประโยชน์จากทรัพยากรให้เป็นธรรมด้วยการกระจายไปสู่พื้นที่ที่มีความขาดแคลนอย่างทั่วถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นต้อง

1. พัฒนาคุณภาพชีวิต
2. ภาควิชาใจในตนเอง

3. แบ่งบทบาทการทำงาน

4. เกิดองค์กรชุมชน

เศรษฐกิจสังคมชุมชนการเมืองสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

1. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง
2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน
3. เติบโตจากรากฐาน
4. เกิดกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน
5. สร้างงานที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว
6. ชาวบ้านมีส่วนร่วม
7. สามารถรองรับภายนอก
8. พิจารณาขีดความสามารถในการรองรับ
9. มีการจัดการของเสีย
10. สร้างสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำนึงถึงความพร้อมของชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การกระจายรายได้และการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวสิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องคิด เมื่อต้องการจัดการการท่องเที่ยวคือสร้างชุมชนให้มีความภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่ผลิตได้เองและมีองค์การที่เข้มแข็งภายใต้แนวคิดจากระดับล่างขึ้นสู่บน (Bottom Up Community Basis) ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตามหน่วยงานรัฐมีหน้าที่สนับสนุนและให้คำแนะนำโดยเฉพาะด้านการตลาด ทั้งนี้ชุมชนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับศักยภาพของทรัพยากรกิจกรรมการท่องเที่ยวการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้มาตรฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและการป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งชุมชนต้องวางแผนการพัฒนาให้เหมาะสมจัดรูปองค์การและการบริหารที่ดีฝึกอบรมบุคลากรให้พร้อมสร้างความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอมีการดำเนินการภายใต้คณะกรรมการและหาจุดเด่นในท้องถิ่นนำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

การที่จะจัดการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง ได้มีนักวิชาการและผู้มีความรู้ได้ทำการศึกษารวบรวมในเรื่ององค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งในประเด็นต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 62 - 65) ได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็งไว้

ดังนี้

1. อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม คือ ฐานรากทางวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมดั้งเดิมของชุมชนและอุดมการณ์ร่วม จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนและความเป็นชุมชน นอกจากนี้การมีวิสัยทัศน์โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ในการพัฒนาไปสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิตที่ดีหรือค่านิยมสุขภาพดีจะเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกและร่วมในกิจกรรมการพัฒนาอีกทั้งการเชื่อมั่นในศักยภาพของคนในชุมชน การมีความเอื้อเพื่อแผ่ทั้งตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ทำให้เกิดความสุขในการกระทำ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดอำนาจที่เป็นอำนาจสาธารณะเป็นของทุกคนและเป็นของชุมชน

2. การจัดองค์กรและการบริหารจัดการ คือ ความเข้มแข็งของชุมชนส่วนหนึ่ง สะท้อนภาพโดยความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ซึ่งประเด็นสำคัญของความเข้มแข็งนี้ คือ

2.1 การจัดองค์กรที่ก่อให้เกิดกิจกรรมและความร่วมมือ ซึ่งหมายถึง รูปแบบการจัดองค์กรที่เหมาะสม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และประสานเครือข่ายเพื่อการกระจายภาระงานพัฒนาไปสู่กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายหรือกิจกรรมที่กระทำร่วมกัน

2.2 มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดี โดยสามารถระดมทรัพยากรทั้งคน วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

2.3 กระบวนการแผนมีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมจากชุมชน หรือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยนายของกระบวนการแผนนี้ริเริ่มตั้งแต่ การเลือกใช้ข้อมูลที่เป็นและเหมาะสม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ (Civic Infrastructure) อันหมายถึง ความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง การส่งเสริมความร่วมมือของสาธารณชนในการร่วมปฏิบัติร่วมกันกำหนดนิยามหรือกฎเกณฑ์ในความสำเร็จและการติดตามตรวจสอบ ประเมินผล

3. การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง คือ เป็นภาพของความมีชีวิตชีวาของชุมชนและแสดงถึงการขยายกิจกรรมหรือเครือข่ายสมาชิก รวมทั้งความสามารถให้เข้าร่วมหลากหลายมากขึ้นทั้งกิจกรรมกลุ่มคน และองค์กร นอกจากนี้ยังแสดงถึงการสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์แก่นุชนหรือคนรุ่นถัดไปในการรับช่วงต่อภาระงานของชุมชน

4. ทุน คือ เป็นที่นำยินดีของสังคม ได้ให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นทั้งทุนในเชิงกายภาพ เช่น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้นำด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่และมีความหลากหลายในชุมชน ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนบุคคลผู้ที่มีศักยภาพและมีสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในฐานะความเป็นพลเมือง มีความเอื้อเพื่อแผ่และพร้อมที่จะลงมือกระทำ หรือทุนที่เป็นตัวเงิน วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทุนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรม

อันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นประสบการณ์ การเรียนรู้ ผู้วิถีการปฏิบัติและร้อยรัดผู้คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5. เครือข่ายความร่วมมือหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ทูนเพื่อน ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือนี้จะทำให้มีหลากหลายทั้งกิจกรรมและองค์กร หรือกลุ่มคนที่เข้าร่วมพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนนี้จะก่อให้เกิดอำนาจต่อรองและการพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วมกัน ภายใต้กิจกรรมสาธารณะดังกล่าว จะทำให้มีการติดต่อสื่อสารมีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นสาธารณะมากขึ้น มีการประมวลความคิด การตัดสินใจ และนิยามสถานการณ์ปัญหา หรือกำหนดกฎเกณฑ์การพัฒนาาร่วมกัน อีกทั้งมีการพบปะและสนทนากับ “คนแปลกหน้า” เพื่อดึงเอาประสบการณ์แนวร่วม และทรัพยากรเพื่อประสานผลประโยชน์แก่ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือนี้จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเกิดจิตสำนึกร่วมในความเป็นชุมชน ท้องถิ่น และสำนึกสาธารณะเพื่อสังคมโดยรวม

6. สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง คือ อำนาจที่เกิดขึ้นจากความเป็นชุมชนเป็นอำนาจสาธารณะที่ก่อเกิดสิทธิตามมา เช่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น สิทธิในการกำหนดยุทธศาสตร์และการกระจายผลประโยชน์ทางการพัฒนาอย่างเป็นธรรมแก่ประชาชนคนในชุมชน นอกจากนี้อำนาจสาธารณะที่มีอยู่ทั้งในตัวบุคคลและชุมชนนี้ จะเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมกลไกตลาด การเงิน กฎหมาย การปกป้องคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของประชาชน

7. เกิดการยอมรับจากสังคมภายนอก ซึ่งแสดงถึงสถานภาพหรือศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับจากภายนอก และสิ่งนี้จะเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในขีดความสามารถและศักยภาพของชุมชนมากขึ้นและบอกได้ว่า “ประชาคมหรือความเป็นชุมชนที่มีสำนึกแห่งการพัฒนาเพื่อส่วนรวม คือ คำตอบของการพัฒนา” ความเป็นชุมชนเหล่านี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายทางสังคมหรือการพัฒนาในระดับมหภาคมากขึ้น

เดวิด ฟินเนลล์ (David A. Fennell. 1999 : Unpaged) นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวแห่งภาควิชาวัฒนธรรมและการพักผ่อนศึกษามหาวิทยาลัยบร็อกประเทศแคนาดา ได้เสนอแนวคิดการท่องเที่ยวที่ไม่ช่วงชิงการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน หากแต่มุ่งตอบสนอง ความต้องการของคนในท้องถิ่นให้มากที่สุดด้วยการใช้เทคโนโลยีในชุมชนเท่าที่จำเป็นที่สำคัญยังต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันกับคนในชุมชน ฟินเนลล์ได้เสนอคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าวว่าจะต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังครอบครัวของสมาชิกในชุมชน ในฐานะการเปิดให้เป็นที่พักอาศัยของนักท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ต้องผ่านนายหน้าใด ๆ อันจัดเป็นการสร้างรายได้ทางตรงแก่คนในชุมชน

2. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริงไม่ว่าจะเป็นการสร้างสาธารณูปโภคและการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน “เพื่อสมาชิกในชุมชน” แต่ไม่ใช่ “เพื่อนักท่องเที่ยว”

3. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดความตึงเครียดด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนอันเนื่องมาจากความพยายามนำความทันสมัยแบบตะวันตกเข้ามาสู่ชุมชน

4. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกในการเคารพและรักษาสิ่งแวดล้อมสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว

5. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีงามระหว่างประเทศทั้งในระดับนานาชาตินานาชาติภูมิภาคที่ล้วนอยู่ภายใต้ขนานวัฒนธรรม โดยนัยนี้การท่องเที่ยวชุมชนต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สอนให้นักท่องเที่ยวเคารพในความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมและไม่มองว่าใคร “เจริญกว่า” และใคร “ด้อยกว่า”

ปัญหาที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการจัดการด้านการตลาดชุมชน บางแห่งแม้จะมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแต่มักมีนักท่องเที่ยวไปเยือนน้อยเพราะทำการตลาดไม่ดี

ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เศรษฐมาต (2545 : บทนำ) กล่าวว่า การตลาดต้องมุ่งประเด็นสำคัญ 2 ประเด็น คือ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นใคร และทำอย่างไรจึงเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญ เพราะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (ออนไลน์, 2547) พิจารณาทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นเจ้าของแล้วสามารถแยกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งธรรมชาติที่มีความสวยงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ป่าเขา น้ำตก ถ้ำ ทะเล เป็นต้น

2. แหล่งโบราณคดีแหล่งประวัติศาสตร์ศาสนสถานที่สวยงามพิพิภภัณฑ์พื้นบ้าน

3. งานบุญพื้นบ้านงานประเพณีพื้นเมืองในรอบปี (12 เดือน)

4. ภูมิปัญญาพื้นบ้านวิถีชีวิตพื้นบ้านและการประกอบอาชีพหลักในชุมชน ไร่ นา สวน เกษตรต่าง ๆ และฟาร์มเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ

5. บุคลากรในท้องถิ่นที่มีความสามารถทำงานในธุรกิจท่องเที่ยวด้านบริการอย่างมีคุณภาพในแต่ละสาขา เช่น บริการนำเที่ยวเรือ นำเที่ยวบริการในร้านอาหาร และบริการนำเที่ยว (มัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือวิทยากรในท้องถิ่น) เป็นต้น

พจนานุกรม (2546 : 8) ได้ให้ความเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวความคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลังความคิดหลักการความหมาย และองค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นไม่ได้เป็นเพียงผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Product) ซึ่งเมื่อถูกผลิตขึ้นแล้วจะหมุนไปตามกลไกการตลาดและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหากแต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการพัฒนาชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ โดยการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นจากนั้นได้เสนอหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Principles) เพื่อเป็นการช่วยให้เห็นจุดยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนคือ

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจของตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมของท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

แหล่งท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางในการท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งในการที่จะร่วมมือร่วมใจดูแลรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งพัฒนาและเผยแพร่การเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนและผู้มาเยือนได้ เราจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

รวิพรธรรม แก้วสุริยะ (2544 : คำนำ) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือ Agro-tourism ว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความงาม ความสำเร็จและความเพลิดเพลินในสวนเกษตรได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ออนไลน์. 2541) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจมีโอกาสใกล้ชิดธรรมชาติ ความเขียวขจี ความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยที่ได้รับการกล่าวขานถึงในฐานะแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก (Kitchen of the World) นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังเรียนรู้กระบวนการผลิตทางการเกษตร ที่กว่าจะมาเป็นผลผลิตสดใหม่ รสชาติยอดเยี่ยมให้เราได้ลิ้มลอง ได้สนุกสนานกับการทดลองหัดทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตรสวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงามความสำเร็จและความเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าเป็นทางเลือกใหม่ของนักท่องเที่ยวที่จะได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและสามารถนำความรู้กลับไปประยุกต์ใช้เพื่อประกอบอาชีพได้ ทำให้ได้หวนกลับไปค้นหาเรียนรู้เข้าใจและมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นคุณค่าภายใต้แนวคิดปรัชญาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรไทย ท่านจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวชนบท ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมรูปแบบกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลาย ทั้งวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมจนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงามในทุกพื้นที่ของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเครือข่ายท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดเป็นการท่องเที่ยวที่จะทำให้ได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพของชาวสวนผลไม้ ไม่ว่าจะเป็นทุเรียน มังคุด ลองกอง มะปราง มะยงชิด สละ แก้วมังกร อีกทั้งยังได้เรียนรู้เคล็ดลับต่าง ๆ ของสวนผลไม้แต่ละแห่งที่พร้อมถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจ และยังสามารถเรียนรู้ถึงชุมชนสัมผัสกับอาหารพื้นบ้านนาชนวน และยังมีที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ให้ได้สัมผัสภายในสวนผลไม้ได้เห็นกระบวนการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูปผลผลิต การดูแลรักษา การเลือกซื้อผลไม้แต่ละชนิด (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. 2556 : 23)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 ก : 32 - 40) ได้กล่าวถึงแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าที่ผ่านมากการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของโลกมีมากขึ้นแต่กลับทำให้สภาพแวดล้อมของในแหล่งท่องเที่ยวด้วยคุณค่าหรือเสื่อมโทรมลง ช่วงปี พ.ศ. 2528 - 2529 นักวิชาการด้านพัฒนาการท่องเที่ยวของโลก ทั้งจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association : PATA) มีความตระหนักในผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงได้ช่วยกันเสนอความคิดต่อการจัดการท่องเที่ยว

ในแหล่งธรรมชาติ เพื่อยังคงรักษาระบบนิเวศต่อไปอย่างยั่งยืนได้ จึงเกิดกระแสความคิดที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน 3 ด้าน คือ

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เพิ่มขึ้น

3. กระแสความต้องการให้ชุมชนในท้องถิ่น เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อให้เกิดการรับผิดชอบและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

จากกระแสความคิด 3 ประการนี้ ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว แนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ Green Tourism หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็ก ๆ รวมกันแล้ว สามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ (Dowling, 1995 อ้างถึงใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 ข : 32 - 40) นักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (PATA) องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) และนักวิชาการในอุตสาหกรรมทั้งจากยุโรป สหรัฐอเมริกาต่างให้คำจำกัดความของ Ecotourism บนพื้นฐานองค์ประกอบว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible) ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural - based Tourism) มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) และการให้ความรู้ การศึกษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (Environmental Education - based Tourism) โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community Based Participation) ร่วมคิดร่วมดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์และบำรุงรักษา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพและประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยก็อยู่ในสภาพเดียวกัน จึงได้รับเอาแนวคิดต่อการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ คือ Ecotourism เข้ามาเผยแพร่ ครั้งนั้นฝ่ายวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ยังมิได้บัญญัติศัพท์แต่ต้องการให้รูปแบบการท่องเที่ยวที่รักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพได้เผยแพร่และรับรู้สู่สาธารณชนทุกระดับ จึงนำเสนอความหมายเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ราชบัณฑิตสภาได้แปลความหมายของคำว่า Ecotourism หมายถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศและตรงกับความหมายด้วย ได้ใช้คำนี้มาโดยตลอด ช่วงกระแสอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแพร่ขยายไปทั่วโลก และ ททท. จัดทำแผนพัฒนาและอนุรักษ์การท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเรื่อง Ecotourism โดยมอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาและจัดทำแผน ในที่สุดได้ความหมายของคำว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยว

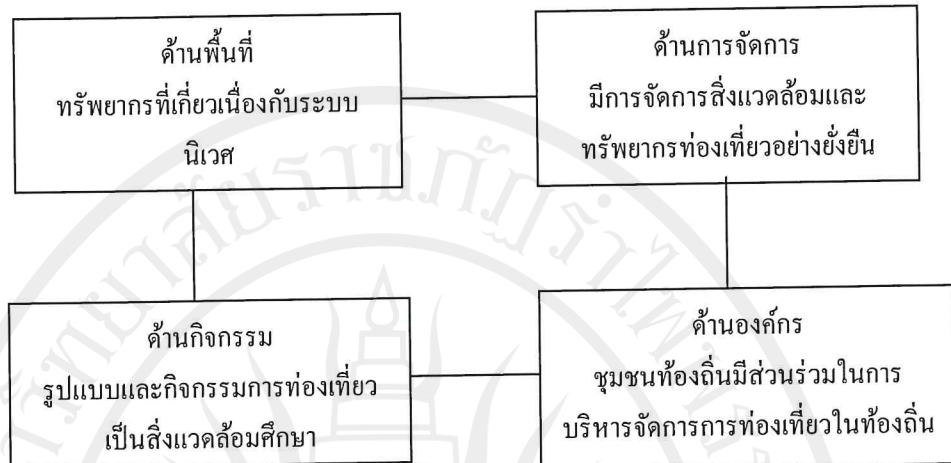
เชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ออนไลน์. 2541)

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ออนไลน์. 2541) ได้อธิบายองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco - system) อาจมีบ้างแห่งที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ไว้ (Nature - based Tourism) โดยเฉพาะ แม้ว่าจะมีความเกี่ยวพันในพื้นที่ก็ตามในทำนองเดียวกัน การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยว นั้น ๆ ด้วย อาจเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ธรรมชาตินั้นอาจรวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco - system) ในพื้นที่ด้วย ตัวอย่างเช่น จุดหมายปลายทางที่คดอย่างกาหลง อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เราจะต้องผ่านหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งขุนกลาง ซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่กับป่าผืนนั้นด้วย เป็นต้น

2. องค์ประกอบด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึง การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustain Aply Managed Tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsibly Travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องกับผู้เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จึงเป็นการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education - based Tourism) ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีบทบาทในมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติตามแผนและร่วมได้รับประโยชน์อย่างเสมอภาค คอยติดตามตรวจสอบ รวมถึงร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับฐานราก (Grass Root) คือ องค์กรชุมชนจนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation - based Tourism)

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไปความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ จากการทบทวนข้างต้นจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีส่วนช่วยส่งเสริมความรู้ รายได้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกันของชุมชนที่มีรูปแบบและเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน เราจึงควรทำความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในปัจจุบันนี้การกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์และการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว รวมทั้งปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนอง

ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพแก่สมาชิกของสังคมในปัจจุบัน และอนาคต โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป ซึ่งมีผู้มีความรู้ ได้ทำการศึกษารวบรวมในประเด็นต่าง ๆ ไว้อย่างน่าสนใจ

1. ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์.ม.ป.ป) ได้กล่าวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ไว้ดังนี้

ความยั่งยืน (Sustainable) หมายถึง ความสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ หรือการรักษาให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ มักใช้คำนี้ควบคู่กับคำว่า “การพัฒนา” (Development) อยู่เสมอ ซึ่งคำว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” หมายถึง การพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการบำรุงรักษาและใช้ในอัตราที่จะก่อให้เกิดการทดแทนกันได้ทันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจะได้มีทรัพยากรใช้ต่อไปในอนาคต รวมทั้งการเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร การพัฒนาต้องคำนึงถึงความเสียหายของสิ่งแวดล้อมและการป้องกันปัญหาความเสื่อมโทรมที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมด้วย

องค์การท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 ว่า ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น “ได้รับการคาดหมายให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมด ด้วยวิถีทางที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียะ ในขณะที่เดียวกันก็คงไว้ซึ่งบูรณภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อชีวิต” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้รับความนิยมและแพร่หลายค่อนข้างมาก ในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย”

สำหรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)” โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ว่า “หมายถึง การท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต” โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชน คำนึงถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วน ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้นำภายใต้ความต้องการของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ

2. ความสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดย (โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต. ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้กล่าวไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถนำมาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการแก้ปัญหาและฟื้นฟู เศรษฐกิจของประเทศได้เนื่องจาก

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจาก ต่างประเทศ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้มาก ทำให้มีรายได้หมุนเวียนในประเทศอย่างมากมาย ซึ่งถือเป็นการแก้ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพมากวิธีหนึ่ง

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดการจ้างงานและก่อให้เกิดกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจขึ้น มากมาย เช่น การให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว การบริการขนส่ง การประกันภัย บริษัทนำเที่ยว ร้านอาหาร ธุรกิจโรงแรมที่พัก งานดูแลบำรุงรักษา งานรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยแหล่งท่องเที่ยว ต่าง ๆ จะได้รับการปรับปรุงดูแลให้สะอาดและสวยงามอยู่เสมอ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา เที่ยวกันมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อการสร้างรายได้ของคนในท้องถิ่น

4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแก่คนท้องถิ่น เช่น การผลิตผลผลิตทางการเกษตร การขายอาหาร การขายของที่ระลึก การบริการที่พัก การนำเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนท้องถิ่น

5. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทำให้มนุษย์มีทรัพยากรการท่องเที่ยวเหลือเก็บไว้ใช้ได้ อย่างยาวนาน เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม จึงไม่ทำลายธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติจึงยังคงความเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริง และชุมชนในท้องถิ่นก็ยังคงอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นไว้ได้

3. หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) โดยโครงการ มหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีหลักการที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเป็นกระแสความคิดหลักของโลกในช่วง

2 ทศวรรษที่ผ่านมา และได้รับความสนับสนุนจากคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Commission on Sustainable Development) ขององค์การสหประชาชาติ ซึ่งหลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนคือ จะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลายาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย เมื่อนำหลักการนี้มาปรับใช้กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมีจุดเน้นที่สำคัญดังนี้

1.1 จะต้องดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะเวลา ยาวนานจนถึงชั่วลูกชั่วหลาน มิใช่เพียงเพื่อคนรุ่นปัจจุบันเท่านั้น

1.2 ลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และลดปริมาณของเสียที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม

1.3 มีการกระจายรายได้และผลประโยชน์ให้แก่คนในท้องถิ่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมในการจัดการ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

1.4 มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการวางแผนงาน การจัดสรรงบประมาณ และการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม

1.5 มีการสร้างเครือข่ายเพื่อเผยแพร่แนวคิด การศึกษาวิจัย และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกไปในหมู่ประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างกว้างขวาง

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการสำคัญอยู่ 4 ประการ ดังนี้

2.1 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างเพียงพอที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องสามารถจัดความยากจนและเน้นการกระจายโอกาสในการใช้ทรัพยากร เพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวสามารถรวมเอาค่าใช้จ่ายด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปในต้นทุนการผลิตด้วย เช่น การจัดการด้านการโรงแรมจะต้องรวมค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย และการลดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในบริเวณข้างเคียงด้วย

2.2 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสังคม กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องสนับสนุนค่านิยมให้ประชาชนมีมาตรฐานการบริโภคทรัพยากรที่ไม่ฟุ่มเฟือย และอยู่ในขีดความสามารถของระบบนิเวศนั้น ๆ ที่จะรองรับได้ รวมทั้งมีการส่งเสริมและพัฒนา รูปแบบในการที่จะนำของเสียกลับมาใช้ใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการทางสังคมและศักยภาพ

ที่จะอำนวยประโยชน์ได้ และต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว ต้องมั่นคงยาวนาน และต้องนำไปสู่การกระจายผลประโยชน์ในสังคมอย่างเป็นธรรม

2.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรม กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องสนับสนุนการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ อย่างยั่งยืนยาวนาน และไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อวัฒนธรรมอันดีของชุมชน รวมทั้ง เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีกับคนรุ่นหลังต่อไป

2.4 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ การท่องเที่ยวต้องใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาด (Wise Use) มีการบำรุงรักษา และมีอัตราการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในขอบเขตของการฟื้นฟูกลับมาใหม่ได้ หากใช้ทรัพยากร การท่องเที่ยวจนหมดสิ้นไป หรือใช้จนเสื่อมโทรมอาจทำให้คนรุ่นหลังขาดโอกาสในการใช้ ประโยชน์ต่อไป นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังต้องมีการพิทักษ์และสงวนรักษาความหลากหลาย ทางชีวภาพ (Biodiversity) เพราะสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ รวมทั้งมนุษย์มีวิวัฒนาการร่วมกัน การสูญหายไปของสิ่งมีชีวิตชนิดใดชนิดหนึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่เหลือรอด จนอาจเป็นเหตุ ให้มีการสูญหายของสิ่งมีชีวิตหลายชนิดตามมา

หลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังกล่าวมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีขอบเขตของการพัฒนาในลักษณะต่อไปนี้

1. การท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้
2. มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย
4. กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการ อยู่เสมอ
5. ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้อง ไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งการกำหนดนโยบายและการวางแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวนั้นสิ่งที่จะต้องพิจารณาเป็นอันดับแรก คือ ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของทรัพยากรการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะกล่าวถึงดังนี้

4. หลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยโครงการมหาวิทยาลัยชีวิต (ออนไลน์. ม.ป.ป) ได้กล่าวไว้ดังนี้

4.1 หลักการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของเชอร์ลี อีเบอร์ (Shirley Eber)

4.1.1 อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี หมายถึง ผู้รับผิดชอบการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอ หรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัด ต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่า และคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัจจัยสำคัญประกอบอยู่ด้วย การพัฒนาต้องยังคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสียน้อยที่สุด โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างเหมาะสมนั้นสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

4.1.2 ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับลดการก่อของเสีย ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกันใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น ลดการนำไม้มาก่อสร้างอาคาร ให้ใช้วัสดุอื่นแทน เป็นต้น ส่วนการลดการก่อของเสีย เช่น ขยะ ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ขยะแห่งอาจนำระบบการหมุนเวียนการใช้ การใช้ซ้ำ และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ขยะเปียกอาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักปุ๋ยสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยจุลินทรีย์ได้

4.1.3 รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษา และส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดย

- 1) การเพิ่มคุณค่า เช่น แหล่งท่องเที่ยววน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก ผีเสื้อ หรือป็นหน้าผา หรือหมู่บ้านวัฒนธรรมและแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัว การทำเส้นทางจักรยานในแหล่งท่องเที่ยวชมรอบหมู่บ้าน เป็นต้น
- 2) การเพิ่มมาตรฐานการบริการ เช่น การส่งบุคลากรไปอบรมด้านต่าง ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ มัคคุเทศก์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่น่าสนใจ นานขึ้น หรือกลับกลับไปเที่ยวซ้ำอีก

4.1.4 ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ จะต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. และเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การพัฒนาและการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

4.1.5 ต้องใช้การท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจของท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการกระจายรายได้สู่ประชาชนที่ประกอบการในท้องถิ่น เช่น การหาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมใหม่ ๆ ในแต่ละตำบล ตามนโยบาย “1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล” ทั้งนี้เพื่อขยายฐานทางเศรษฐกิจ และสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

4.1.6 การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมแก้ไขปัญหาด้วยกัน หรือเป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

4.1.7 หมั่นประชุม หรือปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่

- 1) ชุมชนในพื้นที่
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว
- 4) สถาบันการศึกษา
- 5) สถาบันการศาสนา
- 6) หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่

ร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสารหรือค่าเช่าเรือ ควรเป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.1.8 การพัฒนาบุคลากร การให้ความรู้ การฝึกอบรม หรือการส่งพนักงานไปดูงานอย่างสม่ำเสมอทำให้มีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การอบรมนักท่องเที่ยวความหมายด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

4.1.9 จัดเตรียมข้อมูลหรือคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หรือข่าวสารบริการการขยายให้พร้อม และเพียงพอต่อการเผยแพร่ อาจทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือท่องเที่ยว วิดีโอแนะนำ แผ่นพับ เป็นต้น

4.1.10 ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดย

- 1) การสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง
- 2) การสอบถามความเห็นด้วยใบประเมินผล
- 3) การวิจัยตลาดการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบผลของการบริการ และนำมาปรับปรุงแก้ไขการจัดการและการบริการให้มีประสิทธิภาพเพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

จากหลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และหลักการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะเห็นได้ว่า มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว กล่าวคือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานสำคัญในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบของการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องถูกนำมาใช้อย่างชาญฉลาด ต้องทำการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว และต้องพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย เพื่อให้บรรลุหลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 4 ประการที่กล่าวมาข้างต้น

จากการทบทวนข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีหลักการทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม และทางสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคงปฏิเสธไม่ได้ที่จะให้ชุมชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เราจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเรื่องการบูรณาการของการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

การบูรณาการของการท่องเที่ยวชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ใช้วิธีการบูรณาการภายใต้การประสานประโยชน์ของพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกันครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมสำหรับมิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครอง ด้านสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกัน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการ

พัฒนาและดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด มิติด้านเศรษฐกิจมุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุน ในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและสถานที่ทางประวัติศาสตร์ มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีการประชุมปรึกษาหารือระดมความคิดสร้างฉันทานุมัติกัน ว่าการพัฒนาพื้นที่ในชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และชาวบ้านเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่ง ในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่มุ่งให้เป็นรายได้หลักของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรมเพิ่มความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปแบบของการตั้งกลุ่มให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา ทั้งนี้ควรยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติและความสามารถในการรองรับทางสังคมวัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนา ด้านสังคมและการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ (สำนักกองทุนทรัพยากรกองทุนการวิจัย. ออนไลน์ : ม.ป.ป)

สินธุ์ สโรบล และคณะ (2546 : 24) ได้สรุปประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

1. การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอันหลากหลายหลายของชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของทรัพยากรอันหลากหลาย ตั้งอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสาน จุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม อัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีวิถีชีวิต และประเพณีแตกต่างกันออกไป การเคารพต่อความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีจุดมุ่งหมายให้ชุมชนท้องถิ่นมีสำนึกและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน สามารถอธิบายให้คนนอกหรือนักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจว่า มีความสวยงามและมีคุณค่าอย่างไร อันรวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรมประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ การพิจารณาในประเด็นที่เน้นการท่องเที่ยว โดยชุมชนบนเงื่อนไขของการจัดการ ที่มีความรับผิดชอบผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกัน ซึ่ง ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้ภายใต้หลักการที่ว่า ผู้ที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา นั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการจัดกระบวนการทัศนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งมีความพยายามในการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ซึ่งแนวทางดังกล่าว จะเป็นการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้างไม่เพียงแต่ชุมชนเท่านั้น หากรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำกิจกรรมธรรมชาติแวดล้อมและได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของตนเองด้วย

3. การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม การพิจารณาในประเด็นนี้เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษากับสภาพแวดล้อมระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ทั้งนี้การท่องเที่ยวอาจสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกของชุมชน ในฐานะภายใต้บริบทของภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างคุณภาพระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการจรจรโครงสร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคมและการรวมตัวกัน เพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำเที่ยวจากภายนอกการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจไม่จำกัดอยู่แต่เพียงชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือหมู่บ้านแห่งใดแห่งหนึ่งอย่างโดด ๆ ได้แต่อาจมีการรวมตัวกันของชุมชนหลาย ๆ แห่ง สร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายในการให้การศึกษากับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยวองค์กรเครือข่าย

ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมเพื่อการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวโดยชุมชน ในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชน การพิจารณาการท่องเที่ยว โดยชุมชนด้านนี้เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นและหมายความรวมถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน โดยมีจุดหมายปลายทาง ในการกลับมาบำรุงดูแลรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย ในทางปฏิบัติท้องถิ่นควรมีส่วนร่วม ในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่อาจเริ่มต้นจากชุมชนระดับ รากหญ้าจนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจึงเป็น การท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

5. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในมิติของการพัฒนาองค์กรชุมชน การพิจารณาในบริบทนี้ เป็นความพยายามจะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการพัฒนาองค์กรชุมชน ท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยว โดยชุมชนที่กำลังดำเนินอยู่และกำลังจะดำเนินการต่อไป นั้นเป็นเครื่องมือและกลไกของชุมชน ท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หลากหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจของชุมชน การจัดการทรัพยากรของชุมชนทางเลือกในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสร้างเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริงในชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การที่ ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัดได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้าง รายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งได้มีผลกระทบ ต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการการท่องเที่ยวของตน จึงมีความจำเป็นที่จะมีการ กำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามา มีบทบาทสำคัญร่วมกับชุมชนในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยว ในบริบทของชุมชน ท้องถิ่นอันจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองและระบบการจัดการ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

จากการทบทวนแนวคิดข้างต้นพบว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งที่น่าจะเน้น กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ โดยการบูรณาการของชุมชน

และที่สำคัญต้องสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและก่อเกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เราจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องแนวคิดศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีทั้งนักวิชาการและผู้มีความรู้ได้ให้แนวคิดไว้หลากหลายดังนี้

แนวคิดศักยภาพของชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับศักยภาพของคนและชุมชน ผู้วิจัยได้ประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมนำเสนอในประเด็นสำคัญต่าง ๆ จากนักวิชาการและผู้ที่มีความรู้ดังนี้

ความหมายของศักยภาพ

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2532 : 41) ได้ให้ความหมายว่า Potentiality หมายถึง ศักยภาพหรือขีดความสามารถในการพัฒนา เช่น ระดับบุคคล ศักยภาพของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันและสามารถดึงเอาพลัง คุณลักษณะอันซ่อนเร้นดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าศักยภาพ คือ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ของแต่ละคนที่ได้แสดงออกมาตามความเป็นจริง และศักยภาพสามารถปลูกฝังพัฒนาให้เกิดขึ้น ตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ นอกจากศักยภาพของชุมชน ยังรวมถึงปริมาณคุณภาพของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอีกด้วย

สุวิทย์ ชีรสาคัด (2533 : บทนำ) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการตอบสนองความต้องการ การแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ภายในชุมชน การประสานงาน ความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพิงปัจจัยสี่จากทรัพยากรของตนเอง ตลอดจนความสามารถสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี อาทิ ความสัมพันธ์กับรัฐ ความสัมพันธ์กับการตลาด ความสัมพันธ์กับกลุ่มหมู่บ้านอื่น และครอบคลุมถึงความสามารถในการแก้ปัญหของตนเองให้ลุล่วงไปด้วยดี และองค์ประกอบในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานและการจัดการชุมชน ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศ เป็นต้น

บัญชา แก้วส่อง และคณะ (2533 : 1) ได้กล่าวถึง ศักยภาพชุมชนในเชิงประวัติศาสตร์ว่า แต่ละช่วงประวัติศาสตร์หมู่บ้านนั้น มีอะไรเกิดขึ้นบ้าง พวกเขาอยู่กันได้อย่างไร มีอะไรเป็นตัวเกื้อหนุนหรือเป็นตัวอุปสรรคขวางกั้น และพวกเขาเผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างไร ต่างคนต่างแก้ปัญหหรือร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างไร

เพ็ชรน้อย ม่วงงาม (2539 : 6 - 7) ได้ศึกษาจำกัดความของศักยภาพ และสรุปว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังความสามารถที่แฝงอยู่และสามารถที่จะทำให้ปรากฏได้ ความสามารถ

ที่แสดงหรือปรากฏเป็นได้ ทั้งเครื่องชี้หรือสะท้อนศักยภาพในอดีต และเป็นเครื่องบ่งบอกศักยภาพในอนาคต การปรากฏของศักยภาพใด ๆ จะเป็นช่วงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยอย่างน้อยสองส่วน คือ พลังความสามารถของสิ่งนั้น และเงื่อนไขบริบทที่เป็นไปได้ทั้งตัวชัดเจนหรือตัวหนุนเสริม การปรากฏออกมาของศักยภาพนั้น ที่สำคัญคือเงื่อนไขบริบทที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

วิทย์ เทียงบูรณธรรม (2541 : 61) ได้ให้ความหมายของศักยภาพ คือ ความสามารถหรือขีดความสามารถที่มีอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (อนันต์. 2542) ให้ความหมายของคำว่า ศักยภาพว่า หมายถึง อำนาจ หรือคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้พัฒนาหรือแสดงให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

มณฑิรา ยืนนาน (2544 : 2) ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตแห่งความสามารถ หรือความพร้อมในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุง การจัดการ หรือการเข้ามาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น ศักยภาพคือ ความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ที่มีความพร้อมจะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางด้านร่างกาย ได้แก่ วุฒิภาวะ (Maturity) ซึ่งหมายถึงการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ทางร่างกายและจิตใจ ได้แก่ ความพอใจที่จะสนองต่อสิ่งเร้า หรือพอใจจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดศักยภาพในระดับบุคคล ได้แก่ วุฒิภาวะ หมายถึง ความเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และเชาวน์ปัญญา รวมถึงประสบการณ์ทางสังคมหรือความรู้เดิม (Experience) ผู้มีประสบการณ์เดิมมากย่อมมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์เดิมน้อย

นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายโดยจำแนกศักยภาพออกเป็นระดับต่าง ๆ โดยทั้งศักยภาพระดับบุคคล ระดับองค์กร และศักยภาพในการให้บริการ โดยศักยภาพระดับบุคคลมีผู้ให้ความหมายดังนี้

ลองแมน (Longman. 1987 : Unpaged) ได้ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังความสามารถของบุคคลที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในตน หากมีการกระตุ้นจากบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม จะสามารถแสดงพลังหรือความสามารถที่มีอยู่ออกมาใช้ได้ หรือยับยั้งพลังที่มีอยู่มิให้บังเกิดขึ้น

วิกตอเรีย (Victoria Neufeldt. 1990 : Unpaged) ได้ให้ความหมายว่า ศักยภาพ หมายถึง พลังหรืออำนาจที่มีอยู่ในตัวบุคคลซึ่งสามารถดึงออกมาใช้ หรือแสดงออกมาได้หากได้รับการกระตุ้นจากสิ่งภายนอก

สำหรับศักยภาพระดับองค์กรมีผู้ให้ความหมายดังนี้

สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2533 : 5) ได้กล่าวถึง ศักยภาพชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการที่จะตอบสนองความต้องการ และการแก้ปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนรวมทั้ง

ความสามารถในการร่วมกับคนภายนอก และการตอบโต้กับอิทธิพลภายนอก ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสมบูรณ์และความสงบสุขของคนในชุมชนนั้น และเพื่อให้เข้าใจศักยภาพของชุมชนจำเป็นต้องศึกษาองค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพด้วย เช่น โครงสร้างประชากร โครงสร้างทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเครือญาติ โครงสร้างอำนาจ และระบบการปกครอง อาชีพ และระบบการผลิต ระบบความเชื่อ ปัจจัยการผลิตและได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต

เขาวลัทธิ ศิริสุวรรณ (2539 : 7) ได้กล่าวว่า ศักยภาพของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีอยู่ในตัวซึ่งสามารถจะนำออกมาใช้เพื่อดำเนินการหรือประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตได้เป็นผลสำเร็จ หนึ่งจะไม่มิลักษณะตายตัวแต่อาจจะมีให้มากขึ้นหรือแข็งแรงขึ้นจากการพัฒนา

วริยา เอี่ยมวิบูลย์ (2540 : 11) กล่าวถึงศักยภาพของบุคคลและองค์กรว่า หมายถึงความสามารถที่มีอยู่ให้ปรากฏเมื่อมีโอกาสที่จะกระทำได้ในระดับบุคคลและระดับองค์การภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่กฎหมายกำหนด

ทวิธา คชรินทร์ (2541 : 5) กล่าวว่า องค์กรจะมีศักยภาพที่ดีได้นั้นจะต้องอาศัยกระบวนการ (Process) หรือพฤติกรรมการทำงานขององค์กรที่ยอมให้คนในองค์กรใช้ ศักยภาพหรือสติปัญญาของเขาได้เต็มที่ เพราะศักยภาพเป็นเครื่องชี้การปฏิบัติงานของคนในองค์กร การที่จะได้รับและยังคงไว้ซึ่งผลงานสูงสุด องค์กรจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการหรือวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้คนในองค์กรใช้ศักยภาพของเขา

วิชูกร กุหลาบศรี (2541 : 24) กล่าวว่า ศักยภาพขององค์กร หมายถึง ความพร้อมในการแสดงความสามารถในการดำเนินการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายสูงสุดขององค์กรภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีอยู่

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม (2542 : 67) ได้ศึกษา เซอร์เปอรวีโว (Serpervivo) กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของศักยภาพในการบริหารจัดการสามารถพิจารณาได้ 4 ด้าน คือ

1. Man หรือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการบริหาร
2. Money หรือ งบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการบริหาร
3. Material หรือ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่
4. Management หรือ การบริหารจัดการ

จากการศึกษาความหมายของศักยภาพชุมชนนั้น หมายถึง พลังอำนาจหรือความสามารถของชุมชนที่แสดงออกมาในการดำเนินการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายสูงสุดของชุมชน ในการที่จะตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ก่อให้เกิดความสมบูรณ์ความสงบสุขของคนในชุมชนภายใต้ในสภาวะแวดล้อมที่มีอยู่

การวัดศักยภาพขององค์กร

เพื่อเป็นมาตรฐานที่สามารถวัดความมีศักยภาพขององค์กร ได้มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

คณีย์ เทียมพูน (2543 : 46) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดศักยภาพขององค์กรสามารถทำได้ 2 วิธี หลัก ๆ คือ

วิธีแรก ใช้การวัดด้านมิติพฤติกรรม (ทักษะความรู้ความคิดและพฤติกรรม) ขององค์กร ด้วยการมุ่งไปที่พฤติกรรมหลักที่มีผลต่อการดำเนินภารกิจขององค์กร โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ว่า บุคลากรขององค์กรนั้นมีพฤติกรรม (Behavioral Analysis) ที่สอดคล้องกับลักษณะของพฤติกรรมที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของการดำเนินการตามภารกิจขององค์กรนั้นหรือไม่ วิธีการวิเคราะห์แบบนี้เรียกว่าเทคนิค Behavioral Event Interviews หรือ BEIs

วิธีที่สอง ใช้วิธีการวัดโดยการเปรียบเทียบมาตรฐานการทำงานขององค์กรนั้น กับมาตรฐานการทำงานขององค์กรที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการประสบความสำเร็จ หรืออีกนัยหนึ่งคือ การใช้วิธี Benchmarking นั่นเอง โดยในกระบวนการวิเคราะห์นั้น โดยในกระบวนการวิเคราะห์นั้น จะใช้วิธีการวิเคราะห์หน้าที่ (Functional Analysis) ว่าอะไรคือขอบเขตงาน และมาตรฐานงาน ที่ถือว่าเป็นดัชนีชี้วัดผลสำเร็จ (Key Performance Indicators : KPIs) แล้วนำองค์กรที่จะวัดระดับความสามารถความพร้อมนั้นมาทำการเปรียบเทียบว่า มีขอบเขตงานและมาตรฐานงานที่สอดคล้องกับดัชนีชี้วัดผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร

การวัดระดับศักยภาพขององค์กรในแง่นี้จะใช้วิธีการวัดในเชิงทัศนคติของการเห็นประโยชน์จากการทำงานร่วมกันตามแนวทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) โดยพิจารณาว่าในการทำงานร่วมกันระหว่างบุคคล ปัจจัยที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการทำงานร่วมกัน จะเป็นผลมาจากการที่แต่ละบุคคลที่มาทำงานร่วมกัน ได้สร้างสถานะที่เอื้ออำนวยต่อความคาดหวัง (Availability) ของอีกคน ได้มากน้อยเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งคือ ตอบสนองต่อความคาดหวัง จุดมุ่งหมายของอีกบุคคลหนึ่งได้มากน้อยเพียงใด เท่านั้นเอง การศึกษาเชิงพฤติกรรมในลักษณะเช่นนี้ อาจจะใช้การศึกษาจากทัศนคติที่เกี่ยวกับเรื่องบทบาทที่คาดหวัง และบทบาทที่เป็นจริง โดย

1. บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังไว้ล่วงหน้าต่อบุคคลหรือองค์กรอื่นหรืออีกนัยหนึ่ง บทบาทที่คาดหวังจะสะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายที่บุคคลหนึ่งต้องการจะได้จากอีกบุคคลหนึ่งหรือองค์กรหนึ่ง

2. บทบาทที่เป็นจริง หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหรือองค์กรหนึ่งปฏิบัติหรือแสดงออกมา ซึ่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องต่อความคาดหวังของอีกบุคคลหนึ่งก็ได้ หรืออีกนัยหนึ่ง บทบาทที่เป็นจริงจะสะท้อนให้เห็นความสามารถของบุคคลหรือองค์กรหนึ่งในการเอื้ออำนวยต่อความคาดหวังของคนอื่น

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2543 : 49 - 50) ได้มีอธิบายการวัดศักยภาพ และเสนอแนวคิดเกณฑ์ชี้วัดศักยภาพไว้ดังนี้

1. การจัดโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสม ซึ่งหมายถึงการจัดองค์กรหรือกลุ่มบุคคลโดยการร่วมตัวของกลุ่มคน การบุคลากรในองค์กร การจัดระบบสวัสดิการในองค์กร การพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากรในองค์กร ความเพียงพอของจำนวนบุคลากรและการสามัคคีของบุคลากรในองค์กร
2. การจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการวัดถึงระบบข้อมูลข่าวสาร กระบวนการแก้ไขปัญหาองค์กร การแก้ปัญหาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยมีการใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้าน
3. การจัดการทรัพยากรและงบประมาณ ซึ่งหมายถึง ทรัพยากรที่เป็นองค์ความรู้ เป็นวัสดุสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชนหรือเครือข่ายของชุมชน และเงินงบประมาณของชุมชน มีการวัดด้านบริหารจัดการทรัพยากรและงบประมาณที่มีอยู่ในชุมชน ความเพียงพอของทรัพยากร และการนำทรัพยากร งบประมาณมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงาน
4. การสร้างเครือข่ายทางสังคม ซึ่งหมายถึง การประสานงานความร่วมมือของเครือข่ายในสังคม มีกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการประสานงานความร่วมมือระหว่างเครือข่าย
5. การดำเนินกิจกรรม ซึ่งหมายถึง กิจกรรมหรือผลผลิตของกลุ่มบุคคล/องค์กร โดยมีการวัดเชิงปริมาณ และคุณภาพของกิจกรรมที่กลุ่มบุคคล/องค์กรดำเนินงานกิจกรรมว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกัน มีกิจกรรมใหม่เกิดขึ้นเสมอซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นมาจากกระบวนการเรียนรู้องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และการเป็นผู้นำขององค์กร จนสามารถนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดี

จากการทบทวนแนวคิดข้างต้นจะพบว่า ศักยภาพของชุมชนนั้นสามารถวัดได้หลายวิธีด้วยกัน ทั้งการวัดด้านมิติพฤติกรรม (ทักษะความรู้ ความคิดและพฤติกรรม) ขององค์กรหรือใช้วิธีการเปรียบเทียบมาตรฐานการทำงานนั้น กับมาตรฐานการทำงานขององค์กรที่ถือว่าเป็นต้นแบบของการประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นศักยภาพสามารถวัดได้จาก การจัดโครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสม มีการรวมตัวกันของกลุ่ม มีการพัฒนาองค์ความรู้ของบุคลากร จำนวนบุคลากรเพียงพอ มีการจัดระบบการเรียนรู้ การเข้าถึงระบบข้อมูลข่าวสาร ขบวนการแก้ไขปัญหาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านเอง มีการจัดการทรัพยากรและงบประมาณให้มีความเพียงพอและเกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรมีการสร้างเครือข่ายทางสังคม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นแล้วองค์กรยังต้องมีการดำเนินกิจกรรมในองค์กร ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเอง การเป็นผู้นำมีการจัดการที่ดีและเกิดประโยชน์แก่ชุมชน ดังนั้นจึงปฏิเสธไม่ได้ที่จะให้ชุมชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

จึงจำเป็นที่จะต้องเข้าใจแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ซึ่งมีทั้งนักวิชาการ นักพัฒนาได้ให้แนวคิดที่หลากหลายไว้ดังนี้

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชน ต้องเกิดมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะทำให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมแสดงความคิดเห็น และยังทำให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกันภายในชุมชนเป็นพลังชุมชนในการทำกิจกรรมให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับภาครัฐและผู้นำด้วยว่ามีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนมากน้อยเพียงใด และสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนได้หรือไม่ หากทุกคนไม่มีความร่วมมือกันและไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน ก็จะทำให้ชุมชนไม่พัฒนาและไม่เข้มแข็ง ไม่ยั่งยืนและอาจทำให้มีปัญหาอื่น ๆ ตามมาด้วยมากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1981 : 6) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามา มีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค

ยูพาพร รูปงาม (2545 : 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมียากจนเกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

ชินรัตน์ สมสืบ (2531 : 20) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน

นำชัย ทนุผล และคณะ (2543 : 14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วม เป็นการพัฒนาความสามารถของประชาชนในชุมชนในการใช้ประโยชน์และกระจายทรัพยากรรวมถึงการทำให้มีปัจจัยในการผลิตในชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีพด้านเศรษฐกิจและสังคมตามความสามารถและตามความจำเป็นและในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถพัฒนาการรับรู้และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดรูปแบบในการดำเนินชีวิตตนตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมในการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเองการมีส่วนร่วมต้องยึดแนวทางปฏิบัติดังนี้

1. ประชาชนเป็นหลักในการแก้ปัญหาของเขารัฐและองค์กรเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น
2. กิจกรรมต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชนวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ในชุมชนการขัดเขี่ยกิจกรรมจากภายนอกจะไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นการทำลายศักยภาพขาดความมั่นใจในตนเอง
3. การกระจายและสื่อสารข้อมูลเพื่อพัฒนาการรับรู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหาการดำเนินการดังกล่าวต้องอยู่บนฐานของความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมระบบความคิดค่านิยมของชุมชนตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง

จากการให้ความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจากเป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงาน

จะต้องมีความเข้าใจในวิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คูฟแมน (Koufman. 1949 : 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบทพบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่าง ๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังนี้

ฟอร์นาร์อฟ (Fornaroff. 1980 : 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

อภิญญา กังสนารักษ์ (2544 : 14 - 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้

อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

นำชัย ทนุผล (2529 : 118 - 119) ได้อธิบายแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหาขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้วโครงการต่าง ๆ ที่ออกมาก็จะไร้ประโยชน์เพราะโครงการที่วางออกมามีได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนอีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมและการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหาวิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเองโครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้ง่าย เพราะประชาชนเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาพวกเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมเมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการระบุปัญหาแล้วขั้นต่อไป คือการร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่ไม่ใช่ว่านักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหา เพราะผลเสียที่ติดตามมากก็คือประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการ

ช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อ ๆ ไปการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) กิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้วผลที่ตามมาคือการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชนแทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมดการดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนมีการประเมินว่าผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์อย่างน้อยเพียงไรและอุปสรรคต่างๆที่ได้รับจากการดำเนินการนั้นการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่ากิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไรซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อ ๆ ไปได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสามารถใช้ประโยชน์และได้รับประโยชน์จากการจัดการนั้น ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีดังนี้

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
6. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
7. ประเมินผล

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

ลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ในอดีตที่ผ่านมาส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้

ชุมชนเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยถือว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายที่สำคัญ ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องเป็นการนำไปสู่ความร่วมมือ ในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบายระดับแผนและระดับปฏิบัติ ภาวเดช พษ์มิววิเชียร (2542 : บทนำ) กล่าวว่าในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จำเป็นที่สุดคือการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจสังคมองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคง และก้าวหน้านอกจากนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินธุรกิจและชุมชนท้องถิ่นจึงจะเกิดความยั่งยืน ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

ในการที่ชุมชนจะดำเนินการใด ๆ นั้น ต้องมีการวางแผนที่เข้าใจง่ายในการร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อความสามัคคี พร้อมเพียงกันในคนหมู่มาก จึงได้มีผู้อธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 69 - 75) ได้เสนอรูปแบบวิธีการและแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้รัฐบาลเป็นผู้วางแผนนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยวรูปแบบที่ 1 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนขององค์กร ชุมชนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แม้ว่าในความจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจเจรจาต่อรอง ผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

แบบที่ 2 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอก หรือรัฐบาลประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ละชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการร่วมอภิปรายของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนหรือในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการตอบคำถามรัฐบาลโดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาลและให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่นการเตรียมการจัดการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการบริหารและการได้ประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อมดังนั้นองค์กรชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมองค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชนเป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคลขณะนั้นจึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริงเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าวดังนั้นการมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะปัจเจกบุคคลรูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยวอาจมีหลายรูปแบบเมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรมการปกครองท้องถิ่นขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทยรูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระไม่เป็นทางการเกินไปไม่อิสระเกินไปโดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันเป็นครรลองผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ควรได้รับ อาทิ

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. ผลประโยชน์ทางสังคมคือมีสวัสดิการที่ดีสังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
4. ความภาคภูมิใจมีความสุขในการเป็นอยู่มีความร่วมมือในชุมชนเกิดความรักและห่วงหาพันพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์คือนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนเป็นองค์ที่ดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามการให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็น คือ

การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอกการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตการได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพมีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนสังคมพัฒนาอย่างเหมาะสมมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยการพัฒนาการของชุมชนเอง

จากการทบทวนแนวคิดข้างต้นจะพบว่า แนวคิดกับการมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนเข้มแข็ง กระจายรายได้ภายในท้องถิ่นยกระดับคุณภาพชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ ในการจัดการท่องเที่ยว ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้เป็นที่รู้จักแหล่งการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงขอแนะนำให้ผู้รู้จักกับ แนวคิดวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน

คำว่าวิสาหกิจชุมชน อาจจะเป็นคำใหม่ที่หลาย ๆ คนยังไม่เข้าใจ และเข้าใจผิดไปว่าเป็น การช่วยเหลือของภาครัฐในด้านการสนับสนุนเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพเหมือนหลาย ๆ โครงการ ที่ผ่านมา ซึ่งวิสาหกิจชุมชน เกิดขึ้นหลังจากที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ ขนานไปกับเศรษฐกิจกระแสหลัก อันเนื่องมาจากว่าเศรษฐกิจ กระแสหลักก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ระหว่างรายได้ของประชาชนและก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย (อานันท์ ตะนัยศรี. ออนไลน์. 2555) วิสาหกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” นั้นสามารถใช้คำว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ อันเนื่องมาจากว่าชุมชนไม่ใช่รัฐ ดังนั้นสถานประกอบการที่ชุมชน เป็นเจ้าของก็ต้องจัดว่าเป็นของภาคเอกชนเช่นเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วถ้าหากใช้คำว่าธุรกิจ นั้นก็หมายถึงการแสวงหากำไรเป็นที่ตั้ง แต่สถานประกอบการที่ชุมชนเป็นเจ้าของนั้นกลับมีแนวคิด ที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการแสวงหากำไร ดังนั้นจึงควรใช้คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” เช่นเดียวกับ “รัฐวิสาหกิจ” ที่หลายคนรู้จัก โดยวิสาหกิจชุมชนนั้นจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชน ที่ชุมชนคิดได้จากการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยว ๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาดใหญ่ และไม่ใช่กิจกรรม ที่ซับซ้อนอะไร ล้วนแล้วแต่เป็นการทำกินทำให้ทดแทนการซื้อจากตลาดได้ และเป็นการจัด การระบบการผลิตและบริโภคที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการเรื่องข้าว หมู เห็ด เป็ด ไก่ ผัก ผลไม้ น้ำยาสระผม สบู่ น้ำยาล้างจาน หรืออื่น ๆ ที่ชุมชนทำได้เองโดยไม่ยุ่งยากนัก การทำกิน ทำให้ทดแทนการซื้อเป็นการลดรายจ่ายและยังช่วยให้ระบบเศรษฐกิจใหญ่เข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นการจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ให้เป็นฐานที่เป็นจริงในชุมชน เพราะถ้าชุมชนเข้มแข็งพึ่งพา ตนเองได้ ตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปรียบเศรษฐกิจพอเพียง เหมือนเสาเข็มของตึกที่ทำให้ตึกมั่นคงแข็งแรงเศรษฐกิจของประเทศก็จะเข้มแข็งและอยู่ได้ ที่ผ่านมาระบบเศรษฐกิจในประเทศเปรียบเหมือนการสร้างตึกที่มีฐานแคบ ถ้าฐานไม่แข็งแรง ตึกก็พังลงมา ดังนั้นวิสาหกิจชุมชนจึงมีความสำคัญในการสร้างฐานมั่นคงให้กับประเทศได้ โดยกระตุ้นเศรษฐกิจระดับรากหญ้าให้เข้มแข็งและกระจายโอกาสการประกอบอาชีพให้เกิด การสร้างงาน สร้างรายได้ และลดภาระค่าใช้จ่ายให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

วิสาหกิจชุมชนในอดีตจัดเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ไม่มีรูปแบบ ไม่ได้เป็นนิติบุคคล ตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การสนับสนุนจึงไม่เป็นระบบและไม่มีเอกภาพ ส่งผลให้มีปัญหา ในการดำเนินงานเพราะวิสาหกิจชุมชนบางแห่งไม่เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชน และบางครั้งมีการสนับสนุนจากภาครัฐแต่ไม่ตรงความต้องการที่แท้จริง พระราชบัญญัติส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จึงได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการและมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) จึงได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise: SMCE) หมายถึง การจัดตั้ง หรือประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพา ตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงินแต่รวมถึง ทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคม ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน) ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการซึ่งรวมถึงกระบวนการคิดการจัดการ ผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายของ องค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อ การสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชน และความสงบสุขของสังคมด้วย

สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 นั้น วิสาหกิจชุมชน หมายความว่า “กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ ที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด”

จากการให้ความหมายข้างต้นเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนสรุปได้ว่า คือการประกอบการ ซึ่งรวมถึงกระบวนการคิดการจัดการผลิต และทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กร ชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีได้มี เป้าหมายเพียงเพื่อการสร้างกำไรทางการเงินเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกำไรทางสังคม ได้แก่ ความเข้มแข็งของชุมชนและความสงบสุขของสังคมด้วย

ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน

จากความหมายของวิสาหกิจชุมชนข้างต้นนั้น อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) จึงได้อธิบายเพิ่มเติมว่า วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 7 อย่าง ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดี คนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมีการถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้ แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด
3. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดมีความเชื่อมั่น ในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ
4. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น
5. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรมประสานพลัง (Synergy) และเกื้อกูลกัน (Cluster)
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้ แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีลื้อในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็นสำหรับชีวิตไปหมด
7. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย การพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้อรุด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไปพัฒนาธุรกิจ

ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

ในการแบ่งประเภทของวิสาหกิจชุมชน สามารถมองได้หลายมิติ กล่าวคือ แบ่งตาม ลักษณะการประกอบการเป็นหลัก และแบ่งตามการจัดระดับและขั้นตอนการพัฒนา การประกอบการของวิสาหกิจชุมชน โดยอานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. การแบ่งตามลักษณะการประกอบการเป็นหลัก สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน เป็นการผลิตเพื่อการใช้ในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งมีอยู่ 5 อย่าง คือ ข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย ซึ่งอยู่ในขีดความสามารถของชาวบ้านทั่วไปจะทำได้ เป็นของต้องกินต้องใช้ประจำวัน มีมูลค่ามากกว่าครึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งปีของ แต่ละครัวเรือน แต่ชาวบ้านทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ใกล้เมืองหรือไกลเมืองต่างก็ซื้อกินซื้อใช้

1.2 วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า เป็นวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำออกสู่ตลาดใหญ่ได้ เพราะมีลักษณะเฉพาะตัว มีเอกลักษณ์ท้องถิ่น บางอย่างอาจมีสูตรเด็ดเคล็ดลับหรือคุณภาพดี ในระดับมาตรฐาน สามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ก็คือหนึ่งในวิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า

2. การแบ่งตามการจัดระดับและขั้นตอนการพัฒนาการประกอบการของวิสาหกิจชุมชน สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 ระดับครอบครัว คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง เป็นการประกอบกิจกรรม เพื่อกินใช้ในครอบครัว เพื่อทดแทนการพึ่งพาจากภายนอก เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ไว้ใช้กินในครอบครัว

2.2 ระดับชุมชนและเครือข่าย คือ วิสาหกิจชุมชนแบบพอเพียง เป็นการประกอบกิจการ โดยกลุ่ม เพื่อตอบสนองการอุปโภคบริโภคในชุมชนและเครือข่าย ซึ่งสามารถที่จะพัฒนา ให้เป็นวิสาหกิจชุมชนแบบก้าวหน้าได้ เพื่อที่จะแข่งขันกับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทั่วไปได้

ทั้งนี้การประกอบการวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้เน้นเพื่อกำไรสูงสุด แต่จะเน้นที่การลดค่าใช้จ่าย การสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับสิ่งที่ชุมชนทำมาก่อน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับสิ่งที่ชุมชนทำมาก่อน ไว้ดังนี้

วิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นเรื่องเก่าแต่นำมาคิดใหม่ มีการทำอย่างมีแบบแผน มีระบบ มีขั้นตอน เริ่มต้นจากการเรียนรู้ การคิดก่อนแล้วค่อยลงมือทำ วิสาหกิจชุมชนเน้นความร่วมมือ ในการทำกิจกรรมเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ แตกต่างจากอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชน ซึ่งเน้นที่กระบวนการผลิต การแปรรูป การบริหารจัดการ ที่มุ่งสู่ตลาดใหญ่

วิสาหกิจชุมชนเป็นระบบที่มีความหลากหลายของกิจกรรม เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นการประกอบการบนพื้นฐานของการใช้ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า เพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชน โดยมุ่งประโยชน์ทางสังคมแก่ชุมชนมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด และมุ่งต่อการรักษาระบบนิเวศน์ของสังคมโดยรวม ถ้าเปรียบกับอุตสาหกรรมชุมชนและธุรกิจชุมชนกับการทำการเกษตร ก็คล้ายกับการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ขณะที่วิสาหกิจชุมชนจะคล้ายกับการปลูกพืชผสมผสาน

นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนจะเน้นในเรื่องของวิถีคิดและกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด ปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนนั้นเป็นปัญหาวิถีคิดมากกว่าวิธีทำ ชุมชนสามารถผลิตได้มากมายแต่ขายไม่ออก ขาดทุน หาดตลาดไม่ได้ เพราะเริ่มต้นจากวิธีทำ จากสูตรสำเร็จ จากการเลียนแบบการทำวิสาหกิจชุมชนนั้น จึงควรเริ่มต้นจัดทำเพื่อให้พอกินพอใช้ก่อนแล้วค่อยพัฒนาไปสู่การจัดการเชิงธุรกิจ เมื่อพอเพียงและพึ่งตนเองได้ก็สามารถผลิตให้เหลือเพื่อตลาดได้ และการคิดจะนำผลผลิตออกสู่ตลาดนั้นต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มาจากความรู้จักใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพหรือทรัพยากรในท้องถิ่นบวกกับความคิดสร้างสรรค์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม โดยควรเริ่มจากเล็ก ไปหาใหญ่เพื่อที่จะสร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งก่อน ทำกินทำใช้ก่อน ทำทดแทนสิ่งที่จะต้องซื้อให้ได้มากที่สุด หากต้องการที่จะนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด ก็ควรเรียนรู้การจัดการ และกลไกทางการตลาดให้ดี ไม่หวังพึ่งพาตลาดเป็นหลักแต่ควรพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองให้ได้มากที่สุด

วิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน ไว้ดังนี้

วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน โดยนำเอาเศรษฐศาสตร์ชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ยกตัวอย่างเช่น ในตำบลหนึ่งวิสาหกิจชุมชน 20 - 30 อย่าง และทำการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ลดการซื้อจากภายนอกได้ประมาณหนึ่งในสี่ วิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและวงจรชีวิตของชุมชนจะทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ระบบที่พึ่งพาตนเองได้ ชุมชนมีรายรับมากกว่ารายจ่ายผลิตอาหารและปัจจัยพื้นฐานได้เอง ถ้าไม่มีวิสาหกิจชุมชน ไม่มีเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนก็แค่แต่รอรับความช่วยเหลือจากรัฐหรือจากภายนอก ต้องขึ้นอยู่กับคนอื่นพึ่งตนเองไม่ได้ กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ชุมชนต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดไป ยกตัวอย่าง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปลูกยางเป็นหลักและทำสวนผลไม้บ้าง มีรายได้จากการปลูกยางและ

สวนผลไม้ปีละประมาณ 100 ล้านบาท มีรายจ่ายประมาณ 200 ล้านบาท ทำให้อยู่ในวงวนของหนี้สินที่เพิ่มขึ้นทุกปี แต่วันนี้ชาวบ้านเหล่านี้ได้เรียนรู้ ได้เข้าใจสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้น ได้รู้ว่าทำไมต้องเป็นหนี้มากขนาดนั้น จึงตัดสินใจทำแผนวิสาหกิจชุมชนจากที่ทำเริ่มต้น 2-3 อย่างมาเป็น 60 อย่างในปัจจุบัน มีการจัดระบบชุมชนใหม่โดยใช้ทุนของชุมชนให้มากที่สุด ทำให้เกิดระบบอาหาร ระบบของใช้ ระบบทุน ระบบการผลิต ระบบการจัดการการผลิตและระบบตลาดขึ้นมา โดยระบบต่าง ๆ เหล่านี้มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โรงงานยาง การเลี้ยงไก่ กบ ปลา การปลูกผักสมุนไพร ยาสระผม ปู๋ย น้ำหมักชีวภาพ ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมกับการท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมด้านสุขภาพต่าง ๆ ซึ่งตำบลไม้เรียงกำลังพัฒนาเริ่มต้นมาพร้อม ๆ กัน เหล่านี้ถือว่าอยู่ในระบบและวิถีชุมชนที่พวกเขากำหนดเองและให้ชุมชนได้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

ทุนของวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงทุนของวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

ทุนของวิสาหกิจชุมชนนั้นมีทั้งทุนที่เป็นเงิน ทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ทุนที่เป็นผลผลิต ทุนความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะต่าง ๆ วัฒนธรรม ทุนทางสังคม หรือความเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกันของชุมชน เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนวิสาหกิจชุมชนจะใช้ทุนตัวเองเป็นหลัก แต่ก็ไม่ปฏิเสธเงินจากภายนอก เพียงแต่รับเงินทุนจากภายนอกบนพื้นฐานความคิดใหม่ คือ การพึ่งตนเอง พึ่งทุนที่ตนเองมีเป็นหลัก โดยเงินทุนจากภายนอกจะเข้าไปสมทบทุนของชุมชน ในขณะที่ชุมชนมีทรัพยากร ความรู้ มีปัญญาและอื่น ๆ ซึ่งดีเป็นเงินหรือประเมินค่าไม่ได้ แต่ในกรณีที่ชุมชนมีความต้องการเพิ่มทุนเพื่อลงทุนในวิสาหกิจชุมชน โดยสามารถไปขอกู้จากธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรได้จัดงบประมาณไว้ถึง 10,000 ล้านบาท เพื่อรองรับวิสาหกิจชุมชนหรือกองทุนต่าง ๆ ที่มีนโยบายในช่วยเหลือการประกอบการวิสาหกิจชุมชน

การจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงการจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

การจัดการการผลิตและการตลาดเป็นเรื่องที่ชุมชนต้องเรียนรู้ โดยเรียนรู้ว่าจะจัดการอย่างไรให้ชุมชนมาร่วมกันวางแผนการผลิต การตลาด การบริโภคร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ และในที่สุดก็ทำซ้ำกันผลิตล้นเกินและขายไม่ออก ชุมชนต้องสร้างวงจรเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาใหม่ เชื่อมโยงทุกเรื่องที่ทำได้ อาหาร ข้าวของเครื่องใช้ และทำแบบประสานพลังให้เกิดผลวิฤต ไม่ใช่ทำเพื่อแข่งขันกันขาย เหมือนทำกล้วยฉาบทั้งตำบล ทำแชมพูทุกหมู่บ้าน หรือคนปลูกข้าวก็ปลูกได้ ข้าวมาก็เอาไว้กินส่วนหนึ่ง ที่เหลือก็ขายให้กับพ่อค้า พ่อค้าก็เอาไปแปรรูปแล้วเอาข้าวสารกลับไป

ขายในหมู่บ้าน คนปลูกข้าวขายข้าวเปลือกราคาถูก แต่คนซื้อข้าวสารกลับซื้อข้าวในราคาแพง ในการที่จะทำตลาดของวิสาหกิจชุมชนนั้น ต้องมีเป้าหมายในการผลิตก่อนว่า ต้องการทำการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัว ในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ทำการผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการ และจัดการผลผลิตให้ได้ก่อน ถ้าผลผลิตนั้นไปได้ดีแล้วจึงค่อยเพิ่มปริมาณการผลิตหรือหากว่าผลิตภัณฑ์บางตัวในชุมชนนั้นมีความโดดเด่นมีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะตัวพอที่นำออกไปจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ ก็เป็นเรื่องของกลไกการตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งตลาดวิสาหกิจชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ตลาดพอเพียง หมายถึง ตลาดท้องถิ่น ตลาดภายในชุมชนและระหว่างชุมชน หรือในเครือข่าย

2. ตลาดผูกพัน หมายถึง ตลาดที่มีการตกลงหรือเซ็นสัญญาซื้อขายระหว่างองค์กรหน่วยงานนอกชุมชน เช่น โรงพยาบาลหนึ่งตกลงซื้อข้าวกล้องจากชุมชนปีหนึ่ง 10 ตัน รัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่งตกลงซื้อผ้าฝ้ายทอมือจากชุมชนปีละ 10,000 เมตร เพื่อให้พนักงานตัดชุดใส่วันศุกร์ เป็นต้น

3. ตลาดทั่วไป หมายถึง ตลาดที่ต้องแข่งขันกับคนอื่นในเมืองหรือส่งออกไปต่างประเทศ ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์, 2555) ได้กล่าวถึงความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชนนั้น อย่างน้อยต้องมีคุณสมบัติของชุมชนที่มีจุดแข็ง 3 อย่าง กล่าวคือ

1. ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นชุมชนที่ยังมีป่า มีดิน น้ำ ธรรมชาติที่มากด้วยสิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิต เป็นอาหาร เป็นยา เป็นของใช้ต่าง ๆ ถ้าหากคนให้พบคุณค่า สิ่งเหล่านั้นก็จะมีมูลค่า ตั้งแต่หญ้าแห้งหมู หญ้าคา หญ้าแพรก ซึ่งคนยุคใหม่วันนี้เรียกกันว่า “เวชพืช” และพยายามทำลายด้วยสารเคมีก็ล้วนมีคุณค่าเป็นยาอายุวัฒนะ เป็นยาขับปัสสาวะ ลดความดัน สามารถใช้แทนยาสมัยใหม่ได้

2. ภูมิปัญญาของท้องถิ่น แม้ว่าในปัจจุบันเรื่องภูมิปัญญาของท้องถิ่นจะหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า แต่ก็ยังมีเหลืออยู่ไม่น้อยหากรู้จักค้นหา นำมาประยุกต์และผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ ในปัจจุบันก็อาจจะได้สิ่งที่มีคุณค่าและมูลค่า

3. เครือข่ายของความสัมพันธ์ ระหว่างผู้คน ในชุมชน คนในชุมชนนั้น ต้องมีความร่วมมือร่วมใจกันจัดการองค์กรชุมชนและเครือข่าย สามารถพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันจัดการทรัพยากร ผลผลิตต่าง ๆ แบ่งกันผลิตและร่วมกันบริโภค เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้

วิสาหกิจชุมชนกับแผนแม่บทชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนกับแผนแม่บทชุมชนไว้ดังนี้

เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเกิดจากการเรียนรู้และการจัดการแบบใหม่ ซึ่งการทำแผนชุมชนถือว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ชุมชนได้ค้นหาศักยภาพตนเอง และสามารถพัฒนาศักยภาพดังกล่าวไปสู่การพึ่งตนเองได้ แผนแม่บทชุมชนใช้เครื่องมือในการทำวิจัยชุมชนที่เรียกว่า “ประชาพิจัย” หรือชื่อเต็มว่า “ประชาพิจัยและพัฒนา (People Research and Development--PR&D) ซึ่งหมายถึง การวิจัยของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน เพราะฉะนั้นแผนแม่บทชุมชนจึง ไม่ได้เป็นการนั่งคิดเอาเอง เป็นแผนที่เกิดจาก “ข้อมูล” แต่ก็ไม่ใช่ว่าข้อมูลที่เป็นเพียงปัญหาและความต้องการของชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องชุมชนและสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชน ประวัติความเป็นมา รวมถึงรากเหง้าที่ช่วยกันสืบค้นเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เรียนรู้ว่ามีทรัพยากรอะไรบ้าง โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มีผลผลิต รายรับ รายจ่าย มากน้อยเท่าใดในชุมชน เพื่อที่จะได้ค้นหาสภาพแวดล้อมที่แท้จริงและหาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน ในการทำแผนแม่บทชุมชนนั้น แต่ละชุมชนก็ใช้ระยะเวลาไม่เท่ากัน ปกติใช้เวลาประมาณ 5 - 6 เดือน ถ้าหากไม่มีปัญหาและอุปสรรคมากเกินไป แต่หากชุมชนมีปัญหา มีความแตกแยก เป็นกลุ่มเป็นพวก รวมกันไม่ติด หรือคนน้อย คนอื่นไปทำงานต่างถิ่นกันหมด ในกระบวนการเรียนรู้ก็อาจเป็นปีหรือมากกว่า อย่างไรก็ตามวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมคือ ให้ชาวบ้านเป็นคนคิดทำแผนเองทุกขั้นตอน เพื่อเป็นแผนชีวิตของชุมชนเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่บอกว่าชุมชนต้องการจะไปไหนและทำอะไรให้ไปถึงจุดหมาย เป็นแผนที่ประกอบไปด้วยวิสัยทัศน์พร้อมทั้งแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำด้วยตนเอง และหากมีทุนของทางราชการหรือองค์กรภายนอกเข้าไปเสริม การดำเนินงานของชุมชนจึงจะทำได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น แทนที่จะสะสมทุนของชุมชนเองเป็นระยะเวลานาน หลายชุมชนได้แผนแม่บทแต่ไม่เกิดวิสาหกิจชุมชนเนื่องจาก กระบวนการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพพอ ฐานคิดไม่แน่นรวมถึงการบริหารจัดการแผนแม่บทในชุมชนไม่เกี่ยวเนื่องหรือกิจกรรมไม่สนับสนุนเกื้อกูลกัน การทำแผนที่ดินนอกจากจะรู้ปัญหา ความต้องการของชุมชนแล้ว ยังจะได้รู้ว่ามีทุนท้องถิ่นอะไรบ้าง เช่น บางชุมชนจับปลากระตักได้คิดเป็นมูลค่าปีละ 5 ล้านบาท แต่ซื้อน้ำปลากินปีละ 700,000 บาท แต่ถ้าพวกเขาจับปลากระตักมาแปรรูปเป็นน้ำปลาก็จะสามารถทดแทนการซื้อจากตลาดได้ การมีข้อมูลการบริโภคอุปโภคก็จะทำให้การจัดการการผลิตและการอุปโภคบริโภคได้สามารถที่จะช่วยให้อ่างแผนได้ว่าควรผลิตเท่าไร จึงจะเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน การมีข้อมูลบริโภค รายรับ

รายจ่าย หนี้สิน เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะทำให้ชุมชนตระหนักถึงสภาพที่แท้จริงของชุมชน อันเกิดจากพฤติกรรมของตนเอง และสามารถที่จะทำให้ชุมชนนั้นปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในการดำรงชีวิตจากการที่เคยซื้อกิน สามารถที่จะลงมือทำเอง ปลูกเอง เลี้ยงเอง แปรรูปเอง และบริโภคเองได้

วิสาหกิจชุมชนนั้นมีหลายระดับทั้งระดับครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายระหว่างชุมชน ในตำบลเดียวกันหรือระหว่างตำบล แล้วแต่จะมีการจัดการอย่างไร บางแห่งร่วมกันผลิต ร่วมกันบริโภค บางแห่งกระจายกันผลิตแล้วร่วมกันบริโภค บางแห่งร่วมกันเรียนรู้ให้มีกลุ่มผลผลิต แล้วชุมชนร่วมกันบริโภค หรือบางเรื่องครอบครัวเอาไปทำเอง ทำกันแบบผสมผสานหลายลักษณะ แต่การทำแผนแม่บทชุมชนจะทำกันในระดับตำบล เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จัดการผลิต การตลาด การบริโภคได้ดีกว่าการทำเพียงหมู่บ้านเดียว

การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน ไว้ดังนี้

การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะขาดการส่งเสริมให้ลดรายจ่าย ผลก็คือ ยิ่งรายได้เพิ่มรายจ่ายก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ทำให้เกิดหนี้สินพอกพูนจนแก้ไขไม่ได้ ดังนั้น การเพิ่มรายได้และการลดรายจ่ายจึงถือว่าเป็นวิธีที่ง่ายที่สุด การลดรายจ่ายอาจจะไม่เห็นผล ถ้าคิดในเรื่องเดียวหรือเดือนเดียว แต่ถ้าคิดในหลาย ๆ เรื่องรวมกันพบว่า เป็นเรื่องใหญ่เลยทีเดียว เช่น ครอบครัวหนึ่งเคยใช้จ่ายเดือนละ 4,000 บาท เมื่อครอบครัวนี้ลดรายจ่ายเป็น 3,000 บาท จะลดค่าใช้จ่ายได้ 1,000 บาท ในหนึ่งปีสามารถลดค่าใช้จ่ายได้ถึง 12,000 บาท ทำนองเดียวกัน ถ้าคิดในแง่ของชุมชน ข้อมูลการเพิ่มขึ้นของรายได้ก็ยิ่งมากขึ้น การทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพใช้แทน การใช้ปุ๋ยเคมี สามารถประหยัดได้ถึงหลายล้านบาทต่อตำบล การทำกินเอง ทำใช้เอง เป็นการลด การใช้จ่ายลงได้มาก และทำให้รายรับเพิ่มขึ้นอย่างเห็น ได้ชัด หรือใครมีปัญหาหนี้สินก็สามารถ แก้ไขปัญหาหนี้สินได้เร็วขึ้น

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

คำว่า “เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน” มีความหมายหลายอย่างตามพระราชบัญญัติส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน เพื่อประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในขณะที่ชาวบ้านทั่วไปและองค์กรพัฒนาเอกชนใช้คำนี้เพื่อหมายถึง องค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย แม้จะมีความหมายต่างกัน แต่เนื้อหาสำคัญอันเดียวกัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือองค์กรในท้องถิ่น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะมีคนเชื่อมโยงเครือข่าย

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนนั้นมี 2 ประเภท คือ (1) เครือข่ายภายใน เป็นเครือข่ายที่มีการจัดการความสัมพันธ์ในระดับหมู่บ้าน ตำบล และ (2) เครือข่ายภายนอก เป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในระดับอำเภอ จังหวัด ภาค แต่เนื่องจากระบบโครงสร้างสังคมสมัยใหม่ไม่ค่อยเอื้อให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันเหมือนเมื่อก่อน คนในหมู่บ้านเดียวกันไปมาหาสู่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ไม่ต้องออกไปหากินไกล ๆ ทำให้คนใกล้ชิดกัน วันนี้สถานการณ์เปลี่ยนไป จำเป็นต้องมีคนเชื่อมคน เชื่อมองค์กร เพื่อให้ผู้คนมีความสัมพันธ์กันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนที่เคยทำในอดีตแต่ต่างกันในรูปแบบ ซึ่งต้องพัฒนาให้เหมาะสมต่อไป

เครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญมาก ถ้ามีคนรวมกันตั้งเป็นองค์กรในชุมชนและเชื่อมโยงกัน ในตำบลหรือระหว่างตำบลก็จะเกิดพลัง ถ้ามีการจัดการที่ดีก็จะทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง เพราะจะมีการจัดการเรื่องการผลิต การบริโภค ใครจะผลิตอะไร จัดการอย่างไร ถ้ามีเครือข่ายกว้างก็จะทำให้จัดการการผลิตหลายอย่าง ได้คล่องตัว เช่น ปลุกผักแคไม่ก็แปลงก็กินได้ทั้งหมู่บ้าน ถ้าปลุกผักกันหลายคนก็จะต้องมีตลาดที่กว้างกว่า ซึ่งในกรณีนี้ตลาดเครือข่ายจะช่วยได้มาก ทำให้ปลุกผัก เลี้ยงสัตว์ ผลิตปุ๋ย และอย่างอื่นได้ปริมาณมากและราคาก็จะถูกลงในปีหนึ่ง ๆ แต่ละตำบลใช้จ่ายในเรื่องของข้าวปลาอาหาร เครื่องดื่ม ของใช้ ปุ๋ยตำบลละกว่า 50 ล้านบาท บางแห่งมากกว่า 100 ล้านบาท ถ้ามีการจัดการดีตลาดท้องถิ่นก็จะเป็นของชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่ชาวบ้านจะเป็นคนกำหนดราคาเองได้ โดยไม่ต้องไปถามพ่อค้าว่าจะซื้อเท่าไร ตลาดวิสาหกิจชุมชน ดังนั้น ชุมชนจึงควรเป็นผู้กำหนดราคาเอง

วิสาหกิจชุมชนกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์, 2555) ได้กล่าวถึงวิสาหกิจชุมชนกับ โครงการต่าง ๆ ของรัฐไว้ดังนี้

วิสาหกิจชุมชนนั้นเกี่ยวข้องกับ โครงการของรัฐบาลที่ได้ดำเนินการมาแล้วอย่าง เช่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 1 ล้านบาท โครงการพักรักษาหนี้ กล่าวคือ เนื่องจากการคิดและการจัดการวิสาหกิจชุมชนทำให้ชุมชนมีระบบการคิด การจัดการที่ชัดเจน แยกแยะได้ว่าอะไรทำเพื่อกิน เพื่อใช้สินค้าอะไรดีพอที่จะเอาออกสู่ตลาดใหญ่แล้วเรียกผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจในการนำเสนอสู่ตลาดใหญ่ว่า “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”

ในแง่ของการจัดการกองทุนชุมชน เงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เป็นแนวทางที่ชุมชนสามารถนำไปเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการขาดการจัดการกองทุนที่ดี ขาดความรู้ ความเข้าใจ มุ่งเน้นเพียงแต่การเพิ่มรายได้ อาจก่อให้เกิดหนี้สิน

เป็นปัญหาที่จะตามมา ดังนั้น การจัดระเบียบเศรษฐกิจใหม่ของชุมชน เรียนการรู้จักตนเอง ชุมชน โลก รวมไปถึงการพัฒนาศักยภาพ ด้วยการจัดการอย่างพอเพียง ทำให้สามารถลดรายจ่าย และมีรายได้สูงขึ้น ในกรณีที่เป็นหนี้ระบบการจัดการนี้สามารถที่จะแบ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นไปใช้หนี้ได้

แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

จากพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ได้กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นแกนกลางในการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน โดยกรมส่งเสริมการเกษตร มีหน้าที่เป็นผู้ให้การรับรองสถานภาพของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเป็นสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทหน้าที่ 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1. เป็นหน่วยงานในการรับจดทะเบียน/เพิกถอนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเลิกกิจการ
2. เป็นสำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
3. ดำเนินการให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอย่างครบวงจร และเป็นเอกภาพ

แนวทางในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีดังนี้

1. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายจะดำเนินการในลักษณะของการบูรณาการ ทั้งภายในหน่วยงานและร่วมกับภาคีทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชน มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ โดยมีกรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นแกนกลาง เพื่อให้เกิดการรวมพลัง ในการขับเคลื่อนการทำงานร่วมกับภาคีต่าง ๆ

2. การยื่นขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย จะเป็นไปได้โดยความสมัครใจ และความพร้อมของชุมชน โดยไม่ได้ตั้งเป้าหมายจำนวนวิสาหกิจชุมชนที่จะต้องมายื่นจดทะเบียนในแต่ละปี แต่สิ่งสำคัญ คือ จะต้องสร้างความเข้าใจให้ประชาชนและชุมชน ได้รับทราบถึง สิทธิประโยชน์ วิธีการและขั้นตอนในการขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 อย่างทั่วถึง

3. เจ้าหน้าที่ในภาครัฐ และเอกชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทเป็นผู้เชื่อมประสานกับวิสาหกิจชุมชนในเรื่อง การเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitator) การเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Catalyst) และการเชื่อมประสาน เพื่อให้เกิดเครือข่าย (Networker)

4. การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจะมุ่งเน้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการทุนของชุมชน ทั้งที่เป็นเงิน ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเอง และเกื้อหนุนกิจการของชุมชนมากกว่าสนับสนุนในรูปของปัจจัยและเงินให้เปล่าแก่ชุมชน

5. พัฒนาระบบข้อมูลวิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและความรู้ในระหว่างวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง

6. พัฒนาวิสาหกิจชุมชนต้นแบบในทุกจังหวัดในปี พ.ศ. 2548

ประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

อานันท์ ตะนัยศรี (ออนไลน์. 2555) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนไว้ดังนี้

เมื่อได้มีการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนแล้วตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 จะทำให้ได้รับประโยชน์ ดังนี้

1. เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ในการประกอบกิจการในระดับชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย

2. มีสิทธิในการขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุน ความต้องการที่แท้จริงจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

3. มีสิทธิในการได้รับการส่งเสริมหรือการสนับสนุนการพัฒนากิจการตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดให้มี คือ วิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิ ซึ่งมีการประกอบกิจการอย่างครบวงจร ทำให้วิสาหกิจชุมชนที่มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้แล้ว ได้มีการพัฒนาที่สูงขึ้น วิสาหกิจชุมชนประสงค์จะรวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนหรือดำเนินการจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจใด ๆ การพัฒนามาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ และมีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนเกี่ยวกับเงินทุนการจัดการฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์และเป็นไปตามความต้องการของวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งแก้ไขกฎหมายระเบียบข้อบังคับที่อุปสรรคต่อการดำเนินงานและนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้และพร้อมสำหรับการพัฒนาเพื่อที่จะแข่งขันทางการค้าในอนาคต

จากการทบทวนแนวคิดวิสาหกิจชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนคือกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน

และระหว่างชุมชน โดยมีการอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะของวิสาหกิจ ประเภทของวิสาหกิจ ความแตกต่างของวิสาหกิจชุมชนกับสิ่งที่ชุมชนทำมาก่อน วิสาหกิจชุมชนกับการขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชน ทุนของวิสาหกิจชุมชน การจัดการการผลิตและการตลาดของวิสาหกิจชุมชน ความพร้อมของชุมชนเพื่อการทำวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนกับแผนแม่บทชุมชน การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ของวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ แนวทางการดำเนินการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และประโยชน์ที่ได้รับจากการจดทะเบียน วิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่มีแนวทางสอดคล้องกันมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

เทพกร ณ สงขลา (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรช่วงกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถจำแนกรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ สาธิตขั้นตอนการผลิต ให้ความรู้การเกษตร จำหน่ายสินค้าชุมชน และแนะนำธุรกิจการเกษตร รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเหล่านี้ส่งผลต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรเกษตร การขยายตัวกิจกรรมการเกษตร และการสร้างมูลค่าทรัพยากรเกษตร อย่างไรก็ตามการใช้ทรัพยากรการเกษตรดังกล่าว นอกจากจะส่งผลต่ออาชีพการเกษตรแล้ว ยังกลายเป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยวที่อาจมีแนวโน้มว่าทรัพยากรเกษตรถูกใช้เพื่อการท่องเที่ยวมากกว่าใช้เพื่ออาชีพการเกษตรของชุมชน

ภัทรพร จันตะนี (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่า ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ชุมชนมีความร่วมมือกันในการผลิตเห็ดตับเต่าเพื่อให้เป็นอาชีพเสริมรายได้ เป็นแหล่งอาหารปลอดภัย รักษาสภาพแวดล้อมให้คงความเป็นธรรมชาติ 2) มีการร่วมมือในการวางแผนเพื่อผลิตเห็ดอย่างปลอดภัย โดยแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรภายนอก เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนให้มีความพร้อมสำหรับการผลิตเห็ด เนื่องจากเห็ดตับเต่าจะขึ้นได้ดีในพื้นที่ที่ปลอดภัย ไม่มีน้ำเสีย 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนได้แก่ความรู้ผลิตเชื้อเห็ดตับเต่า เพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากพอตามความต้องการของตลาด เรียนรู้การดูแลต้น โสน โดยต้องตัดต้น โสนที่แก่มาทิ้งไว้ในแปลงเดิม เพื่อให้เป็นปุ๋ยสำหรับเพาะโสน

ในฤดูกาลต่อไป เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำจัดวัชพืชในแปลง โสน เพื่อให้โคน โสนเกิดเชื้อเห็ด
ธรรมชาติเร็วขึ้น และยังมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้เห็ดสามารถออกดอกได้นาน
หลายเดือน ซึ่งจะส่งผลต่อการจัดเป็น แหล่งท่องเที่ยวได้ ส่วนผลการศึกษาแนวทางการจัด
การท่องเที่ยวชุมชนนั้น สรุปได้เป็นประเด็นยุทธศาสตร์สี่ประเด็น และได้มีการพัฒนารูปแบบ
การจัดการท่องเที่ยว เพื่อนำไปใช้จัดการท่องเที่ยว ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

นพพงษ์ ดวงสุขเกษม (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยว
แบบผจญภัยอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาภูเขารีสอร์ท อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า
ลักษณะการท่องเที่ยว แบบผจญภัยของภูเขารีสอร์ท ประกอบไปด้วยการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย
ทางภูเขาการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยทางบกและการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยทางน้ำ โดยภูเขารีสอร์ท
ได้จัดเป็นกิจกรรม ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยทั้งแบบทัวร์สำเร็จรูป และแบบความสนใจพิเศษ
ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกทำกิจกรรมได้ตามความต้องการ ผลกระทบต่อชุมชนจากการท่องเที่ยว
แบบผจญภัยพบว่า เกิดการพัฒนาทางด้านบวกทั้ง 3 ด้าน โดยด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้เศรษฐกิจ
ภายในชุมชนดีขึ้นเกิดการหมุนเวียนของเงินภายในชุมชนเนื่องจากคนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
จากการจ้างงานของผู้ประกอบการด้านสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น
มีการกระจายรายได้ มีการบรรเทาความยากจนและเกิดการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชน
ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ผู้ประกอบการและชาวบ้านในพื้นที่ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนา
พื้นที่ในปัจจุบัน มีการปรับทัศนียภาพใหม่จากเดิมเป็นพื้นที่รกร้างว่างเปล่าเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่
สีเขียวอุดมสมบูรณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแบบผจญภัย คือนักท่องเที่ยวยังไม่มีความพร้อม
และไม่มีการเตรียมตัวที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจในการทำกิจกรรมท่องเที่ยวแบบผจญภัย
และผู้ประกอบการขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะแนะนำวิธีการทำกิจกรรม
อย่างถูกต้อง การประชาสัมพันธ์ และการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวแบบผจญภัยของโรงแรม - รีสอร์ท
พบว่า การประชาสัมพันธ์มีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการนักท่องเที่ยวแบบผจญภัยอย่างยั่งยืน
คือผู้ประกอบการจะต้องมีการปรับ โครงสร้างของการบริหารบนพื้นฐานการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนรวมทั้งปลูกจิตสำนึกในการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ไม่มีการรุกราน
หรือทำลายธรรมชาติ

นงลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง
การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงินจังหวัดราชบุรี พบว่า
1) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาเงิน โดยรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพื้นที่
ด้านการจัดการด้านกิจกรรม และด้านองค์กรอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ (1) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (2) การให้ความรู้การจัดอบรมในการจัดการการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ (3) การศึกษาคุณภาพและการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จและ (4) การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ การประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและสื่อต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ 3) ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านองค์กรรมมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านกิจกรรมและด้านที่ต่ำที่สุดคือ ด้านพื้นที่ ส่วนแนวทางแก้ปัญหาด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านองค์กรรม และด้านที่ต่ำที่สุดคือ แนวทางแก้ปัญหาด้านพื้นที่

เบญจวรรณ กิตติจารุกร (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาชุมชนสมุทรเจดีย์ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและศึกษาแนวทางในการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดำเนินการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเอกสาร การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูล กลุ่ม ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน เทศบาลนครระยอง และกลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำระยองและป่าชายเลน ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าสรุปและนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนาความจากการศึกษาศักยภาพชุมชนสมุทรเจดีย์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพิจารณาจากองค์ประกอบพบว่า 1) ศักยภาพด้านพื้นที่มีความพร้อมสูงอันเนื่องมาจากความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ป่าชายเลน นกน้ำ ฯลฯ 2) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ มีการแบ่งภารกิจความรับผิดชอบโดยชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำระยองและป่าชายเลนและเทศบาลนครระยอง 3) ศักยภาพด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกยังขาดความพร้อมด้านที่พัก ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึกและการคมนาคมขนส่งในพื้นที่ 4) ศักยภาพด้านกิจกรรม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หลากหลาย เช่น ปลูกป่า ล่องเรือศึกษาธรรมชาติ เป็นต้น 5) ศักยภาพด้านองค์กรรมในด้านการมีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น กลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำระยองและป่าชายเลน และเทศบาลนครระยองรวมถึงหน่วยงานราชการและเอกชน สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนสมุทรเจดีย์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพบว่ามี 3 ประการ คือ ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ปัญหาด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ปัญหาด้านการคมนาคมขนส่ง ทั้งนี้แนวทางในการพัฒนาชุมชนสมุทรเจดีย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเน้นการพัฒนาด้านการบริการ

และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะเรื่องที่พัก ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม และร้านขายสินค้าที่ระลึก ยังไม่มีสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการคมนาคมขนส่งภายในพื้นที่และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

จิราภรณ์ แก้วมณี (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน บ้านห้วยเขย่ง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาการปฏิบัติที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ศึกษาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างเป็นหัวหน้าครัวเรือนจำนวน 108 หลังคาเรือน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถามจากนั้นศึกษาในงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนจำนวน 9 คน และการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในชุมชนจำนวน 10 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านห้วยเขย่ง พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็น ด้านการเรียนรู้ และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการจัดการ 2) ระดับการปฏิบัติที่ดีในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชน บ้านห้วยเขย่ง พบว่า ทุกด้านอยู่ระดับมาก ด้านที่มีระดับการปฏิบัติที่ดีสูง คือ ด้านการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของชุมชนไทยทรงดำ รองลงมาเป็น ด้านการท่องเที่ยวตั้งอยู่บนภูมิสังคม และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านการท่องเที่ยวยึดหลักความคุ้มค่ามากกว่าคุ้มทุน 3) แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านห้วยเขย่ง พบว่า 1) ชุมชนบ้านห้วยเขย่งมีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเอกลักษณ์ไทยทรงดำแล้วนั้น หากได้ความร่วมมือทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาช่วยจัดการวางแผนดำเนินงานร่วมกับผู้นำชุมชนจะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นก้าวหน้าได้มาก 2) ชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพกันด้วยความสมัครใจและมีหลากหลายกลุ่มอาชีพ ได้รับรางวัลมากมายหากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณในการร่วมกลุ่มอาชีพของชุมชนจะเป็นการพัฒนาฝีมือแรงงาน พัฒนาสินค้าให้ส่งออกไปได้จำนวนมาก

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือทำป้ายบอกทางการประชาสัมพันธ์ให้รู้จักแก่นบุคคลภายนอกมากยิ่งขึ้น

ณัฐพงษ์ ฉายแสงประทีป (2557 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การวิจัยครั้งนี้พบว่า ปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีหลายรูปแบบ เช่น การชมสวนผลไม้ การศึกษาการเพาะปลูก เป็นต้น ซึ่งการแบ่งเกณฑ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า สามารถแบ่งได้ตามขนาดพื้นที่ ลักษณะเจ้าของกิจการ ลักษณะกิจกรรมการเกษตร และลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งเกษตรกรที่จะเริ่มดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถเลือกรูปแบบตามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ตามขนาดพื้นที่ และเงินทุน แหล่งที่ตั้ง การตลาด ผลผลิตทางการเกษตรที่มีซึ่งการเริ่มประกอบการนั้นสามารถดำเนินการและสามารถประเมินความเป็นไปได้ด้วยตนเอง ตามหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และสิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยผลสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การสร้างรายได้เพิ่มเติมจากการประกอบเกษตรกรรมหลักในปัจจุบัน

พัทธ์ยมล สือสวัสดิ์ฉิมชัย (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องต้นแบบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพในภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่าการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎี 7-S ทฤษฎีการรวมชาติบริหารธุรกิจ การมีส่วนร่วม และเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภาคตะวันออกของประเทศไทยที่ได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย คือ สวนสุภัทราแลนด์ ไม้เค็ด โสมสเตย์และศูนย์ศึกษาพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จ.ฉะเชิงเทรา 2) เพื่อศึกษาภายใต้แนวคิดส่วนประสมทาง การตลาด 7P's ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภาคตะวันออกของประเทศไทย 3) เพื่อทราบถึงแนวนโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคตะวันออก ของประเทศไทย และ 4) เพื่อทราบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคตะวันออกของประเทศไทย และเพื่อเสนอต้นแบบการบริหารจัดการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการทั้ง 3 แห่ง และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตรจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสาขากรุงเทพฯ ระยอง และนครนายก ตัวแทนท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดระยอง ฉะเชิงเทรา และ ปราจีนบุรีและการสนทนากลุ่มใน 3 จังหวัด รวม 9 ครั้ง ผลการศึกษาด้านการบริหารจัดการตามกรอบแนวคิด McKinsey 7-S Framework เพื่อนำไปเป็นต้นแบบ พบว่า สวนสุภัทราแลนด์และไม้เค็ดโสมสเตย์มีโครงสร้างองค์กรแบบทางการและ

ไม่เป็นทางการ บริหารแบบครอบครัวไม่ซับซ้อนและเป็นแบบราชการ นอกจากนี้มีการรวมกลุ่มดำเนินงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การบริหารยึดหลักการลดต้นทุนการผลิต เช่น ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ระบบน้ำหยดเกษตรอินทรีย์และเกษตรพอเพียง เน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ด้านส่วนประสมการตลาด 7P's ทั้ง 3 แห่งเน้นผลผลิตทางการเกษตรและการให้ความรู้ควบคู่กับการท่องเที่ยวเน้นคุณภาพสินค้า ราคาค่าบริการเหมาะสม ไม่เค็ด โสมสแต่ย์และศูนย์การศึกษาพัฒนา เขาหินซ้อน ไม่มีค่าเข้าชมสถานที่ที่มีช่องทางการจำหน่ายสินค้าเฉพาะกลุ่ม และงานประจำปี ประจำจังหวัด ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์แผ่นพับ ป้าย และทุกแห่งมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับเดินทางสะดวกปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว นโยบายและแผนงานภาครัฐยังไม่มีแผนงานที่ชัดเจนด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเพียงโครงการส่งเสริมการเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรทั่วไป เช่น จัดงานวันผลไม้และของดีเมืองระยอง ต้นแบบการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ควรเป็นองค์กรขนาดเล็ก ใช้บุคลากรน้อย ลดต้นทุนการผลิต มีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลากหลาย และเชื่อมโยงกับ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวใช้กลยุทธ์ประชาสัมพันธ์แบบบูรณาการและเชิงรุก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นให้ความสำคัญคุณภาพสินค้า เน้นเกษตรอินทรีย์เกษตรผสมผสาน และหน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจน สนับสนุนด้านความรู้ด้านการตลาดและการจัดการ และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแก่เกษตรกร

รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน : โครงการหลวงปางคะ พบว่า การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาศักยภาพชุมชน แนวทางการพัฒนาเพื่อไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น โดยใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงจากตัวแทนชุมชน จำนวน 30 ราย โดยเป็นผู้นำชุมชนท้องถิ่นหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนสถานีโครงการหลวงปางคะ โดยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกต่อกลุ่มผู้นำทางความคิด โดยการเข้าร่วมอบรม เชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะผู้วิจัย และใช้การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค โดยใช้กิจกรรม “Appreciation – Influence – Control” หรือ AIC ผลการศึกษา พบว่า ศักยภาพชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนา ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านการมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวประเภทเกษตร และวิถีชีวิตท้องถิ่น ส่วนองค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีการพัฒนาต่อไป โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้น 1) ต้องจัดในรูปแบบของกิจกรรมชุมชน การบริหารงานต้องมีความ โปร่งใส มีกฎเกณฑ์ ระเบียบที่ยอมรับและรับรู้กันโดยทั่ว สามารถตรวจสอบได้ มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเป็นระยะเพื่อไม่ให้เกิด

การผูกขาดอำนาจ 2) พัฒนารูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้เหมาะสม โดยส่งเสริมให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่หลากหลาย หาเอกลักษณ์หรือ จุดเด่นของชุมชน รูปแบบเชิงเกษตรเฉพาะตัวให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อสร้างความแตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) แสวงหาโอกาสในการขยายตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ โดยเฉพาะตลาดในประเทศและขยายเครือข่ายการตลาดจากตลาดในประเทศและต่างประเทศ

สุจิตราภรณ์ จุสปาโล (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา พบว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เชิงเกษตรและการออกแบบรายการนำเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้ในตำบล บางเหริ่งใต้ จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการศึกษาจากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน ชุมชน และผู้ประกอบการ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารายการนำเที่ยวบนฐานการรักษา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเชิงอนุรักษ์บนวิถีความพอเพียง เพื่อเสริมสร้างรายได้ ให้ชุมชนทั้งแบบไปกลับและค้างคืนเพื่อรองรับการเปิดการท่องเที่ยวอาเซียนและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล

ดังที่กล่าวมาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหลายท่านข้างต้น ทำให้ทราบถึงการลงรายละเอียดในแต่ละผลงานวิจัย ซึ่งจะนำไปในเรื่องการพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และกระบวนการเรียนรู้กับศักยภาพชุมชน เป็นต้น มีความสอดคล้องกับเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง จากการทบทวนแนวคิดที่ผู้วิจัยกล่าวมาในข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด ทรัพยากรการท่องเที่ยว แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดศักยภาพของชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน บริบทของตำบลปฎิวีและวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปฎิวี แนวคิดวิสาหกิจชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมานั้นสรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ต่างก็ต้องมีองค์ประกอบที่เกี่ยวพันกันหลายด้าน อาทิ ทรัพยากรที่มีในชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ศักยภาพที่มีประสิทธิภาพ ความพร้อม ความสามัคคีในเครือข่ายชุมชนด้วยกัน การให้ความสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้มาเยือนไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างชาติ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวขึ้น ทำให้การท่องเที่ยวภายในชุมชนเกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกรุ่นหลานและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน การมีส่วนร่วมและศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความชัดเจนต่อการวิเคราะห์ห้มากที่สุด ในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
2. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ความน่าเชื่อถือของข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ตัวแทนชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี ตัวแทนผู้นำชุมชนของหมู่บ้านในชุมชนตำบลปัดวี บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 26 คน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่
 - 1.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ได้แก่ ประธานศูนย์วิสาหกิจคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 7 กลุ่ม กลุ่มละ 1 คน รวม 8 คน
 - 1.2 ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี จำนวน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 8 คน
 - 1.3 ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 8 คน
 - 1.4 บุคคลจากหน่วยงานภายนอก เลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 2 คน อาทิ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ สังกัด

สำนักงานเกษตร อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี และเจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบลปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เลือกเฉพาะบุคคลที่สำคัญในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ได้แก่

2.1 นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ตำแหน่งประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

2.2 นายกัมปนาท พรหมนา ตำแหน่งประธานสภาเทศบาลปัดวี ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี

2.3 นายประมวล สุขสมพร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2.4 นายอรรณพ พงศ์ศักดิ์ ตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2.5 นางสาวศรีสุดา พรหมพิมพ์ ตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ซึ่งทั้งหมดผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลจากการเป็นผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องในวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ซึ่งเป็นแนวแบบสอบถามปลายเปิดในการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำการศึกษาริบททางกายภาพของชุมชนตำบลปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน โดยเข้าไปสังเกต/บันทึกความสำเร็จ หรือปัจจัยเงื่อนไข/อุปสรรค จึงอาศัยเครื่องมือในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารประกอบการประชุม สถิติต่าง ๆ ฯลฯ และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น และแนวประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Guide)

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ฯลฯ เป็นการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุน การมีส่วนร่วม การปรับตัว และศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์นี้จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตให้เข้าใจยิ่งขึ้น สำหรับการสัมภาษณ์จำเป็นต้องมีโครงสร้างคำถาม เพื่อควบคุมทิศทางเนื้อหาของการวิจัย

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัวที่มีต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การแก้ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากความคิดเห็นเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาคือไป

โดยแนวประเด็นการสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาเตรียมไว้จะเป็นคำถามปลายเปิด และใช้แนวประเด็นการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) เหมือนกันทั้งหมด สามารถแยกประเด็นได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

- 1.1 เพศ
- 1.2 อายุ
- 1.3 สถานภาพ
- 1.4 ศาสนา
- 1.5 ระดับการศึกษา
- 1.6 อาชีพหลัก
- 1.7 ภูมิลำเนาเดิม
- 1.8 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- 1.9 สถานภาพตำแหน่งทางสังคม

2. ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

- 2.1 ลักษณะทางกายภาพ
- 2.2 การศึกษา
- 2.3 สถานภาพทางเศรษฐกิจ
- 2.4 จำนวนพื้นที่ทั้งหมด (ที่อยู่อาศัย พื้นที่เพาะปลูก)

2.5 ระบบสาธารณูปโภค

2.6 องค์กร/ความสัมพันธ์ทางสังคม

2.7 ความเชื่อ/ ศาสนา

2.8 สังคมวัฒนธรรม

ส่วนที่ 2 องค์กรประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

1. ตำแหน่ง

2. ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน

3. ความเป็นมาของชุมชน

4. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

5. ความต้องการร่วมที่เหมือนกันในชุมชน

6. เหตุการณ์กิจกรรม

7. การแสดงถึงความเอื้ออาทรและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

8. ความเป็นกลุ่มกลมเกลียวเข้มแข็งในชุมชน ที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

1. ชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชน

2. มีส่วนในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. เครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ มีส่วนช่วยพัฒนาการท่องเที่ยว

4. มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

5. เด็กและผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

6. ชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่

7. ชุมชนปรับตัวได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

8. การประสานความร่วมมือกับกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง

เพื่อสร้างระบบตลาดให้เข้มแข็ง

ส่วนที่ 4 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ศักยภาพด้านความรู้ วิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

1.1 นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.2 ทรัพยากรภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

1.3 จุดเด่นของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

1.4 บทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ
 - 2.1 แหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
 - 2.2 การจัดสรรงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 2.3 การกระจายผลประโยชน์และการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน
3. ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต
 - 3.1 ตลาดรองรับผลผลิตที่ได้มาตรฐาน
 - 3.2 การกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยตรง
 - 3.3 การแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่
4. ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน
 - 4.1 การสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยว
 - 4.2 การกำหนดแนวทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน
 - 4.3 การให้ความรู้/ข่าวสาร/เอกสาร พื้นฐานทางด้านจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
5. ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร
 - 5.1 กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน
 - 5.2 ความถี่ในการทำกิจกรรมในชุมชน
 - 5.3 สถานที่ที่ดำเนินการกิจกรรมในชุมชน
 - 5.4 แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหา การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสังเกตจากการจัดประชุมชนในชุมชน ในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และแนวทางแก้ไขปัญหที่อาจมีขึ้น นอกจากนี้จะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่พิจารณาจากพฤติกรรมภายนอกของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัว วิถีพฤติกรรมกลุ่ม การสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน และสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนดำเนินการวิจัย

1.1 ผู้วิจัยได้ทำการเตรียมความพร้อมก่อนดำเนินการวิจัย โดยการศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทางด้านวิชาการต่าง ๆ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น เอกสารทางวิชาการ บทความต่าง ๆ วารสาร ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 สร้างแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จากการศึกษาแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดของการวิจัยแล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และเหมาะสม

2. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

2.1 ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ตัวแทนชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ ตัวแทนผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตำบลปัดวิ บุคคลจาก หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีรวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การวิจัยและกระบวนการวิจัย

2.2 ผู้วิจัยทำหนังสือแนะนำตัว และหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภายนอกสถานที่ จากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ คือ

2.3.1 ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์เรื่องยินยอมให้ บันทึกเสียงการสนทนา และเผยแพร่ข้อมูลในงานวิจัย

2.3.2 ดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ได้แก่ ประธานศูนย์ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 8 คน ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ จำนวน 8 คน ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตำบลปัดวิ จำนวน 8 คน และบุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน (โดยทั้งหมดที่เลือก เลือกเฉพาะผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ซึ่งไม่ได้ดำเนินการภายในวันเดียวครบ เพราะข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ จะนัดพบเพื่อสัมภาษณ์ตามความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นหลัก) โดยการวิจัยในครั้งนี้จะทำการเก็บข้อมูลที่สอดคล้องตามเนื้อหาวัตถุประสงค์ที่ได้ กำหนดไว้

2.3.3 บันทึกการสนทนาในกระดาษหรือเครื่องบันทึกเสียง

2.3.4 ก่อนจบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยจะมีการกล่าวสรุป สิ่งที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนาคร่าว ๆ เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ก็จะกล่าวขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

2.3.5 หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะถอดข้อความจากเครื่องบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ ออกเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร

2.3.6 จัดเนื้อหาที่ถอดความ ได้ให้เป็นหมวดหมู่ พร้อมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูล

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลให้เป็นไปตามเทคนิคแบบสามเส้า (Triangulation) คือ นำผลวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งสามด้าน ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตำบลปัดวิ บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ซึ่งตัวข้อมูลที่ได้รับมาจากสามทางนั้นจะต้องยืนยันกันและสอดคล้องตามเนื้อหา โดยนัดพบจัดกลุ่มสนทนาตามความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก เพื่อร่วมหาแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนต่อไป

ความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ความน่าเชื่อถือของงานวิจัย เป็นการตรวจสอบความสอดคล้องเกี่ยวกับความจริงและการตีความของผู้วิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินขั้นตอนการวิจัยที่แสดงถึงความน่าเชื่อถือของการวิจัย ดังนี้

1. ความเชื่อถือได้ (Credibility) หมายถึง ความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลประกอบด้วย

1.1 ผู้วิจัยมีการให้ผู้ให้ข้อมูล ตรวจสอบขั้นตอนของการวิจัย โดยการสอบถามกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลในแต่ละประเด็นว่าความคิดเห็นมีความถูกต้องกับข้อมูลเบื้องต้นหรือไม่

1.2 ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์

1.3 ภายหลังการสิ้นสุดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และตรวจสอบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2. ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย (Research Method) ในการทำการวิจัยอย่างมีขั้นตอนประกอบกับการนำเสนอข้อมูลที่ละเอียด ครบถ้วน และครอบคลุม มีการตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย

3. การยืนยันผลการวิจัย (Confirm Ability) เป็นการยืนยันผลที่ได้จากข้อมูล ประกอบด้วย

3.1 การบันทึกเทปขณะสัมภาษณ์

3.2 การจดบันทึกรายละเอียดข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล

3.3 การถอดเทปแบบคำต่อคำ

3.4 การอ้างคำพูดของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการเสนอผลงานวิจัย

4. การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) งานวิจัยนี้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องในทั้งสี่ด้าน ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวิ

ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านในชุมชนตำบลปัทวี และบุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมาจากสามทาง ซึ่งตัวข้อมูลนั้นก็จะยืนยันกันไปตามเนื้อหาที่ได้ทำการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัย ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ที่ทำการศึกษาในเรื่อง บริบททางกายภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัทวี ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจัดประเด็นย่อย มารวบรวมเป็นเรื่อง เดียวหรือกลุ่มเรื่องเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า การสรุปประเด็นหลัก (Theme) เขียนอธิบายประเด็นให้เป็น ความเรียง ให้มีความต่อเนื่องและกลมกลืนที่ได้สัมภาษณ์ แล้วนำผลการจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาโดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของข้อมูล แล้วจึงเขียนสรุปผลการวิจัย อธิบายผล ให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ที่ศึกษา พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - informants) และจากการสำรวจการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ โดยมีกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ได้แก่ ประธานศูนย์วิสาหกิจ คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนปัดวิ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน บุคคลจากหน่วยงานภายนอก ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากคุณสมบัติทั้งหมดนี้ตรงตามประเด็นการศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” นอกจากนี้ยังได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ บริบท ของชุมชน ได้แก่ สภาพทั่วไปของชุมชน ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางประชากร ลักษณะ ทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ลักษณะทางการเมืองการปกครอง ตลอดจนข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

ส่วนแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะเป็นประเด็นเดียวกันทั้งหมด สามารถ แยกประเด็นได้ดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้อมูล องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว เชิงเกษตร

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยประเด็นในการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. บริบททางกายภาพของชุมชนและบริบทของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ บ้านปัดวิ
2. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ
3. ตัวอย่างการสัมภาษณ์เจาะลึก
4. ผลการศึกษาข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
 - 4.1 องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน
 - 4.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

4.3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

4.4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

บริบททางกายภาพของชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชน

1. ประวัติความเป็นมา

ตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ตามคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า “บรรพบุรุษเล่าต่อ ๆ กันมาว่า มีคนรูปร่างอก 3 วา หน้า 3 สอก มาอยู่ที่นี่ เมื่อมีการพบปะกับเพื่อน ๆ จะมีการตบหัวหยอกล้อกันอาจทำให้หัวที่เสียบบนหัวหล่นหาย คือ หัวที่ใช้สำหรับหวีผมให้เขาควายอยู่มาวันหนึ่งได้มีการพบเห็นหัวเขาควาย ก็ถามกันว่า ใครมาปัดหัวหล่นที่นี่และเมื่อมีการตั้งชื่อหมู่บ้านก็ตั้งชื่อว่า “ปัดหัว” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ปัลลิว” จนถึงปัจจุบัน แต่แท้จริงก็ไม่มีใครรู้ได้ ผู้ใหญ่ยังกล่าวเสริมว่า ในอดีตพื้นที่แถบนี้เป็นป่าดงดิบมีสัตว์ดุร้ายและไข้ป่าหรือไข้มาเลเรียทำให้ผู้ที่ผ่านไปมาประสบภัยอยู่เป็นเนื่อง ๆ ทำให้ผู้ที่เดินทางผ่านมาต้องตายระหว่างทาง ต่อมาเริ่มมีการติดต่อกับประเทศเขมรบ่อยขึ้น จึงเริ่มมีผู้อาศัยอยู่มาจับจองพื้นที่ทำกินจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสในหมู่ที่ 2 บ้านปัลลิว ได้เล่าให้ฟังถึงการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชุมชนบ้านปัลลิวในอดีตตั้งแต่จำความได้ว่า ที่แถบตำบลปัลลิวสมัยก่อนเป็นแค่ทางผ่านของผู้ไปมาค้าขายไม่ค่อยมีใครอยากอาศัย เพราะเป็นป่าดงดิบ สัตว์ป่าเยอะ ห่างไกลตัวเมือง จนเมื่อทางรัฐอนุญาตให้มาจับจองพื้นที่ทำกินจึงได้เข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในละแวกเดียวกันใกล้ ๆ กัน อาชีพที่ทำเป็นหลักก็ทำนาปลูกข้าว หางของป่าขายบ้าง ไม่เหมือนกับปัจจุบันที่มีแต่สวนยางสวนผลไม้เต็มไปหมด แต่บ้านก็ยังปลูกข้าวไว้กินกันเองก็มีอยู่ ลูกหลานเยอะขึ้นทำให้พื้นที่ทำกินทำสวนอยู่ห่างออกไปจากหมู่บ้านหลายสิบกิโลตามเชิงเขาและละแวกใกล้เขื่อนคีรีธาร ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านที่ว่า “เริ่มมีถนนตัดผ่านการเดินทางสะดวกขึ้นมีโรงเรียน สถานีอนามัยและวัดพร้อมทุกอย่างจึงเกิดเป็นหมู่บ้าน การติดต่อกันก็ง่าย ”

ลักษณะทางกายภาพ

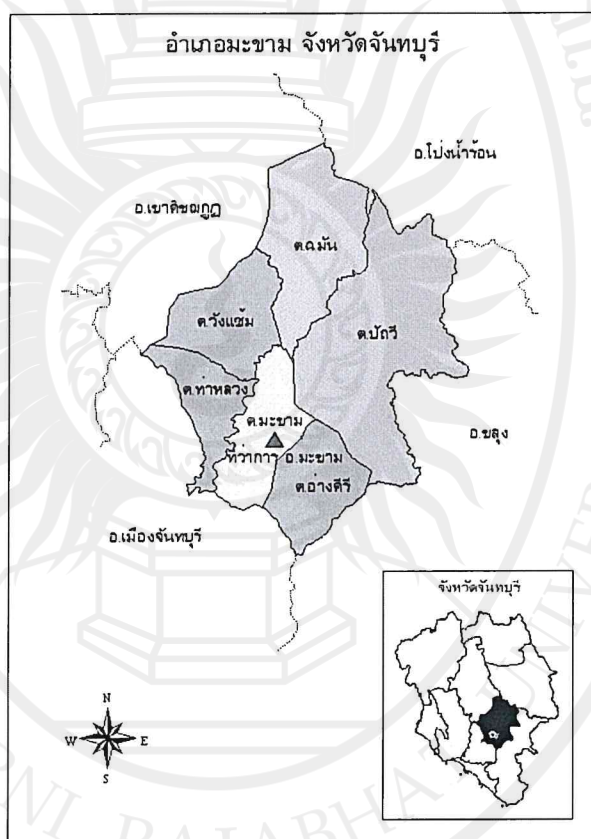
ตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ทั้งหมด 210 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 131,257 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ทำการอำเภอมะขาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 12 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอโป่งน้ำร้อน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลมะขาม ตำบลอ่างศิรี และอำเภอขลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอขลุง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลมณีน

เริ่มมีการก่อตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ซึ่งตำบลปลีวิทยามีหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งบอน หมู่ที่ 2 บ้านปลีวิทย หมู่ที่ 3 บ้านมะขาม หมู่ที่ 4 บ้านนาไทร หมู่ที่ 5 บ้านหนองสลด หมู่ที่ 6 บ้านทัพนคร หมู่ที่ 7 บ้านโป่งโรงเงิน หมู่ที่ 8 บ้านหินลาด หมู่ที่ 9 บ้านคลองขวางพัฒนา หมู่ที่ 10 บ้านทุ่งด่าน หมู่ที่ 11 บ้านออกภักพัฒนา หมู่ที่ 12 บ้านคลองเวฬุ ดังรายละเอียดในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 แสดงที่ตั้งตำบลปลี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ที่มา : ศูนย์การศึกษาอนุรักษนิยมและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมะขาม. ออนไลน์. ม.ป.ป.

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ 1) น้ำตกชำปาง 2) น้ำตกปลีวิทย 3) ป่าชุมชน

ลักษณะทางประชากร

ข้อมูลสถิติประชากรจากทะเบียนบ้าน แยกชายพื้นที่ ระดับตำบล ของเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 สํารวจโดยองค์การบริหารส่วนตำบลป้ถวี อําเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี พบว่า จำนวนประชากรตำบลป้ถวีที่มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,542 คน จำแนกเป็นเพศชาย 3,809 คน เพศหญิง 3,733 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,143 ครัวเรือน ดังปรากฏรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 แสดงฐานข้อมูลประชากรและครัวเรือนตำบลป้ถวี อําเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ตำบลป้ถวี					
หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านทุ่งบอน	334	392	364	756
2	บ้านป้ถวี	212	279	303	582
3	บ้านมะทาย	107	183	182	365
4	บ้านนาไทร	202	291	291	582
5	บ้านหนองสลด	357	422	412	834
6	บ้านทัพนคร	477	624	581	1,205
7	บ้านโป่งโรงเซ็น	225	285	297	582
8	บ้านหินลาด	386	450	417	867
9	บ้านคลองขวางพัฒนา	154	181	190	371
10	บ้านทุ่งด่าน	163	205	187	392
11	บ้านอกพกพัฒนา	355	236	253	489
12	บ้านคลองเวฬุ	171	261	256	517
รวม		3,143	3,809	3,733	7,542

ที่มา : เทศบาลตำบลป้ถวี. 2561

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และอิสลามพอมืออยู่บ้างแต่น้อยมาก อาทิ วัด มี 7 แห่ง ได้แก่ วัดทุ่งบอน หมู่ที่ 1 วัดมะทาย หมู่ที่ 3 วัดจันทร์แสงศรี หมู่ที่ 5 วัดทัพนคร หมู่ที่ 6 วัดโป่งโรงเซ็น หมู่ที่ 7 วัดคลองเวฬุ หมู่ที่ 12 วัดคลองขวาง หมู่ที่ 9 และสำนักสงฆ์

มี 5 แห่ง ได้แก่ สำนักสงฆ์พลีวันน้อย หมู่ที่ 6 สำนักสงฆ์ทุ่งเขาทอง หมู่ที่ 7 สำนักสงฆ์เขาน้ำโปรย หมู่ที่ 8 สำนักสงฆ์จำป่าง หมู่ที่ 8 สำนักสงฆ์เขามโนรมย์ หมู่ที่ 11

ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันคือ ภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นของคนจังหวัดรวมไปถึงภาษาถิ่นในแต่ละภูมิลำเนา

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ให้ข้อมูลว่า ส่วนใหญ่อยู่อาศัยแบบการขยายครอบครัว ถึงแม้จะแยกครอบครัวออกไปแต่ก็ยังอาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน ด้านการคมนาคม เส้นทางคมนาคมสายหลักเป็นถนนลาดยาง/คอนกรีต เชื่อมต่อกับถนนสายรองเป็นถนนดิน/ถนนลูกรัง และเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้าน โดยแยกรายละเอียดดังนี้

ถนนลาดยาง 17 สาย

ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก 15 สาย

ถนนดินลูกรัง 97 สาย

ด้านสาธารณูปโภคและการบริการของภาครัฐในชุมชน มีไฟฟ้าเข้าถึงทั้ง 12 หมู่บ้าน

ด้านการประปามีจำนวนหมู่บ้านที่มีประปาใช้ ได้แก่ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11

ด้านสาธารณสุขมีให้บริการ อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สถานพยาบาลเอกชน และสถานีตำรวจชุมชนประจำตำบล ดังนี้

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล มี 3 แห่ง ได้แก่ บ้านทุ่งบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านมะทาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านทัพนครตั้งอยู่หมู่ที่ 11

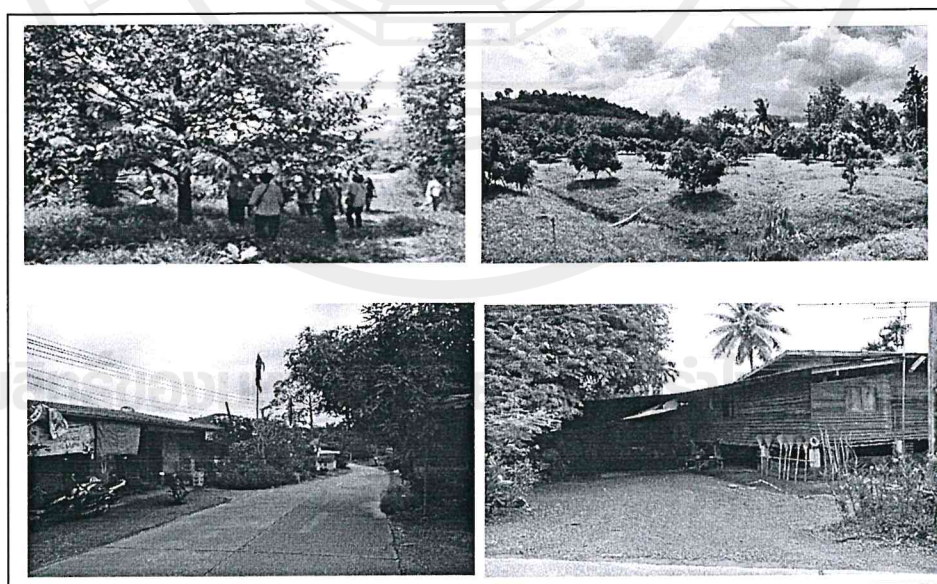
สถานพยาบาลเอกชน มี 5 แห่ง ได้แก่ สถานพยาบาลปราณี ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 มณฑนาการพยาบาลและผดุงครรภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 นุชบาพยาบาล ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 สถานพยาบาลมิ่งขวัญคลินิก การพยาบาลและการผดุงครรภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 11

สถานีตำรวจชุมชนประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 เพื่อความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของประชาชน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ ปัจจุบันคนในชุมชนตำบลปฎิวีประกอบอาชีพเกษตรกรรม 90% อาชีพรับจ้างทั่วไป 5 % อาชีพรับราชการ 3 % และอื่น ๆ 2 % ซึ่งประชาชนศูนย์ได้ให้ข้อมูลว่า ลักษณะพื้นที่ตำบลปฎิวีเป็นที่ราบลุ่มบ้างและมีลูกเนินเขาเล็ก ๆ ชาวบ้านในพื้นที่นิยมปลูกผลไม้ อาทิ ทูเรียน มังคุด เงาะ ลองกองและยางพารา เป็นต้น เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง (มีเอกสารสิทธิ์ ได้แก่ นส.3ก, โฉนด, สปก., ภบท.) ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวเสริมต่อว่า เดิมทีวิถีการทำสวนของชาวบ้านก็เหมือนกับที่อื่น ๆ ที่ต้องพึ่งปุ๋ย พื้งสารเคมียามาแผลง เพื่อที่จะได้ผลผลิตที่สวยงาม ดอกเต็มต้น ซึ่งต้องใช้ต้นทุนจำนวนมากสมัยนี้ปลูกผลไม้ได้ราคาน้อยไม่คุ้มค่านายค่าปุ๋ย และยังมีสารเคมีตกค้าง ทำให้มีผลกระทบต่อทางด้านสุขภาพทั้งผู้ใช้และผู้บริโภค บางรายท้อ

จึงหันไปปลูกยางพารา กรีดยางขายเพราะได้ผลตอบแทนที่ดี แต่ช่วงหลัง ๆ ราคายางตกทางรัฐ จึงออกมาช่วยในเรื่องราคา ต่อมาได้ริเริ่มช่วยกันปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตใหม่ โดยเริ่มจากแนวคิดของคุณรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพ บ้านปัลลิวี ที่อธิบายว่า...ผมมีโอกาไปได้ไปงานที่ศูนย์พัฒนาปลวกแดง ที่ระยอง (โครงการศูนย์บริการพัฒนาปลวกแดงตามพระราชดำริ จังหวัดระยอง) กับหมู่เพื่อนที่มีแนวคิดเหมือนกัน จึงนำสิ่งที่เรียนรู้มาพลิกฟื้นสวนตัวเองก่อน เริ่มจากทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพแบ่ง ๆ กันใช้ ต่อมาจึงได้รวมกลุ่มกันลงเงิน ลงแรง และปรึกษากับเกษตรตำบลปัลลิวี เพื่อเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปัลลิวี โดยใช้พื้นที่ของญาติผมเปิดเป็นศูนย์ที่ทำการ มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และสาธิตวิธีการทำกิจกรรมนี้ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการลดการใช้ยา สารเคมี ปุ๋ย ที่ทำร้ายสุขภาพ เปลี่ยนมาทำปุ๋ย สารไล่แมลงแบบธรรมชาติใช้แทน ทั้งประหยัดเงินและปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ทางศูนย์ยังได้จัดตั้งกลุ่มกองทุนและสวัสดิการชุมชนบ้านปัลลิวี เพื่อเป็นอาชีพเสริมมีอยู่ 7 กลุ่ม มีกลุ่มเพาะเลี้ยงชันโรงหรือกลุ่มเพาะเลี้ยงผึ้งขนาดเล็ก กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกลองยาว กลุ่มสตรีอาสา กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มมังคุด กลุ่มทุเรียน เป็นต้น ตอนนี้อยู่เรียกว่าพืชผลทางการเกษตรของชุมชนบ้านปัลลิวี ส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำกันเอง มีกิจกรรมเปิดสวน “ชม ชิม ช้อป ผลผลิตทางการเกษตร ผลไม้สด สะอาด ปลอดภัยจากสารพิษ” เรารับประกันผลไม้ที่ส่งตรงถึงมือผู้บริโภคโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เงินที่ได้ส่วนหนึ่งยังคืนกลับเป็นสวัสดิการและใช้ในการพัฒนาเกษตรเพิ่มเติมต่อไป ผู้ใหญ่บ้านกล่าวเพิ่มเติมว่า...ทางรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณช่วยเหลือชาวเกษตรกร โดยจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ คอยรองรับผลผลิตของชาวเกษตรกรและประกันราคาผลไม้ไม่ให้ราคาตก เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ดังปรากฏรายละเอียดภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 แสดงวิธีการทำกินของคนในชุมชนตำบลปัลลิวี

ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม

วิถีการดำเนินชีวิตของคนในตำบลปัวส่วนใหญ่ยังคงใช้วิถีชีวิตเกษตรกรรมเหมือนเดิม นิยมสร้างบ้านชั้นเดียวและบ้านยกพื้นใต้ถุนเตี้ย ๆ ประกอบกับเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ห่างจากอำเภอพะเยา มีถนนตัดผ่านสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยอำนวยความสะดวกและรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทำให้บางช่วงเวลาคือความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ กิจกรรมที่ทำร่วมกันเริ่มลดน้อยลง อาจทำให้ส่งผลกระทบต่อเยาวชนรุ่นหลังได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ คุณเหรียญ อายุ 52 ปี ชาวบ้านหมู่ 2 อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเล่าว่า เมื่อก่อนบ้านปัวเป็นชุมชนเล็ก ๆ ทำสวน ไร่จ้างทั่วไป ผู้คนส่วนใหญ่อยู่กันเป็นเครือญาติแบบพี่ ๆ น้อง ๆ บ้านแต่ละบ้านไม่มีรั้วกัน เพื่อจะได้ไปมาหาสู่กันสะดวก จะได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ป้องกันพวกโจรขโมยของ เพราะสวนผลไม้สวนยาง อยู่ห่างไกลบ้านหลายสิบกิโล ช่วงหน้าผลไม้ไม่ต้องไปนอนเฝ้าสวนบ้าง การมีเทคโนโลยีจึงมีประโยชน์อย่างมาก ต่อมาเริ่มมีถนนหนทางที่ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้ามาค้าขายเป็นหลัก ซึ่งพืชผลทางเศรษฐกิจที่นิยมปลูก เช่น กล้วย กุ้ง มังคุด พุรี เอง และยางพารา ทำให้ชาวบ้านมีกินแบบเหลือกินเหลือใช้ จนบางครอบครัวใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนต้องกู้ยืมก็มี (เหรียญ, สัมภาษณ์, 2557)

ด้านวัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตคนในชุมชนมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่เรียบง่ายกับธรรมชาติ มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนานในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกลมเกลียว มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น การละเล่นสะบ้าท้องถิ่น เดือน 6 ในช่วงเทศกาลงานสงกรานต์ และวงกลองยาวประจำตำบล แต่ปัจจุบันก็ลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ ดังคำสัมภาษณ์ของคุณประทุม อายุ 68 ปี ชาวบ้านหมู่ 2 ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิดว่า ...ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตอนนี้แตกต่างจากอดีตบ้าง แต่เดิมเราอยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีอะไรก็แบ่งปันแลกเปลี่ยน แต่เดี๋ยวนี้กลับเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ แต่ละบ้านมุ่งแต่จำทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว เริ่มมานั่งพูดคุยกันที่ร้านค้ากันน้อยลง จะมีอะไรที่ติดต่อกันทางโทรศัพท์แทน นอกเสียว่ามีเสียงตามสายของผู้ใหญ่บ้านนัดประชุมกันก็จะได้พบปะกันที จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนปัวเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอย่างเห็นได้ชัด (ประทุม, สัมภาษณ์, 2557)

ต่อมาได้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีกลับมาอีกครั้งจากการสัมภาษณ์ ประมวล สุขสมพร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องการรวมกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นว่า ...ในงานสงกรานต์ของบ้านเรานั้นชาวบ้านไม่มีกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันเลยทำให้ต้องออกไปเล่นน้ำสงกรานต์

นอกหมู่บ้านทุกปี ทำให้หมู่บ้านเราเงียบเหงาทั้ง ๆ ที่เป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่มีประชากรตั้ง 12 หมู่ ที่เคยมีการละเล่นในอดีตมากมายหลายอย่าง เช่น สะบ้า เดือน 6 การละเล่นยิงคันกระสุนท้องถิ่น การละเล่นยิงหนังสติ๊กท้องถิ่น ประทศเจดีย์ทราย รำวงชาวบ้านท้องถิ่น เป็นต้น ดังนั้นในงานสงกรานต์ปี 2545 จึงได้มีการร่วมมือกันของผู้นำทั้ง 12 หมู่ ในการนำร่องจัดทีมสะบ้าชายหญิง เข้าร่วมการละเล่นในงานสงกรานต์ โดยใช้งบประมาณของผู้ร่วมบริจาคในหมู่บ้าน เพื่อมาซื้อเป็นของขวัญรางวัลภายในงาน และยังได้จัดต่อเนื่องกันทุก ๆ ปี เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ให้ลูกหลานได้รู้จักและเพื่อเพิ่มสีสันงานต่าง ๆ คุณรัฐไท จึงได้ประสานงานไปยังนายกเทศมนตรี ตำบลปัลลิวี เพื่อทำเรื่องขอให้เป็นผู้สนับสนุนกลุ่มกลองยาว โดยให้นายจวบ รักษา เป็นผู้ดูแลกลุ่มกลองยาว เพราะมีความถนัดในการร้องรำทำเพลง มีความเป็นมาในการทำขวัญาคอยู่บ้าง เมื่อมีกิจกรรม พิธีกรรม หรืองานประเพณีต่าง ๆ เนื่องจากการจัดกิจกรรมนี้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มแน่นแฟ้นมากขึ้น กลับมามีความสุขสนุกสนาน สามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันพัฒนาต่าง ๆ เช่น เปิดสอนการตีกลองยาวให้แก่เด็ก ๆ ทำให้เด็กในชุมชนห่างไกลอบายมุขและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในยามว่างหลังเลิกเรียน หรือวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ ตอนนี้ มีเด็ก ๆ มาร่วมซ้อมจนฝีมือดีได้ไปออกงานในพิธีเทศกาลต่าง ๆ จนปัจจุบันพอมีรายได้เป็นค่าขนม สร้างความภูมิใจให้กับครอบครัว (ประมวล สุขสมพร. สัมภาษณ์. 2557)

ลักษณะทางการเมืองการปกครอง

ส่วนเทศบาลตำบลปัลลิวี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ 5 ตำบลปัลลิวี ปัจจุบันมีนายอารัญ พงศ์ศักดิ์ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี (ข้อมูลปี 2557) และมีนายประมวล สุขสมพร เป็นผู้ใหญ่บ้าน คอยติดต่อประสานงานกับคนในชุมชน นายยกเทศมนตรียังกล่าวต่ออีกว่า ...การเมืองการปกครองในอดีตเป็นการปกครอง โดยเลือกผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครอง ที่มีความรู้ความสามารถ ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ ต่อมาหน่วยงานราชการได้มีนโยบายให้มีรูปแบบการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน และองค์การส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ตามลำดับ จนถึงปัจจุบันในชุมชนบ้านปัลลิวีมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร เพื่อสร้างเครือข่าย และเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน โดยมีกลุ่มองค์กรหลัก ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสม กลุ่มหมู่บ้าน เกษตรกรปัลลิวี กลุ่มสันนิบาตเทศ กลุ่มสหกรณ์เพื่อการเกษตร เป็นต้น

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บริบทของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี

วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี

ได้จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัลลิวี เนื่องจากอาชีพหลักของชาวบ้านคือทำสวน แต่ยิ่งทำกลับต้องมีภาระหนักขึ้นคือหนี้สินเพิ่มเต็มทุกปี จึงเกิดกระบวนการการรวมกลุ่มกัน

เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระดมความคิดแนวทางที่จะช่วยแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว คือ สร้างอาชีพเสริม จึงก่อกำเนิดเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนขึ้น แยกปัญหาเอาความต้องการ ความถนัดของแต่ละบุคคลไว้เป็นกลุ่ม ๆ แล้วมีการรวมหุ้นกันทำกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพในชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชนในอาชีพหลักและอาชีพเสริมผู้ชุมชนพอเพียง ฟังตนเองได้ในสถานการณ์ของเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน

สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี ได้ให้ข้อมูลสวนจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดจันทบุรี ไว้ดังนี้ (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. ออนไลน์. 2554)

ชื่อสวน : วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

ชื่อเจ้าของสวน : วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

ที่ตั้ง : ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัดวี 5 ม.2 ต.ปัดวี อ.มะขาม จ.จันทบุรี

ประธานศูนย์ : นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์

เบอร์โทรศัพท์ : 08-1762-2702

Web : <http://www.facebook.com/patthavee.group>

ผลไม้ในสวน : ทูเรียน เงาะ มังคุด สละ

ลักษณะเด่นของสวน : เป็นสวนเกษตรสวนอินทรีย์ เป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีทั้งหมด 7 กลุ่ม อาทิ กลุ่มเพาะเลี้ยงชันโรงหรือกลุ่มเพาะเลี้ยงผึ้งขนาดเล็ก กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกลองยาว กลุ่มสตรีอาสา กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มมังคุด กลุ่มทุเรียน เป็นต้น

กิจกรรมอื่น ๆ : ชม ชิม ช้อป ผลผลิตทางการเกษตร ผลไม้สด สะอาด ปลอดภัย จากสารพิษ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ รวมทั้งหมด 26 คน โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และได้รับ ข้อคิดเห็นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากหลายฝ่าย โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญไว้ดังนี้คือ

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ได้แก่ ประธานศูนย์คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่ม จำนวน 8 คน (คิดเป็นร้อยละ 30.76)
2. ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี จำนวน 12 หมู่บ้าน จำนวน 8 คน (คิดเป็นร้อยละ 30.76)
3. ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน จำนวน 8 คน (คิดเป็นร้อยละ 30.76)
4. บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน (คิดเป็นร้อยละ 7.69)

ตาราง 2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	จำนวน N = 26	ร้อยละ
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี	8	30.76
ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัลลิวี จำนวน 12 หมู่บ้าน	8	30.76
ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน	8	30.76
บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง	2	7.69

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย (ร้อยละ 57.69) มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี (ร้อยละ 38.46) รองลงมา มีอายุระหว่าง 31 - 40 ปี (ร้อยละ 26.92) 61 ปี ขึ้นไป (ร้อยละ 23.81) และ 51 - 60 ปี (ร้อยละ 19.05) ตามลำดับ ส่วนใหญ่สถานภาพสมรสแล้ว (ร้อยละ 88.46) และแยกกันอยู่ (ร้อยละ 11.53) ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ จำนวน 26 คน (คิดเป็นร้อยละ 100) ได้รับการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 38.46) รองลงมา ระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 38.46) มัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 23.07) ตามลำดับ ในด้านอาชีพหลักส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกร ทำสวนผลไม้มังคุด เงาะ ลองกองและทุเรียน (ร้อยละ 80.76) รองลงมา เป็นเกษตรกรทำสวนยาพารา (ร้อยละ 19.23) ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนโดยกำเนิด (ร้อยละ 76.92) และมาจากต่างจังหวัด (ร้อยละ 23.07) ในด้านรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีรายได้ 10,001 - 15,000 บาท (ร้อยละ 26.92) รองลงมา 5,000 - 10,000 บาท (ร้อยละ 34.61) และ 15,001 - 20,000 บาท (ร้อยละ 26.92) ตามลำดับ นอกจากนี้ สถานภาพตำแหน่งทางสังคมของผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี (ร้อยละ 30.76) ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัลลิวี จำนวน 12 หมู่บ้าน (ร้อยละ 30.76) ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน (ร้อยละ 30.76) และบุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง (ร้อยละ 7.69) จึงเป็นที่น่าพิจารณาได้ว่ากลุ่มอายุผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญมีความแตกต่างและหลากหลาย ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 26)	ร้อยละ (100.00)
เพศ		
ชาย	15	57.69
หญิง	11	42.30
ช่วงอายุ		
31 - 40 ปี	7	26.92
41 - 50 ปี	10	38.46
51 - 60 ปี	4	15.38
61 ปี ขึ้นไป	5	19.23
สถานภาพ		
สมรส	23	88.46
แยกกันอยู่	3	11.53
ศาสนา		
พุทธ	26	100.00
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	38.46
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)	6	23.07
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6)	10	23.07
อาชีพหลัก		
เกษตรกรสวนผลไม้มังคุด เงาะ ลองกอง และทุเรียน ฯ	21	80.76
เกษตรกรสวนยางพารา	5	19.23
ภูมิลำเนาเดิม		
คนในชุมชนโดยกำเนิด	20	76.92
มาจากต่างจังหวัด	6	23.07
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
5,000 - 10,000 บาท	9	34.61
10,001 - 15,000 บาท	10	26.92
15,001 - 20,000 บาท	7	26.92

ตาราง 3 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (n = 26)	ร้อยละ (100.00)
สถานภาพตำแหน่งทางสังคม		
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี	8	30.76
ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี จำนวน 12 หมู่บ้าน	8	30.76
สถานภาพตำแหน่งทางสังคม		
ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน	8	30.76
บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง	2	7.69

จากข้อมูลทั้งหมดที่แสดงเป็นตาราง ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก ออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เช่น เพศ ช่วงอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก ภูมิถิ่นอาศัย เพื่อที่จะได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยกลุ่มแรกคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนโดยตรง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรองรับนักท่องเที่ยวเผยแพร่วิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการใช้วิธีการรวมกลุ่มแล้วจัดแบ่งกลุ่มต่าง ๆ นำเสนอโครงการไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาชุมชน กลุ่มที่ 2 คือ ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีอาชีพทำสวนเป็นหลัก ข้อมูลที่ได้จึงมีความคิดคล้ายคลึงกัน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีถิ่นกำเนิดในชุมชน จึงสะท้อนถึงศักยภาพได้อย่างชัดเจน กลุ่มที่ 3 คือ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการรับนโยบายมาปฏิบัติรวมถึงการพัฒนาชุมชนที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน กลุ่มที่ 4 บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายที่รับจากส่วนกลาง ให้คำปรึกษาและส่งเสริมกิจกรรมภายในชุมชน ตามอำนาจหน้าที่ที่สามารถปฏิบัติได้ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการวิจัยครั้งนี้ จึงมีความแตกต่างและหลากหลาย

กรณีตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จำนวน 26 คน โดยใช้แนวคำถามที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่จะเจาะประเด็นไปในเชิงลึกตามประสบการณ์และการทำงานของแต่ละบุคคล และผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างไว้ 2 คน

ซึ่งทั้ง 2 คน ที่ได้รับการคัดเลือกมาเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวชุมชน และมีผลงานจากการปฏิบัติงานที่ผ่านมา โดยสามารถอธิบายกรณีศึกษาตัวอย่างได้ ดังนี้

กรณีตัวอย่างรายชื่อที่ 1 : ชัดเจน (นามสมมุติ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กรณีตัวอย่างรายชื่อที่ 1 : ชัดเจน (นามสมมุติ)

ชัดเจน (นามสมมุติ) เพศชาย อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ 2 ตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีสถานภาพ สมรส มีบุตร 2 คน เป็นหญิง 1 คน ชาย 1 คน อาชีพหลักคือ การทำสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน มังคุด ลองกอง เงาะ และสวนยางพารา ชัดเจน (นามสมมุติ) จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วศึกษาต่อที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจากมหาวิทยาลัยภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นออนไลน์

ครั้งแรกเข้ามามีบทบาทในชุมชน โดยเป็นที่ปรึกษาในการทำเกษตรอินทรีย์ ในปี พ.ศ.2550 ได้เข้าร่วมก่อตั้งศูนย์แหล่งการเรียนรู้การเกษตรพอเพียง อำเภอมะขาม และศูนย์แหล่งการเรียนรู้องค์การบริหารส่วนตำบลปัลลิว โดยดำรงตำแหน่งเป็นประธานศูนย์โดยแยกย่อยเป็นกลุ่ม ๆ ได้ 7 กลุ่ม จนปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชนพบว่า ชัดเจน (นามสมมุติ) เคยประสบกับปัญหาด้านสุขภาพ คือ ปวดหัวบ่อย ปวดหัวมาก จนทำงานไม่ได้ เมื่อไปพบแพทย์ แพทย์จึงได้แจ้งถึงสาเหตุของอาการปวดหัวว่า เกิดจากการสะสมของสารเคมีในกระแสเลือดมากเกินไป อันเนื่องมาจากการสูดดม และสัมผัสสารเคมีในจำนวนมาก ชัดเจน (นามสมมุติ) จึงคิดว่าต้องหยุดทำร้ายตัวเอง โดยเริ่มหยุดใช้สารเคมีทุกอย่างในการทำสวนผลไม้ ประกอบกับทางภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่นั้นมาปี พ.ศ. 2545 ช่วงแรกที่เปลี่ยนนั้นจำนวนผลผลิตก็ลดน้อยถอยลง แต่เราก็พยายามปรับเปลี่ยน ลองผิดลองถูกต้องล้มลุกคลุกคลานบ้าง เกือบ 10 กว่าปี แต่ชัดเจน (นามสมมุติ) เป็นคนยืนหยัด จึงได้พัฒนาไปเรื่อย ๆ ชาวบ้านก็เห็นเราทำแล้วดี ก็ขอเข้ามาเป็นสมาชิก ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เพราะเกษตรกรและชาวบ้านละแวกบ้านปัลลิวหันมาร่วมกันทำสวนผลไม้แบบอินทรีย์ที่มีคุณภาพ ซึ่งนำร่องไปแล้ว 9 สวน ที่เป็นเกษตรอินทรีย์ล้วน ๆ ชัดเจน (นามสมมุติ) นั้นได้เกิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาการเกษตร สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน จึงเสนอจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัลลิว ในปี พ.ศ. 2550 โดยได้รวมกลุ่มกันไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้ที่ศูนย์บริการพัฒนาปลวกแดง จังหวัดระยอง ศูนย์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขาบายศรี ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง ศูนย์ขยายผลเพื่อการพัฒนาตามแนวพระราชดำริวังแจ่ม จังหวัดจันทบุรี และดูงานที่สวนสุภัทราแลนด์ เป็นต้น ทางภาครัฐได้เข้ามาช่วยเหลือและส่งเสริมจัดอบรม

การทำบัญชีครัวเรือน การทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผลไม้จนได้จดทะเบียนขึ้นเป็น วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ชัดเจน (นามสมมุติ) กล่าวว่า ที่ใช้ชื่อนี้เพราะอยากให้คนในชุมชนบ้านปัดวีมีสุขภาพชีวิตที่ดี ห่างไกลโรค เพราะการไม่มีโรค เป็นลาภอันประเสริฐ ชัดเจน (นามสมมุติ) จึงได้เสนอกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น โดยผ่านเวทีประชาคมของชุมชน เรามีวิถีชาวสวนที่ทำเกษตรอินทรีย์ มีงานหัตถกรรมจากชาวบ้าน มีผลิตภัณฑ์ของทางศูนย์ มีสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอมะขาม เช่น เขื่อนคีรีธาร สถานโบราณคดี “มนุญย์โบราณ” น้ำตกสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น และสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เขาคิชฌกูฏ น้ำตกกระทิง น้ำตกพลูหว้า หาดเจ้าหลาว อ่าวคุ้งกระเบน เป็นต้น คิดกันว่าจะเปิดสวนผลไม้ให้นักท่องเที่ยวมาชม ชิม ชื้ออุปโภคบริโภค เป็นการสร้างรายได้และทำให้คนมารู้จักชุมชน...

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน ชัดเจน (นามสมมุติ) กล่าวว่า ชาวบ้านในชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนเป็นอย่างดี มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ถ้ามีนักท่องเที่ยวหรือคณะทัวร์จากภาครัฐ คณะทัวร์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ชัดเจน (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นประธานศูนย์จะเป็นผู้รับเรื่อง หมายกำหนดการแล้วเรียกประชุมเพื่อแจ้งข่าวให้กับสมาชิกได้รับทราบ และร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวหรือคณะทัวร์ จนตอนนี้ผ่านมา 3 ปีแล้ว ปริมาณคนที่มาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปี มีการบอกต่อกันถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวสวนผลไม้อินทรีย์ เดินเข้าสวนผลไม้ที่มีอากาศปลอดโปร่ง ไร้มลพิษที่จะแอบแฝงเข้าร่างกายขณะหายใจ สามารถเก็บกินผลไม้ได้จากต้นโดยไม่ต้องล้างก่อน เนื่องจากหวั่นกลัวต่อสารเคมีตกค้าง ซึ่งไม่มีแน่นอน เพราะเราทำสวนผลไม้จากเกษตรอินทรีย์ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยเริ่มเปิดสวนตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม เปิดให้คนมาเที่ยวมากินฟรีที่สวนและขายผลไม้หน้าสวนเอง โดยทรัพยากรในพื้นที่ภายในของหมู่บ้าน ชัดเจน (นามสมมุติ) กลุ่มวิสาหกิจและชาวบ้านได้ร่วมช่วยกันดูแลรักษา เพิ่มมูลค่าด้วยเช่นกัน เช่น ไม้กวาดทางมะพร้าว การทำกระถางดิน ปุ๋ยจากเปลือกผลไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ให้สูงสุด เพราะหมู่บ้านเราจะเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นหน้าเป็นตาของจังหวัดจันทบุรี ส่วนหนึ่งใครที่ได้มาเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์ที่บ้านปัดวี จะได้ประทับใจและบอกต่อ ๆ กัน เศรษฐกิจในหมู่บ้านดี ลูกหลานก็ไม่ต้องไปทำงานไกลบ้าน ร่วมกันพัฒนาชุมชน สร้างรายได้สร้างอาชีพอยู่แบบพอมีพอกิน และพอเพียง

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชัดเจน (นามสมมุติ) กล่าวว่า ตอนนี้ชาวบ้านมีความพร้อมและเปิดรับที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว คือ สร้างอาชีพเสริม โดยมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนเป็นที่รวมพล จัดแยกปัญหาและเอาความต้องการ ความถนัดของแต่ละบุคคลไว้เป็นกลุ่ม ๆ แล้วมีการรวมหุ้นกันทำกิจกรรมนั้น ๆ

เพื่อสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพในชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน ในอาชีพหลักและอาชีพเสริม ผู้ชุมชนพอเพียง พึ่งตนเองได้ในสถานการณ์ของเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน

ศักยภาพด้านความรู้ พบว่า ชัดเจน (นามสมมุติ) มีความรู้ในเรื่องของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวหรือท้องถิ่นของตัวเอง เป็นการสร้างจุดเด่นของทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สร้างอาชีพที่มั่นคง และเมื่อกล่าวถึงจุดเด่นทางทรัพยากรของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า ภายในชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัดวี มีอากาศปลอดโปร่ง เพราะใกล้กับภูเขาและลำธาร มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ บริเวณรอบ ๆ ชุมชนมีส่วนผลไม้ สวนยางพารา นาข้าว และเขื่อนกั้นธาร อีกทั้งระยะทางจากถนนจันทบุรี - สระแก้ว เข้ามาในหมู่บ้านนั้น ไม่ไกลมากนัก เป็นถนนลาดยาง ทำให้เดินทางสะดวก โดยระยะประมาณ 5 กิโลเมตรนั้น มีคนอาศัยอยู่เป็นระยะ ๆ ใกล้วัดมะทาสถาณานิคม และโรงเรียน ชาวบ้านเห็นตรงกันว่า พื้นที่ในชุมชนสามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ ส่วนบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีส่วนร่วมพอสมควร เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเชื่อถือและมั่นใจในการท่องเที่ยวประเภทนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านที่จะมาเห็นคนแปลกหน้าที่เป็นนักท่องเที่ยวมาเดินไปมาในบ้าน ประกอบกับการทำสวนเกษตรอินทรีย์ต้องเอาใจใส่และใช้เวลานาน ต้องใช้ทั้งแรงกายและแรงใจ มุ่งมั่น ซึ่งอาศัยเริ่มดำเนินการเป็นต้นแบบสวนเกษตรอินทรีย์ 9 สวน ในการเข้ามาจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยชุมชน

ศักยภาพด้านการจัดการด้านงบประมาณ ชัดเจน (นามสมมุติ) กล่าวว่า แหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ช่วงแรกใช้งบประมาณของสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่ม โดยเปิดร่วมหุ้น หุ้นละ 100 บาท และถ้าเป็นการดูงานก็ใช้วิธีแชร์ค่าใช้จ่ายในการไปศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ แต่พอได้จดทะเบียนขึ้นเป็นวิสาหกิจชุมชนแล้ว ก็ได้รับทุนสนับสนุนจากทางภาครัฐ เช่น กศน. อำเภอมะขาม องค์การบริหารส่วนตำบลปัดวี (ต่อมาเปลี่ยนเป็นเทศบาลตำบลปัดวี) ซึ่งงบประมาณที่จากภาครัฐนั้นมีจำกัด ทางกลุ่มจึงได้ปรึกษาหาแหล่งทุนเพิ่ม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ธนาคารออมสิน เพราะชาวบ้านและสมาชิกทุกคนมีความต้องการที่เหมือนกันในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ดังนั้นงบประมาณจึงเป็นปัจจัยหลักในการซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาดูงาน ในที่ต่าง ๆ ทุกวันที่ 30 ของทุกเดือน ทางศูนย์จะมีการชี้แจงรายละเอียดการใช้งบประมาณในการนำไปใช้ประโยชน์ให้สมาชิกได้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งแจกแจงเงินปันผลให้กับสมาชิก การนำไปสานต่องานศูนย์และพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต ชัดเจน (นามสมมุติ) ได้เล่าว่า ในช่วงที่ผลผลิตออกครั้งแรกตั้งเป็ราคาให้สูงกว่าพวกใช้สารเคมี 5 - 10 บาท แต่ทำไปทำมาโดนพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ต้องขายเท่ากับสินค้าใช้สารเคมี และประกอบกับราคาตลาดดั้นมีหลากหลาย ถูกสุด ๆ ก็มี ราคาตอนเช้าราคาหนึ่ง พอตอนบ่ายราคาเปลี่ยนไปเป็นอีกราคา ตอนเย็นก็เปลี่ยนราคาอีก ทำให้ราคาผลไม้ไม่นั้น ไม่นั่น เราจึงมานั่งปลงทุกข์ด้วยกันว่า “เราชนผลไม้ออกจากสวนไปป่าช้าเมื่อถึงแล้วต้องเผา” ความหมายคือ ผลไม้พ้อออกจากสวน ไปถึงตลาดแหล่งรับซื้อแล้ว พ่อค้าคนกลางกำหนดราคารับซื้อมาเท่าไรก็ต้องขาย เมื่อบรรทุกกลับ กลับมาวันหลังไปขายใหม่ผลผลิตก็จะเสีย ทำให้เราถูกกดขี่ทั้งขึ้นทั้งล่อง ซึ่งจังหวัดจันทบุรีเป็นมหานครแห่งผลไม้ แต่กลับมีปัญหามากมายในการขายสินค้า เนื่องจากผลไม้มีมากล้นตลาด ราคาตกต่ำ มีการปิดถนนเพื่อประท้วงราคาผลไม้ตกต่ำ ดังนั้นจึงมีการจัดหาแนวทางรวมกลุ่มกันเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเปิดให้ชม ชิม ซื้อปักหน้าสวนผลไม้ ซึ่งผลไม้ของเรานั้นปลอดสารเคมี ทานแล้วดีต่อสุขภาพ ราคาเป็นมาตรฐานกับท้องตลาด มีแพ็คเกจกล่องที่สวยงาม บางทีลูกค้าที่มาซื้อมังคุด ทูเรียนที่ยังไม่สุกไม่เหมาะแก่การส่งมอบให้ลูกค้า ทางกลุ่มก็มีการส่งสินค้าให้ทางไปรษณีย์ให้ถึงที่ด้วย การหาตลาดรองรับผลผลิตและสร้างเครือข่ายผลไม้อินทรีย์ตอนนี้มีตลาดรองรับที่ร่วมงานอยู่ เช่น ตลาดงานเทศกาลผลไม้ ประจำปีของจังหวัดจันทบุรี ที่อู่ขุเปเปอร์มาร์เก็ต และตลาดต่างประเทศมี จีน ญี่ปุ่น ตะวันออกกลาง แต่แค่ 5 เปอร์เซนต์เท่านั้น การสร้างเครือข่ายเพื่อยกระดับผลไม้จันทบุรีให้มีค่ามากกว่านี้ ตอนนี้มีเครือข่ายอยู่ 10 กลุ่ม ได้แก่ 1) สะไทย 2) ชาดไทย 3) เนินมะหาด 4) บ่อเวฬุ 5) ตรอกนอง 6) หนองด้อ 7) ขลุง 8) แหลมสิงห์ 9) ท่าใหม่ 10) นายายอาม ประสานงานโดยทางเกษตรตำบล ส่วนการแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ทางกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชน อาทิ น้ำผึ้งจากชันโรง (ผึ้งจิ๋ว) สบู่มังคุดผสมน้ำผึ้งชันโรง โลชั่นมังคุด ไวน์มังคุด (ใช้ทั้งเนื้อและเมล็ดในการบ่ม) ปู๋อินทรีย์จากเปลือกผลไม้ น้ำหมักชีวภาพจากเชื้อจุลินทรีย์ ตะกร้าสาน ไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นต้น ทางกลุ่มได้ร่วมกันคิดเพิ่มมูลค่าและพัฒนาสินค้าให้เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

ศักยภาพด้านการเปลี่ยนแปลง ชัดเจน (นามสมมุติ) ได้เล่าว่า ชาวบ้านรับรู้และให้การยอมรับให้มีการจัดกิจกรรมและเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน เพราะเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็จะทำให้ มีรายได้เข้ามาในชุมชนด้วย ไม่ต้องเดินทางไปทำงานไกลบ้าน ส่วนผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น น่าจะมีผลดีมากกว่าเพราะเป็นการทำให้ชุมชนได้รับผลที่ทางด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน และเป็นการเปิด โอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ผลเสียที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนจะเป็นเรื่องของขยะเสียบรรกวนในบางช่วงเวลา และทางสัญจรในชุมชน ซึ่งทางศูนย์ได้มีการจัดตั้งขยะ โดยแยกเป็น

ขยะแห้ง ขยะเปียก และขยะรีไซเคิล ทางด้านเสียงอยู่ในระดับที่ชาวบ้านรับได้ ส่วนเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา ทันเหตุการณ์ เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่มีอรรถาธิบายเข้มแข็งกล้าคิด กล้าพูด มีความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ที่พึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก (ชัดเจน (นามสมมุติ). 2557)

ปัญหาอุปสรรคที่คิดว่าน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ สถานที่อาจไม่เพียงพอต้อนรับคณะดูงานที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากเป็นเขตชุมชนและถนนเป็นทางรถสวนทางและแคบที่จอดรถไม่เพียงพอห้องสุขามีไม่เพียงพอให้บริการ ทำให้รองรับคณะดูงานในเวลาที่ยากัด แต่ขณะนี้คนในชุมชน หน่วยงานเทศบาลตำบลปัวได้มีนโยบายที่จะเพิ่มห้องสุขาให้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว

กรณีตัวอย่างรายชื่อที่ 2 : มวลชน (นามสมมุติ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กรณีตัวอย่างรายชื่อที่ 2 : มวลชน (นามสมมุติ)

มวลชน (นามสมมุติ) อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 2 ตำบลปัว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี สถานภาพสมรส มีบุตรด้วยกัน 3 คน เป็นเพศชาย 1 คน และเพศหญิง 2 คน เรียนที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ มวลชน (นามสมมุติ) และครอบครัวอาศัยอยู่ในชุมชนตั้งแต่กำเนิด ปัจจุบันประกอบอาชีพทำสวนทุเรียน โดยเน้นการปลูกทุเรียนพันธุ์หอมทองเป็นหลัก ซึ่งทำรายได้เป็นอย่างดีในส่วนของการศึกษา จบการศึกษาระดับ มศ. 3 หรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จากนั้นกลับมาช่วยงานที่บ้าน ครั้งแรกมวลชน (นามสมมุติ) เข้ามามีบทบาทในการทำงานกับชุมชน โดยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านช่วยงานผู้ใหญ่บ้านตอนอายุ 32 ปี หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านคนเดิมหมดวาระลง จึงมีโอกาสดำรงรับเลือกตั้งในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตอนอายุ 47 ปี เพราะชาวบ้านให้ความไว้วางใจ ด้วยเห็นว่าเป็นผู้ที่ทำงานจริงจัง ช่วยเหลือชาวบ้านสม่ำเสมอ และสามารถติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้อย่างรวดเร็ว และยังเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัว โดยดำรงตำแหน่งส่งเสริมและประธานกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2551 - ปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ มวลชน (นามสมมุติ) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน ได้รับคำตอบว่า ในพื้นที่ชุมชนบ้านปัว ชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทางการเกษตรทำสวนผลไม้และสวนยางพาราเป็นหลัก ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ร่วมกันและรู้จักกันมาเป็นเวลานานหลายสิบปี

มวลชน (นามสมมุติ) กล่าวต่อว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ส่วนมากจะเป็นเรื่อง การทำมาหากิน ชาวบ้านต้องการราคาผลผลิตที่ได้ราคาดี และน้ำที่เพียงพอในการทำสวนในฤดูแล้ง นับว่าเป็น โชคที่ทางรัฐเริ่มให้การสนับสนุนมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทางชุมชน บ้านปัดวิ จึงเห็นพ้องต้องกันว่าสวนผลไม้ น่าจะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ และสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีก็มีทั้ง ทะเล น้ำตก วัด โบสถ์คาทอลิก ตลาดชุมชนเมืองเก่า อุทยานแห่งชาติ เขาคิชฌกูฏ เป็นต้น ซึ่งทุกวันนี้คนในชุมชนอยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และหวังว่าในอนาคตจะเป็นชุมชนต้นแบบให้แก่ชุมชนใกล้เคียงต่อไป

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน มวลชน (นามสมมุติ) กล่าวว่า คนในชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนในเรื่องการคิด วางแผนงานก็จะมีกลุ่มวิสาหกิจคอยเสนอแนะกิจกรรม ชักชวนชาวบ้านมาศึกษาเรียนรู้และร่วมกัน พัฒนาการจัดการในส่วนที่ทำได้ เช่น การกำจัดขยะ จำแนกขยะ ทำปุ๋ยชีวภาพจากขยะ การเพิ่มมูลค่า ขยะมาทำกระเป๋ า หมวกจากกล่องกระดาษ เป็นต้น กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนใกล้ชิดกัน มากขึ้น ได้ร่วมกันทำประ โยชน์ร่วมกัน มีอาชีพเสริม สร้างงาน สร้างรายได้

จากการสัมภาษณ์ มวลชน (นามสมมุติ) เกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว เชิงเกษตร ชาวบ้านปัดวิพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ทางรัฐให้การสนับสนุน อาทิ ศักยภาพ ด้านความรู้ มวลชน (นามสมมุติ) และชุมชนที่ร่วมกิจกรรมทราบถึงนโยบายของการส่งเสริม การท่องเที่ยว จึงได้ปรึกษากับชัดเจน (นามสมมุติ) และสมาชิกร่วมกันหาจุดเด่น เพื่อเปิดชุมชน เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเมื่อถามถึง มวลชน (นามสมมุติ) ถึงแหล่งสนับสนุนทางด้าน งบประมาณเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้รับคำตอบว่า เริ่มแรกสมาชิกร่วมกองทุนกันเอง ในกลุ่มได้รับงบจากองค์กรการบริหารส่วนตำบลปัดวิ (อบต.ปัดวิ) ต่อมาเมืองคัฏฐรัฐเข้ามาเป็น ผู้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ซึ่งทางศูนย์ได้มีการจัดสรรรายได้อย่างเป็นทางการแก่สมาชิก มีการจัดสรรเงินเพื่อสมทบเข้ากลุ่ม จำนวน 10 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ที่มีทุกอย่าง เพื่อนำมาใช้ ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน เพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชน ร่วมกัน พัฒนาศักยภาพให้ชุมชนให้เข้มแข็ง

ส่วนทางด้านจัดการการผลิต มวลชน (นามสมมุติ) และชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก ได้ดำเนินการตามที่ประธานศูนย์แนะนำ ตามขั้นตอนที่วางแผนกันไว้ คือ จำหน่ายผลผลิต เหลือนำมา แปรรูปทำปุ๋ย - น้ำหมักชีวภาพ เราต้องจัดสรรทรัพยากรที่มีให้คุ้มค่าที่สุด

ด้านการเปลี่ยนแปลง มวลชน (นามสมมุติ) กล่าวว่า การเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้ วิธีการทำการเกษตร มาสัมผัสสวนธรรมชาติ ทำให้คนในชุมชนมีความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงไม่เป็นหนี้ และอยากให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญที่บ้านเกิดตนเอง

มาช่วยกันพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งพาตัวเองได้ เมื่อถามมวลชน (นามสมมุติ) ถึงปัญหาอุปสรรคที่คิดว่าน่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ได้รับคำตอบว่า ปัญหาที่พบในการทำงาน ชาวบ้านในชุมชนไม่ค่อยมีเวลาร่วมกิจกรรมบางงาน ได้อย่างพร้อมเพรียง ไม่ค่อยเข้าประชุม ขยะจากนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะเรารับคนไม่มาก เนื่องจากพื้นที่จำกัดในส่วนของปัญหาขยะในชุมชน ชัดเจน (นามสมมุติ) ได้นำแนวความคิดการแยกขยะมาใช้โดยจัดทำที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน บ้านปัดวี นำขยะเปียกที่ย่อยสลายได้มาทำปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพ และเสนอเป็น โครงการนำร่อง เพื่อให้คนในชุมชนลดต้นทุนการใช้สารเคมี และยังคงหมักเป็นน้ำเอ็นไซม์ใช้ในครัวเรือนได้ด้วย (มวลชน (นามสมมุติ). 2557)

ผลการศึกษาข้อมูลศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญถึงองค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน พบว่า

1. กลุ่มชุมชนบ้านปัดวีประสบปัญหาาราคาผลผลิตตกต่ำ ไม่เป็นธรรม จึงมีความประสงค์ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
2. กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีต้องการเพิ่มรายได้ของครอบครัว เนื่องจากรายได้จากการทำสวนผลไม้เดิม และยางพารา ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย
3. กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีได้แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการที่ไปศึกษาดูงานจากแหล่งชุมชนอื่น จึงได้จุดประกายความคิดให้กับชุมชนในการเปิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
4. เกิดความร่วมมือกันภายในชุมชนบ้านปัดวี จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี เพื่อช่วยเหลือและแนะแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์แก่สมาชิกในกลุ่มของชุมชน

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน พบว่า

1. ชุมชนบ้านปัดวีให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นอย่างดี พร้อมให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจมาเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนหรือครอบครัว พาชม ชิม ซ้อป สวนเกษตรผลไม้อินทรีย์ของกลุ่มชุมชน ซึ่งกลุ่มชุมชนมีแนวคิด วางแผนและเรียนรู้

ร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ โดยมีประธานศูนย์เป็นผู้นำในการจัดการ ต่อติดหน่วยงานต่าง ๆ มอบหมายและเสนองาน ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมและเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรซึ่งเป็นจุดขายให้กับชุมชน มีการรวมกันตามความชอบที่ถนัด และกิจกรรมที่บ้านที่มีทั้งเด็กและผู้สูงอายุมาเป็นส่วนหนึ่งด้วย ทางกลุ่มชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงรูปแบบธรรมชาติมากที่สุด ชุมชนเคยอยู่อย่างไรก็อยู่อย่างนั้น ปลูกบ้านใกล้กันแบบไม่มีรั้วกันบ้านที่บาน้องกัน ผู้ที่มาเที่ยวที่นี่จึงได้สัมผัสกับอากาศที่สดชื่น มีทั้งต้นไม้ วิวภูเขา ทานผลไม้ที่สด ๆ จากต้นโดยไม่ใช้สารเคมีอย่างปลอดภัย สิ่งที่ชุมชนได้รับร่วมกัน ก็คงจะเป็นการมีชีวิตที่ดีขึ้นปลอดภัย ปลอดภัย ปลอดภัย ได้ อยู่อย่างพอเพียงมีกินมีใช้

2. กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวิมีส่วนในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อประโยชน์ของชุมชน ครอบครัว และสังคม

3. กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวิได้สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของแต่ละชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานของจังหวัดได้เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริม แนะนำนักท่องเที่ยวเข้าชม โครงการการท่องเที่ยวในชุมชน

4. มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยผู้นำชุมชนและประธานศูนย์เป็นผู้ริเริ่มสมาชิกเป็นผู้เสนอกลุ่มย่อย ๆ ปัจจุบันจึงได้เกิดการจัดตั้งชื่อกลุ่มภายในชุมชนชื่อ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ คนภายในชุมชนให้ความร่วมมือเข้าโครงการแทบทุกครัวเรือน เนื่องจากมีผู้นำที่ลงมือทำจริงมีกิจกรรมและผลตอบแทนด้านรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

5. เด็กและผู้สูงอายุในชุมชนบ้านปัดวิมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ในช่วงวันหยุดภาคเรียนหรือเสาร์ - อาทิตย์ของเยาวชนทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยร่วมกับผู้นำเที่ยว พาชมสวนและกิจกรรมอนุรักษ์การเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ส่วนผู้สูงอายุจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำหัตถกรรม เครื่องสานต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจ

6. ชุมชนบ้านปัดวิร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่ โดยการลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมี เปิดใจยอมรับการทำเกษตรเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ปลอดภัยสารให้มากที่สุด ธรรมชาติก็จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับชุมชนของเรา

7. ชุมชนบ้านปัดวิได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งรายได้เสริมและสุขภาพที่ดีขึ้นจากการผลิตและจำหน่ายผลผลิตที่ปลอดภัยพิษ การแปรรูปผลผลิต อาทิ สบู่ล้างมือ โลชั่นล้างมูก น้ำผึ้งจากชันโรง ไวน์มังคุด เป็นต้น

8. การประสานความร่วมมือกับกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างระบบตลาดให้เข้มแข็งนั้น ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ของแต่ละอำเภอ ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดและการท่องเที่ยวของจังหวัดได้ให้การสนับสนุน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้กลุ่ม

เป็นที่รู้จัก อีกทั้งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี คณะเทคโนโลยีการเกษตรได้เข้ามาให้คำแนะนำ การทำผลิตภัณฑ์และแปรรูปผลผลิต และมีนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้ร่วมด้วย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถจำแนกได้ดังนี้ ศักยภาพด้านความรู้ ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร พบว่า

1. ศักยภาพด้านความรู้

1.1 นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทางกลุ่มชุมชนได้รับคำชี้แจงและการชักชวน จากเกษตรอำเภอ ภายใต้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัด ซึ่งทางจังหวัดได้สนับสนุนให้ เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ มีหน่วยงานภาครัฐมาเยี่ยมชมแลกเปลี่ยนความรู้ และทางกลุ่มมีโอกาสไปศึกษาดูงานเพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ ทำให้กลุ่มชุมชนบ้านปัดวีมีศักยภาพ มากขึ้น

1.2 ทรัพยากรภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงของชุมชนบ้านปัดวียังคงความเป็น ธรรมชาติ เพราะกลุ่มชุมชนคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสุขภาพเป็นสำคัญ จึงลด ละ เลิก การใช้ สารเคมีจากยาฆ่าแมลงและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ หันมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากผลไม้และเศษอาหาร ยาพ่นแมลงจากสารธรรมชาติทดแทน เพื่อชีวิตที่ปลอดภัยและลดรายจ่ายในครัวเรือน

1.3 จุดเด่นของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จะพบว่าภายในชุมชน บ้านปัดวีมีเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาและพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบสูงแบบลูกเนินเล็ก ๆ ภูมิอากาศที่สดชื่น ใกล้เคียงและลำธารเล็ก ๆ เหมาะสำหรับการเพาะปลูกผลไม้ ข้าว ยางพารา ทั้งปี สามารถเพาะปลูกแบบผสมผสานได้ทั้งปี

1.4 บทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวี เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีผู้นำชุมชนและประธานศูนย์เป็นผู้ดูแล ดำเนินการจัดประชุมซึ่งทำงานกันแบบมีส่วนร่วมช่วยกันคิด เสนอ นำแนะ หาแนวทางพัฒนา ชุมชนร่วมกัน ให้เป็นชุมชนเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวจนประสบผลสำเร็จ มีหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาศึกษาดูงานของกลุ่มชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ

2.1 แหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับ แหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น ส่วนหนึ่งได้รับ

การสนับสนุนจากจังหวัด โดยผ่านทางองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในตำบล ซึ่งสนับสนุนด้านการสร้างผลิตภัณฑ์แนะนำ อีกทั้งยังบส่วนตัวที่ทางกลุ่มลงขันกันเองเพื่อไปศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง หาความรู้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานภายในกลุ่มชุมชน โดยเฉพาะช่วยเรื่องแรงกายและแนวคิด หมุนเวียนจัดสรรรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในการขับเคลื่อนกลุ่มให้สามารถดำรงอยู่ได้

2.2 การจัดสรรงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ในส่วนของการจัดสรรงบประมาณประชาชนศูนย์ได้จัดตั้งเหรียญของกลุ่มภายในชุมชนบ้านปัววิ มีการประชุมวางแผนการจัดการอย่างมีส่วนร่วม มีสิทธิเสนอในการใช้จ่าย มีการจัดการงบประมาณอย่างเป็นระบบ โดยการทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายและให้ผลตอบแทนแก่สมาชิกอย่างเป็นธรรม ส่งผลต่อการเข้าร่วมโครงการของสมาชิกเพิ่มมากขึ้นทุกปี

2.3 การกระจายผลประโยชน์และการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน สำหรับการกระจายผลประโยชน์และการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน ทางศูนย์การเรียนรู้ได้จัดตั้งเป็นแหล่งรับซื้อสินค้าภายในชุมชนและตำบลใกล้เคียง เพื่อลดปัญหาาราคาผลผลิตตกในช่วงผลไม้ล้นฤดู ซึ่งทางกลุ่มจะจัดสรรราคาอิงกับราคาขายตามท้องตลาดโดยมุ่งความเป็นธรรม ไม่กดราคา เพราะทางกลุ่มมีแหล่งกระจายสินค้าทางการเกษตรสู่ผู้บริโภคโดยตรง

3. ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต

3.1 ตลาดรองรับผลผลิตที่ได้มาตรฐาน กลุ่มชุมชนบ้านปัววิถือเป็นศักยภาพด้านการจัดการผลผลิตที่ประสบความสำเร็จของชุมชน ได้มีการจัดตั้งศูนย์รับซื้อผลผลิตภายในชุมชน โดยมีการกำหนดราคารับซื้ออิงราคาเดียวกับตลาดอย่างเป็นธรรม รวมทั้งยังส่งให้กับซูเปอร์มาร์เก็ตที่รับสินค้าเกษตรอินทรีย์ปลอดสารเคมี ภายใต้แบรนด์ของเครือข่ายปัสชูเปอร์มาร์เก็ต

3.2 การกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยตรง การกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคมีสองทางเลือกคือ ทางเลือกแรกสำหรับผู้บริโภคที่สนใจมาถึงที่ ทั้งแบบครอบครัวและแบบศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะมาชมสวนและเลือกซื้อผลผลิตโดยตรงจากสวน ทางเลือกที่สองคือการสั่งซื้อทางการโทรจอบมีการส่งของผลผลิตข้ามปี โดยทางกลุ่มจะจัดส่งทางไปรษณีย์โดยคำนวณวัน เวลา ที่จะรับประทานรับรองความพึงพอใจและคุณภาพให้แก่ผู้บริโภค ทำให้ได้รับการยอมรับจากลูกค้ามีการบอกต่อกันซึ่งปัจจุบันมียอดจองผลผลิตกันข้ามปี

3.3 การแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ส่วนใหญ่ทางกลุ่มจะจำหน่ายผลผลิตสด ๆ โดยตรง แต่เนื่องจากมีผู้บริโภคให้ความสนใจในผลผลิตอินทรีย์และลดปัญหาในช่วงราคาผลผลิตต่ำตก ทางกลุ่มชุมชนบ้านปัววิจึงได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ อาทิ สบู่ล้างมือ สบู่ล้างจานจากชัน โรงโม่ชั้นล้างมือ ไวน์ล้างมือ ไวน์กล้วยหอม มังคุดกวน ปุ๋ยหมักอินทรีย์ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

ปลอดภัยและปลอดภัยกับผู้บริโภคอย่างแท้จริง จึงเป็นจุดขายของผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่ได้รับ การประกันจากกลุ่มและผู้บริโภค

4. ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน

4.1 การสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยว ในด้านการสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยว ชุมชนได้สร้างเครือข่ายกับจังหวัด และเทศบาลตำบลในท้องถิ่นในการขยายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ให้กว้างไกลมากขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดีของหน่วยงานรัฐและ หน่วยงานอื่น ๆ การสร้างเครือข่ายดังกล่าวถือว่าการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนในเวลาที่รวดเร็ว และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างแท้จริง

4.2 การกำหนดแนวทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน การกำหนดแนวทาง รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนนั้น ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางจาก มติที่ประชุมคณะกรรมการของชุมชน ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนจึงออกมา ด้วยความเต็มใจ สมาชิกของกลุ่มยอมรับทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ง่าย สมาชิกเต็มใจปฏิบัติ ทำให้เกิดความประทับใจกับผู้ที่มาท่องเที่ยวและได้รับคำชื่นชมจากนักท่องเที่ยวและผู้มาศึกษาดูงาน อย่างต่อเนื่อง

4.3 การให้ความรู้/ข่าวสาร/เอกสาร พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การให้ ความรู้ต่าง ๆ กลุ่มของชุมชนบ้านปัดวิจะมีกระบวนการบรรยายให้ความรู้ด้านการเกษตรพอเพียง เกษตรอินทรีย์ และการทำเกษตรแบบออร์แกนิก โดยมีผู้นำกลุ่มให้ความรู้เบื้องต้น หลังจากนั้น สมาชิกกลุ่มเจ้าของสวนก็จะบรรยายให้ความรู้และนำพาเที่ยวชมสวนผลไม้เอกลักษณ์หนึ่ง ส่วนการรับข่าวสาร เอกสารต่าง ๆ งานประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานรัฐ จะมีทางเทศบาลตำบลปัดวิ และผู้ใหญ่บ้านคอยกระจายข่าวผ่านทางเสียงตามสายของหมู่บ้าน ทางสื่อเครื่องมือสื่อสาร โซเชียลมีเดีย รวมทั้งการนัดประชุม ปรึกษา ที่ทำการศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มชุมชนบ้านปัดวิด้วย

5. ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร

5.1 กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน กิจกรรมที่ดำเนินการภายในชุมชนส่วนใหญ่ จะเป็นกิจกรรมพานักท่องเที่ยวชมสวนผลไม้ที่อยู่ในโครงการ โดยมีการบรรยายและสาธิตขั้นตอน การเพาะปลูก ดูแล และวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ถูกต้อง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ และวิถีเกษตรของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

5.2 ความถี่ในการทำกิจกรรมในชุมชน ความถี่ในการทำกิจกรรมนั้นจะมีนักท่องเที่ยว ให้ความสนใจอย่างมากในช่วงหน้าผลไม้ประมาณ 5 เดือน เริ่มตั้งแต่กุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน โดยมีการเปิดให้จองคิวในการพาชมสวนและช่วงผลผลิตออกจำหน่าย ส่วนเดือนอื่น ๆ ก็จะมีกลุ่ม เครือข่ายชุมชนจากทะเลภาคใกล้เคียงและต่างจังหวัดมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อ นำ ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

5.3 สถานที่ที่ดำเนินกิจกรรมในชุมชน สถานที่ดำเนินการจัดกิจกรรมจะแบ่งออกเป็น 2 แหล่งเรียนรู้ ซึ่งแหล่งเรียนรู้แรกคือ ศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิจะจัดเป็นฐานบรรยายให้ความรู้และจัดจำหน่ายผลผลิต ผลิตภัณฑ์แปรรูป สินค้าหัตถกรรมของชุมชน แหล่งเรียนรู้ที่สองคือ สวนผลไม้ของกลุ่มสมาชิกที่อยู่ในเขตพื้นที่ ระยะห่างประมาณ 5 - 10 กิโลเมตร ส่วนนี้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับธรรมชาติและเก็บผลผลิตทานสด ๆ ได้อย่างปลอดภัย

5.4 แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนนั้นชุมชนเห็นว่าการจะสร้างความเข้มแข็งได้ต้องได้รับความร่วมมือกันในทุกๆ ฝ่ายในชุมชน ต้องช่วยเหลือสามัคคีกันมีส่วนร่วมในการที่แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง การทำการเกษตรคือชีวิตของคนในชุมชน ชุมชนต้องรักวิถีชีวิตของตนและนำเสนอผ่านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีผลผลิตที่เป็นธรรมชาติมานำเสนอให้แก่นักท่องเที่ยวได้พอใจ นอกจากผู้บริโภคนอกจะปลอดภัยแล้วชุมชนเองก็ปลอดภัยจากสารพิษ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมีและสารตกค้างของสารพิษ ที่มีผลร้ายทั้งทางตรงและทางอ้อมกับครอบครัวญาติพี่น้องของคนในชุมชน

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน นั้นมีประเด็นที่น่าสนใจมากมายทั้งที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนเอง และผลกระทบจากภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งปัญหาภายในชุมชนที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ร่วมโครงการศูนย์เวลาวางไม่ตรงกัน เพราะบางคนมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ต้องออกไปทำงานนอกชุมชนเวลามีประชุมจึงไม่สามารถลงมติดได้ ต้องชะงักเพื่อรอข้อสรุปร่วมกันทำให้การดำเนินงานล่าช้า อีกทั้งเยาวชนส่วนใหญ่มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามกระแสจากภายนอก ทำให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเริ่มลดน้อยลง ขาดคนรุ่นใหม่ในการสานต่อด้านแนวคิดจากคณะกรรมการ และการทำงานเพื่อส่วนร่วม โดยไม่มีค่าตอบแทน ทำให้คนเริ่มท้อ บางคนก็หันไปทำเกษตรแบบเดิมอีกทั้งแหล่งสนับสนุนงบประมาณมีจำกัดบางครั้งผู้นำและสมาชิกยังต้องใช้งบประมาณตนเองในการเข้าร่วมประชุมกับภายนอก ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและอาชีพหลักที่ทำอยู่

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญพบว่า ข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนนั้น ในเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเฉพาะด้านความรู้ทางชุมชนยังขาดสื่อการนำเสนอ ประชาพันธ์ ควรให้ทางมหาวิทยาลัยเข้ามาส่งเสริมด้านการทำสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะทำให้ชุมชนมีความเชื่อมั่นมากขึ้นรวมทั้งส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ และมีความตระหนักในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวมร่วมกัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้การวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบวิธีการ สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key - informant) สัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้างและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จำนวน 26 คน โดยพิจารณาจากการเป็นผู้มีบทบาทและความเกี่ยวข้อง ในการให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งจะสัมภาษณ์ในประเด็นสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับบริบทชุมชน ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน ตลอดจนความต้องการ ความพร้อมของผู้นำชุมชน และศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎี และข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง รายงานสรุปผลการดำเนินงาน โครงการต่าง ๆ ของชุมชน ตลอดจนข้อมูลด้านโครงสร้างพื้นฐานบริบททางกายภาพภายในชุมชน สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งเอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ รายงาน การประชุม เอกสารประกอบการประชุม เป็นต้น ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดของการวิจัย โดยเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชุมชน ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงปัญหา อุปสรรค ความต้องการ แนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางกายภาพทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี
3. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาบริบททางกายภาพ การมีส่วนร่วม และการมีศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ 1) ศักยภาพด้านความรู้ 2) ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ 3) ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต 4) ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน 5) ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร ของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ตลอดจนหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

2. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

2.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ตัวแทนชาวที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี ตัวแทนผู้นำชุมชนของหมู่บ้านตำบลปัดวี บุคคลจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

2.2 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิชาชีพเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 26 คน ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ได้แก่ ประธานศูนย์คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม จำนวน 7 กลุ่ม กลุ่มละ 1 คน รวม 8 คน

2. ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี จำนวน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 8 คน

3. ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน 12 หมู่บ้าน เลือกเฉพาะหมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 8 คน

4. บุคคลจากหน่วยงานภายนอก เลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จำนวน 2 คน

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่

1. นายรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ตำแหน่งประธานศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

2. นายกัมปนาท พรมนา ตำแหน่งประธานสภาเทศบาลปัดวี ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนตำบลปัดวี

3. นายประมวล สุขสมพร ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

4. นายอรุณ พงศ์ศักดิ์ ตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

5. นางสาวศรีสุดา พรหมพิมพ์ ตำแหน่งนักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

ซึ่งทั้งหมดผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลจากการเป็นผู้ที่มีบทบาทและความเกี่ยวข้องในวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิว

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตศึกษาเฉพาะ ในเขตตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ซึ่งเป็นแนวแบบสอบถามปลายเปิดในการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และทำการศึกษาริบททางกายภาพของชุมชนตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน โดยเข้าไปสังเกต/บันทึกความสำเร็จ หรือปัจจัยเงื่อนไข/อุปสรรค จึงอาศัยเครื่องมือในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารประกอบการประชุม สถิติต่าง ๆ ฯลฯ และข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น และแนวประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Guide)

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) ฯลฯ เป็นการสนทนาซักถามอย่าง มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุน การมีส่วนร่วม การปรับตัว และศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์นี้จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตให้เข้าใจยิ่งขึ้น สำหรับการสัมภาษณ์จำเป็นต้องมีโครงสร้างคำถาม เพื่อควบคุมทิศทางเนื้อหาของกรวิจัย

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ที่มีต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในเรื่องศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การแก้ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลจากความคิดเห็นเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสังเกตจากการจัดประชุมชนในชุมชน ในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่อาจมีขึ้น นอกจากนี้จะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมที่พิจารณาจากพฤติกรรมภายนอกของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี พฤติกรรมกลุ่ม การสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน และสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัย ตามกรอบแนวคิดของการวิจัย ที่ทำการศึกษาในเรื่องบริบททางกายภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ รวมทั้งข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจัดประเด็นย่อย มารวบรวมเป็นเรื่องเดียวหรือกลุ่มเรื่องเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า การสรุปประเด็นหลัก (Theme) เขียนอธิบายประเด็นให้เป็นความเรียง ให้มีความต่อเนื่องและกลมกลืนที่ได้สัมภาษณ์ แล้วนำผลการจากการสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและความน่าเชื่อถือ ของข้อมูล แล้วจึงเขียนสรุปผลการวิจัย อธิบายผล ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา พร้อมทั้งหาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุปผลการวิจัย

1. บริบททางกายภาพทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

1.1 ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของชุมชนจากการวิจัยพบว่า ตำบลปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ตามคำกล่าวของผู้สูงอายุที่ว่า “บรรพบุรุษเล่าต่อ ๆ กันมาว่า มีคนรูปร่างอก 3 วา หน้า 3 สอก มาอยู่ที่นี่ เมื่อมีการพบปะกับเพื่อน ๆ จะมีการตบหัวหยอกล้อกันอาจทำให้หัวที่เสียบ

บนหัวหล่นหาย คือหวีที่ใช้สำหรับหวีผมให้เขาควาย อยู่มาวันหนึ่งได้มีการพบเห็นหวีเขาควาย ก็ถามกันว่า ใครมาปัดหวีหล่นที่นี้และเมื่อมีการตั้งชื่อหมู่บ้านก็ตั้งชื่อว่า “ปัดหวี” ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น “ปัดวี” จนถึงปัจจุบันแต่เท็จจริงก็ไม่มีใครรู้ได้ ผู้ใหญ่ยังกล่าวเสริมว่า ในอดีตพื้นที่แถบนี้เป็นป่าคงคามีสัตว์ดุร้ายและไข้ป่าหรือไข้มาเลเรียทำให้ผู้ที่ผ่านไปมาประสบภัยอยู่เป็นเนือง ๆ ทำให้ผู้ที่เดินทางผ่านมาต้องตายระหว่างทาง ต่อมาเริ่มมีการติดต่อกับประเทศเขมรบ่อยขึ้น จึงเริ่มมีผู้มาอาศัยอยู่มาจับจองพื้นที่ทำกินจนถึงปัจจุบัน มีพื้นที่ทั้งหมด 210 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 131,257 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ทำการอำเภอมะขาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 12 กิโลเมตร มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ 1) น้ำตกขำปาง 2) น้ำตกปัดวี 3) ป่าชุมชน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และอิสลามพอมืออยู่บ้างแต่น้อยมาก ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันคือ ภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นของคนจันทบุรีรวมไปถึงภาษาถิ่นในแต่ละภูมิลำเนา

1.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจจากการวิจัยพบว่า การประกอบอาชีพ ปัจจุบันคนในชุมชนตำบลปัดวีประกอบอาชีพเกษตรกรรม 90% อาชีพรับจ้างทั่วไป 5 % อาชีพรับราชการ 3 % และอื่น ๆ 2 % ซึ่งประธานศูนย์ได้ให้ข้อมูลว่า ลักษณะพื้นที่ตำบลปัดวีเป็นที่ราบลุ่มบ้างและมีลูกเนินเขาเล็ก ๆ ชาวบ้านในพื้นที่นิยมปลูกผลไม้ อาทิ ทุเรียน มังคุด เงาะ ลองกองและยางพารา เป็นต้น เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง (มีเอกสารสิทธิ์ ได้แก่ นส.3 ก, โฉนด, สปก., ภบท.) ผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวเสริมต่อว่า เดิมทีวิถีการทำสวนของชาวบ้านก็เหมือนกับที่อื่น ๆ ที่ต้องพึ่งปุ๋ย พืชสารเคมีฆ่าแมลง เพื่อที่จะได้ผลผลิตที่สวยงาม ตกเต็มต้น ซึ่งต้องใช้ต้นทุนจำนวนมากสมัยนี้ปลูกผลไม้ได้ราคาไม่คุ้มค่าน้ำมัน ค่าปุ๋ย และยังมีสารเคมีตกค้าง ทำให้มีผลกระทบต่อทางด้านสุขภาพทั้งผู้ใช้และผู้บริโภค บางรายหือจึงหันไปปลูกยางพารา กริดยางขาย เพราะได้ผลตอบแทนที่ดี แต่ช่วงหลัง ๆ ราคาของยางของรัฐจึงออกมาช่วยในเรื่องราคา ต่อมาได้ริเริ่มช่วยกันปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตใหม่ โดยเริ่มจากแนวคิดของคุณรัฐไท พงษ์ศักดิ์ ประธานศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี ที่อธิบายว่า ผมมีโอกาสได้ไปดูงานที่ศูนย์พัฒนาปลวกแดง ที่ระยอง (โครงการศูนย์บริการพัฒนาปลวกแดงตามพระราชดำริ จังหวัดระยอง) กับหมู่เพื่อนที่มีแนวคิดเหมือนกัน จึงนำสิ่งที่เรียนรู้มาพลิกฟื้นสวนผมเองก่อน เริ่มจากทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ แบ่ง ๆ กันใช้ ต่อมาจึงได้รวมกลุ่มกันลงเงิน ลงแรง และปรึกษากับเกษตรตำบลปัดวี เพื่อเปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปัดวี โดยใช้พื้นที่ของญาติผมเปิดเป็นศูนย์ที่ทำการ มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ และสาธิตวิธีการทำกิจกรรมนี้ทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการลดการใช้ยา สารเคมี ปุ๋ย ที่ทำร้ายสุขภาพ เปลี่ยนมาทำปุ๋ย สารไล่แมลงแบบธรรมชาติ ใช้แทน ทั้งประหยัดเงินและปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ทางศูนย์ยังได้จัดตั้งกลุ่มกองทุนและสวัสดิการชุมชนบ้านปัดวี เพื่อเป็นอาชีพเสริมมีอยู่ 7 กลุ่ม มีกลุ่มเพาะเลี้ยงชันโรงหรือกลุ่ม

เพาะเลี้ยงผึ้งขนาดเล็ก กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มกลองยาว กลุ่มสตรีอาสา กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มมังคุด กลุ่มทุเรียน เป็นต้น ตอนนี้เรียกได้ว่าพืชผลทางการเกษตรของชุมชนบ้านบัวส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ทำกันเอง มีกิจกรรมเปิดสวน “ชม ชิม ช้อป ผลผลิตทางการเกษตร ผลไม้สด สะอาดปลอดภัยจากสารพิษ” เรารับประกันผลไม้ที่ส่งตรงถึงมือผู้บริโภคโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เงินที่ได้ส่วนหนึ่ง ยังคืนกลับเป็นสวัสดิการและใช้ในการพัฒนาเกษตรเพิ่มเติมต่อไป ผู้ใหญ่บ้านกล่าวเพิ่มเติมว่า ทางรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณช่วยเหลือชาวเกษตรกร โดยจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์คอยรองรับผลผลิตของชาวเกษตรกรและประกันราคาผลไม้ไม่ให้ราคาตก เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี

1.3 ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรมจากการวิจัยพบว่า วิถีการดำเนินชีวิตของคนในตำบลบัวส่วนใหญ่ยังคงใช้ชีวิตวิถีเกษตรกรรมเหมือนเดิม นิยมสร้างบ้านชั้นเดียวและบ้านยกพื้นใต้ถุนเตี้ย ๆ ประกอบกับเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ห่างจากอำเภอมะขาม มีถนนตัดผ่านสะดวกและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ช่วยอำนวยความสะดวกและรวดเร็วในการติดต่อสื่อสาร อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทำให้บางช่วงเวลาความสัมพันธ์ของคนในชุมชนอยู่กันแบบต่างคนต่างอยู่ กิจกรรมที่ทำร่วมกันเริ่มลดน้อยลง อาจทำให้ส่งผลกระทบต่อเยาวชนรุ่นหลังได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คุณเหรียญ อายุ 52 ปี ชาวบ้านหมู่ 2 อาชีพเกษตรกรธรรมดา ซึ่งเล่าว่า เมื่อก่อนบ้านบัวเป็นชุมชนเล็ก ๆ ทำสวน รับจ้างทั่วไป ผู้คนส่วนใหญ่อยู่กันเป็นเครือญาติแบบพี่ ๆ น้อง ๆ บ้านแต่ละบ้านไม่มีรั้วกัน เพื่อจะได้ไปมาหาสู่กันสะดวก จะได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาป้องกันพวกขโมย เพราะสวนผลไม้ สวนยาง อยู่ห่างไกลบ้านหลายสิบกิโล ช่วงหน้าผลไม้ต้องไปนอนเฝ้าสวนบ้าง การมีเทคโนโลยี จึงมีประโยชน์อย่างมาก ต่อมาเริ่มมีถนนหนทางที่ดี มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นการเข้ามาค้าขายเป็นหลัก ซึ่งพืชผลทางเศรษฐกิจที่นิยมปลูก เช่น ลองกอง มังคุด ทุเรียน เงาะ และยางพารา ทำให้ชาวบ้านมีกินแบบเหลือกินเหลือใช้ จนบางครั้งครัวใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนต้องกู้ยืมก็มี

1.4 ลักษณะด้านวัฒนธรรมและประเพณีจากการวิจัยพบว่า ตั้งแต่อดีตคนในชุมชนมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่เรียบง่ายกับธรรมชาติ มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อสร้างความสนุกสนานในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกลมเกลียว มีการช่วยเหลือเอื้ออาทรแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น การละเล่นสะบ้าท้องถิ่น เดือน 6 ในช่วงเทศกาลงานสงกรานต์ และวงกลองยาวประจำตำบล แต่ปัจจุบันก็ลดความสำคัญลงเรื่อย ๆ ดังคำสัมภาษณ์ของคุณประทุม อายุ 68 ปี ชาวบ้านหมู่ 2 ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิดว่า ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตอนนี้แตกต่างจากอดีตบ้าง แต่เดิมเราอยู่กันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย มีอะไรก็แบ่งปันแลกเปลี่ยนแต่เดี๋ยวนี้กลับเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ แต่ละบ้านมุ่งแต่จะทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว เริ่มมานั่งพูดคุยกันที่ร้านค้ากันน้อยลง จะมีอะไรที่ก็ติดต่อกันทางโทรศัพท์แทน

นอกเสียว่ามีเสียงตามสายของผู้ใหญ่บ้านนัดประชุมกันก็จะได้พบปะกันที่ จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความเจริญทางเทคโนโลยีทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนปัดวีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอย่างเห็นได้ชัด ต่อมาได้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีกลับมาอีกครั้งจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 ยังได้ข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องการรวมกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นว่า ในงานสงกรานต์ของบ้านเรานั้นชาวบ้านไม่มีกิจกรรมใด ๆ ร่วมกันเลยทำให้ต้องออกไปเล่นน้ำสงกรานต์นอกหมู่บ้านทุกปี ทำให้หมู่บ้านเราเงียบเหงาทั้ง ๆ ที่เป็นหมู่บ้านที่ใหญ่ที่มีประชากรตั้ง 12 หมู่ ที่เคยมีการละเล่นในอดีตมากมายหลายอย่าง เช่น สะบ้า เดือน 6 การละเล่นยิงคันกระสุนท้องถิ่น การละเล่นยิงหนังสติ๊กท้องถิ่น ประกวดเจดีย์ทราย รำวงชาวบ้านท้องถิ่น เป็นต้น ดังนั้นในงานสงกรานต์ปี 2545 จึงได้มีการร่วมมือกันของผู้นำทั้ง 12 หมู่ ในการนำร่องจัดทีมสะบ้าชายหญิง เข้าร่วมการละเล่นในงานสงกรานต์ โดยใช้งบประมาณของผู้ร่วมบริจาคในหมู่บ้าน เพื่อมาซื้อเป็นของขวัญรางวัลภายในงาน และยังสามารถจัดต่อเนื่องกันทุก ๆ ปี เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้ลูกหลานได้รู้จักและเพื่อเพิ่มสีสันงานต่าง ๆ คุณรัฐไท จึงได้ประสานงานไปยังนายกเทศมนตรีตำบลปัดวี เพื่อทำเรื่องขอให้เป็นผู้สนับสนุนกลุ่มกลองยาว โดยให้นายจวบ รักษา เป็นผู้ดูแลกลุ่มกลองยาว เพราะ มีความถนัดในการร้องรำทำเพลง มีความเป็นมาในการทำขวัญาคอยู๋บ้าง เมื่อมีกิจกรรม พิธีกรรม หรืองานประเพณีต่าง ๆ เนื่องจากการจัดกิจกรรมนี้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มแน่นแฟ้นมากขึ้น กลับมามีความสุข สนุกสนาน สามัคคีกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น เปิดสอนการตีกลองยาวให้แก่เด็ก ๆ ทำให้เด็กในชุมชนห่างไกลอบายมุขและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในยามว่างหลังเลิกเรียน หรือวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์ ตอนนี้มีเด็ก ๆ มาร่วมซ้อมจนฝีมือดีได้ไปออกงานในพิธีเทศกาลงานต่าง ๆ จนปัจจุบันพอมีรายได้เป็นค่าขนมสร้างความภูมิใจให้กับครอบครัว

1.5 ลักษณะทางการเมืองการปกครองจากการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลปัดวี ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ 5 ตำบลปัดวี ปัจจุบันมีนายอารัญ พงศ์ศักดิ์ ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี (ข้อมูลปี 2557) และมีนายประมวล สุขสมพร เป็นผู้ใหญ่บ้าน คอยติดต่อประสานงานกับคนในชุมชน นายกเทศมนตรียังกล่าวต่ออีกว่า การเมืองการปกครองในอดีตเป็นการปกครอง โดยเลือกผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครอง ที่มีความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้ ต่อมาหน่วยงานราชการ ได้มีนโยบายให้มีรูปแบบการปกครองโดยผู้ใหญ่บ้าน และองค์การส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ตามลำดับ จนถึงปัจจุบัน ในชุมชนบ้านปัดวีมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กร เพื่อสร้างเครือข่าย และเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน โดยมีกลุ่มองค์กรหลัก ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสัจจะสะสม กลุ่มหมู่บ้านเกษตรกรปัดวี กลุ่มสันนิบาตเทศ กลุ่มสหกรณ์เพื่อการเกษตร เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2.1 องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

2.1.1 กลุ่มชุมชนบ้านปัดวีประสบปัญหาการขาดผลผลิตตกต่ำ ไม่เป็นธรรมชาติ จึงมีความประสงค์ที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2.1.2 กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีต้องการเพิ่มรายได้ของครอบครัว เนื่องจากรายได้จากการทำสวนผลไม้เดิม และยางพารา ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย

2.1.3 กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีได้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการที่ไปศึกษาดูงานจากแหล่งชุมชนอื่น จึงได้จุดประกายความคิดให้กับชุมชนในการเปิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.4 เกิดความร่วมมือกันภายในชุมชนบ้านปัดวี จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี เพื่อช่วยเหลือและแนะแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์แก่สมาชิกในกลุ่มของชุมชน

2.2 การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี

การมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาแนวคิดเห็นของชุมชนในการให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่อย่างไร และติดตามประเมินผลของการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้จากการวิจัยพบว่า

2.2.1 ชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนเป็นอย่างดี ทุก ๆ คนภายในชุมชนยินดีต้อนรับและพร้อมให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

2.2.2 กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีมีส่วนในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อประโยชน์ของชุมชน และครอบครัวให้กินดี อยู่ดี

2.2.3 กลุ่มภายในชุมชนบ้านปัดวีได้สร้างความร่วมมือกับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของแต่ละชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานของจังหวัดได้เข้ามาสนับสนุนมีนักท่องเที่ยวเข้าชม โครงการการท่องเที่ยวในชุมชน ชาวชุมชนต้อนรับและให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

2.2.4 มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยผู้นำชุมชนและประธานศูนย์เป็นผู้ริเริ่ม สมาชิกเป็นผู้เสนอกลุ่มย่อย ๆ ปัจจุบันจึงได้เกิดการจัดตั้งชื่อกลุ่มภายในชุมชนชื่อ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี คนภายในชุมชนให้ความร่วมมือเข้าโครงการแทบทุกครัวเรือน เนื่องจากมีผู้นำที่ลงมือทำจริงมีกิจกรรมและผลตอบแทนด้านรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2.5 เด็กและผู้สูงอายุในชุมชนบ้านปัลลิวีมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ในช่วงวันหยุดภาคเรียนหรือเสาร์ - อาทิตย์ของเยาวชนทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยร่วมกับผู้นำที่แวะมาชมสวนและกิจกรรมอนุรักษ์การละเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ส่วนผู้สูงอายุจะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำหัตถกรรม เครื่องสานต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจ สร้างความรักและการมีส่วนร่วมในชุมชนได้

2.2.6 ชุมชนบ้านปัลลิวีร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่ โดยการลดการใช้ปุ๋ยและสารเคมี เปิดใจยอมรับการทำเกษตรเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ปลอดภัยสารให้มากที่สุด ธรรมชาติก็จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับชุมชนและสวนผลไม้ปลอดสารพิษ

2.2.7 ชุมชนบ้านปัลลิวีได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งรายได้เสริมและสุขภาพที่ดีขึ้นจากการผลิตและจำหน่ายผลผลิตที่ปลอดสารพิษ การแปรรูปผลผลิต อาทิ สบู่มังคุด โลชั่นมังคุด น้ำผึ้งจากชันโรง ไวน์มังคุด เป็นต้น

2.2.8 การประสานความร่วมมือกับกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบตลาดให้เข้มแข็งนั้น ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ของแต่ละอำเภอ ซึ่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดและการท่องเที่ยวของจังหวัดได้ให้การสนับสนุน ช่วยประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป็นที่รู้จัก อีกทั้งทางมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี คณะเทคโนโลยีการเกษตร ได้เข้ามาให้คำแนะนำการทำผลิตภัณฑ์และแปรรูปผลผลิต และมีนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้ร่วมด้วย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชน

3. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัลลิวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

3.1 ศักยภาพด้านความรู้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวจังหวัด ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นหรือท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างจุดเด่นขึ้นมาเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ และเมื่อกล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า ภายในชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัลลิวี มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เพราะพื้นที่บริเวณบ้านรอบ ๆ ก็เป็นสวนผลไม้ สวนยางพารา เมื่อมีผู้คนผ่านไปผ่านมาก็จะแวะเข้ามาชมสวนผลไม้สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวได้ ส่วนบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีส่วนร่วม เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเชื่อถือและมั่นใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทการท่องเที่ยว

ชุมชน อาศัยเริ่มดำเนินการในกลุ่มญาติพี่น้องที่มีแนวคิดเดียวกันนำร่องก่อน จากนั้นจึงได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพ บ้านปัดวี

3.2 ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่า การจัดสรรงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนนั้นเป็นการจัดสรรตามความสามารถและความสมัครใจ โดยการระดมทุนภายในของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ปีละ 100 บาท และแหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อจัดการท่องเที่ยวชุมชนจากเทศบาลตำบลปัดวี ซึ่งมีงบประมาณที่จากภาครัฐนั้นมีจำกัด ทางกลุ่มจึงได้ปรึกษาคณะกรรมการเพื่อหาแหล่งทุนเพิ่ม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.), ธนาคารออมสิน เพราะชาวบ้านและสมาชิกทุกคนมีความต้องการที่เหมือนกันในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ดังนั้นงบประมาณจึงเป็นปัจจัยหลักในการซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ ทุกวันที่ 30 ของทุกเดือน ทางศูนย์จะมีการชี้แจงรายละเอียดการใช้งบประมาณในการนำไปใช้ประโยชน์ให้สมาชิกได้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งแจกแจงเงินปันผลให้กับสมาชิกการนำไปสานต่องานศูนย์และพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

3.3 ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงที่ผลผลิตออกครั้งแรกตั้งเป้าราคาให้สูงกว่าพวกใช้สารเคมี 5 - 10 บาท แต่ทำไปทำมาโดนพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ต้องขายเท่ากับสินค้าใช้สารเคมี และประกอบกับราคาตลาดค่อนนั้นมีหลากหลาย ถูกสุด ๆ ก็มีราคาตอนเช้าราคาหนึ่ง พอตอนบ่ายราคาเปลี่ยนไปเป็นอีกราคา ตอนเย็นก็เปลี่ยนราคาอีก ทำให้ราคาผลไม้นั้นไม่แน่นอน เราจึงมานั่งปลงทุกข์ด้วยกันว่า “เราขายผลไม้ออกจากสวนไปป่าช้า เมื่อถึงแล้วต้องเผา” ความหมายคือ ผลไม้พ้อออกจากสวนไปถึงตลาดแหล่งรับซื้อแล้ว พ่อค้าคนกลางกำหนดราคารับซื้อมาเท่าไรก็ต้องขาย เมื่อบรรทุกกลับ กลับมาวันหลังไปขายใหม่ ผลผลิตก็จะเสีย ทำให้เราถูกกดขี่ทั้งขึ้นทั้งล่อง ซึ่งจังหวัดจันทบุรีเป็นมหานครแห่งผลไม้ แต่กลับมีปัญหามากมายในการขายสินค้า เนื่องจากผลไม้มีมากล้นตลาด ราคาตกต่ำ มีการปิดถนนเทศบาลเพื่อประท้วงราคาผลไม้ตกต่ำ ดังนั้นจึงมีการจัดหาแนวทางรวมกลุ่มกันเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเปิดให้ชมชิม ซื้อมั้ยกันหน้าสวนผลไม้ ซึ่งผลไม้ของเรานั้นปลอดสารเคมี ทานแล้วดีต่อสุขภาพ ราคาเป็นมาตรฐานกับท้องตลาด มีแพ็คเกจ กล่องที่สวยงาม บางทีลูกค้าที่มาซื้อมังคุด ทุเรียนที่ยังไม่สุกไม่เหมาะแก่การส่งมอบให้ลูกค้า ทางกลุ่มก็มีการส่งสินค้าให้ทางไปรษณีย์ให้ถึงที่ด้วย การหาตลาดรองรับผลผลิตและสร้างเครือข่ายผลไม้อินทรีย์ ตอนนี้มีตลาดรองรับที่รวมงานอยู่ เช่น ตลาดงานเทศบาลผลไม้ประจำปีของจังหวัดจันทบุรี ที่อ.ขุขันธ์เปอร์มาร์เก็ต และตลาดต่างประเทศมี จีน ญี่ปุ่น ตะวันออกกลาง แต่แค่ 5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น การสร้างเครือข่ายเพื่อยกระดับผลไม้จันทบุรีให้มีความมากกว่านี้ ตอนนี้มีเครือข่ายอยู่ 10 กลุ่ม ได้แก่ 1) สะโทย 2) ชาดไทย 3) เนินมะหาด 4) บ่อเวฬุ 5) ทรอกนอง 6) หนองด้อ 7) ขลุ้ง 8) แหลมสิงห์ 9) ท่าใหม่ 10) นายายอาม ประสานงานโดยทาง

เกษตรตำบล ส่วนการแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ทางกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชน อาทิ น้ำผึ้งจากชันโรง (ผึ้งจิ๋ว) สบู่ล้างชุดผสมน้ำผึ้งชันโรง โลชั่นล้างชุด ไวน้ำล้างชุด (ใช้ทั้งเนื้อและเมล็ดในการบ่ม) บัญชียาสมุนไพรจากเปลือกผลไม้ น้ำหมักชีวภาพจากเชื้อจุลินทรีย์ ตะกร้าสาน ไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นต้น ทางกลุ่มได้ร่วมกันคิดเพิ่มมูลค่าและพัฒนาสินค้าให้เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

3.4 ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยวชุมชน ทางวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านบ่อวิไลสร้างเครือข่ายร่วมกับจังหวัดและเทศบาลตำบลในพื้นที่ในการขยายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กว้างไกลมากขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดีของหน่วยงานภาครัฐจังหวัดจันทบุรีและหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนในเวลาที่รวดเร็วและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนจึงออกมาด้วยความเต็มใจสมาชิกของกลุ่มยอมรับทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ง่าย สมาชิกเต็มใจปฏิบัติทำให้เกิดความประทับใจกับผู้ที่มาท่องเที่ยวและได้รับคำชื่นชมจากนักท่องเที่ยวและผู้มาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

3.5 ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนรับรู้และให้การยอมรับให้มีการจัดกิจกรรมและเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็จะทำให้ มีรายได้เข้ามาในชุมชนด้วย ไม่ต้องเดินทางไปทำงาน ไกลบ้าน ส่วนผลกระทบ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น น่าจะมีผลดีมากกว่า เพราะเป็นการทำให้ชุมชนได้รับผลที่ทางด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน และเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ผลเสียที่ส่งผลกระทบก็จะเป็นเรื่องของขยะ เศษรบกวนในบางช่วงเวลา และทางสัญจรในชุมชน ซึ่งทางศูนย์ได้มีการจัดตั้งขยะ โดยแยกเป็นขยะแห้ง ขยะเปียก และขยะรีไซเคิล ทางด้านเสียงอยู่ในระดับที่ชาวบ้านรับได้ ส่วนเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา ทันเหตุการณ์ เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ มีอสังหาริมทรัพย์ ก่อคิด ก่อผล มีความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ที่พึ่งตนเองลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

อภิปรายผล

1. บริบททางกายภาพทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

บริบทของชุมชนตำบลบ้านปัดวิ ลักษณะทางกายภาพของตำบลปัดวิ มีพื้นที่ทั้งหมด 210 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 131,257 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ทำการอำเภอมะขาม ห่างจากที่ว่าการอำเภอมะขาม ประมาณ 12 กิโลเมตร ตำบลปัดวิมีหมู่บ้านทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลปัดวิ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 7,542 คน จำแนกเป็นเพศชาย 3,809 คน เพศหญิง 3,733 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,143 ครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับบรรณา วงษ์วานิช (2546 : 3) ได้ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงสถานที่ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว คนในชุมชนจึงได้ร่วมตัวกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ ซึ่งแต่เดิมคือ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัดวิ จัดตั้งขึ้นเพื่อผ่อนคลายหนี้ที่เพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากอาชีพหลักของชาวบ้านคือทำสวนผลไม้ และสวนยาง จึงริเริ่มโดยการลดต้นทุน เกิดกระบวนการการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันคิดแก้ปัญหาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งแยกตามความต้องการ ความถนัดของแต่ละบุคคลไว้เป็นกลุ่ม ๆ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อสร้างงาน สร้างคน สร้างอาชีพ โดยชุมชนเพื่อชุมชน ในอาชีพหลักและอาชีพเสริมสู่ชุมชนพอเพียง พึ่งตนเองได้ในสถานการณ์ของเศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน

2. การมีส่วนร่วมของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

การมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาแนวคิดเห็นของชุมชนในการให้การยอมรับและสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่อย่างไร และติดตามประเมินผลของการมีส่วนร่วม ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้ จากการวิจัยพบว่า ชุมชนยังไม่คุ้นชินที่จะยอมรับในการเปลี่ยน ที่แต่เดิมทำเกษตรแล้วส่งผลผลิตขายพ่อค้าคนกลาง มาเป็นการท่องเที่ยวแบบเปิดสวนเกษตร ชม ชิม ซื้อม คุณรัฐไท พงษ์ศักดิ์จึงได้รวมกลุ่มกับคนในชุมชนที่มีแนวคิดเดียวกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ” นายกเทศมนตรีตำบลปัดวิ ได้เล็งเห็นโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมกันตัดสินใจ เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับชินรัตน์ สมสืบ (2531 : 20) ได้ให้

ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะคนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชนพบว่า ได้รับการยอมรับให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้น เพราะชุมชนปัวได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรม (2546 : 12) ที่ได้อธิบายถึงหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการมีส่วนร่วมและการได้รับประโยชน์จากชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชนและชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ให้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายวิถีชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชัดความสามารถในการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ยังอยู่เฉพาะในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัวเท่านั้น

3. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนของวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

3.1 ศักยภาพด้านความรู้ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่มีความรู้ในเรื่องของนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวจังหวัด ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวหรือท้องถิ่นของตนเอง เป็นการสร้างจุดเด่นขึ้นมาเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ และเมื่อกล่าวถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า ภายในชุมชนมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนบ้านปัว มีสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เพราะพื้นที่บริเวณบ้านรอบ ๆ ก็เป็นสวนผลไม้ สวนยางพารา เมื่อมีผู้คนผ่านไปผ่านมาก็จะแวะเข้ามาชมสวนผลไม้สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับเขาวลัทธิ ศิริสุวรรณ (2539 : 7) ได้กล่าวว่า ศักยภาพของบุคคลหรือหน่วยงานที่มีอยู่ในตัว ซึ่งสามารถจะนำออกมาใช้เพื่อดำเนินการหรือประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในขอบเขตได้เป็นผลสำเร็จ หนึ่งจะไม่มีลักษณะตายตัวแต่อาจจะให้มากขึ้นหรือแข็งแรงขึ้นจากการพัฒนา ส่วนบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวนั้นยังไม่มีส่วนร่วม เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเชื่อถือและมั่นใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทการท่องเที่ยวชุมชน อาศัยเริ่มดำเนินการในกลุ่มญาติพี่น้องที่มีแนวคิดเดียวกันนำร่องก่อน จากนั้นจึงได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัว

3.2 ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ ผลการวิจัยพบว่า การจัดสรรงบประมาณในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนนั้นเป็นการจัดสรรตามความสามารถและความสมัครใจ

โดยการระดมทุนภายในของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ปีละ 100 บาท และแหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนจากเทศบาลตำบลปัว ซึ่งงบประมาณที่จากภาครัฐนั้นมีจำกัดทางกลุ่มจึงได้ปรึกษหาแหล่งทุนเพิ่ม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ธนาคารออมสิน เพราะชาวบ้านและสมาชิกทุกคนมีความต้องการที่เหมือนกันในการร่วมกันพัฒนาชุมชน ซึ่งสอดคล้องทงศักดิ์ คุ่มไชนะ (2534 : 14) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับกองทุนไว้ดังนี้ กองทุนเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประสบความสำเร็จก้าวหน้า นอกเหนือไปจากองค์ประกอบอื่น ๆ อันได้แก่ กรรมการที่เลือกจากสมาชิกกลุ่ม กติกาหรือระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และกิจกรรมของกลุ่มที่จะต้องดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กองทุนจึงหมายถึง ทรัพย์สินงบประมาณ ค่าใช้จ่าย รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนั้นงบประมาณจึงเป็นปัจจัยหลักในการซื้อวัตถุดิบ อุปกรณ์ รวมถึงค่าใช้จ่ายในการศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ ทุกวันที่ 30 ของทุกเดือนทางศูนย์จะมีการชี้แจงรายละเอียดการใช้งบประมาณในการนำไปใช้ประโยชน์ให้สมาชิกได้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งแจกแจงเงินปันผลให้กับสมาชิกนำไปสานต่องานศูนย์และพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

3.3 ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า ในช่วงที่ผลผลิตออกครั้งแรกตั้งเป้าราคาให้สูงกว่าพวกใช้สารเคมี 5 - 10 บาท แต่ทำไปทำมาโดนพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ต้องขายเท่ากับสินค้าใช้สารเคมี และประกอบกับราคาตลาดคนนั้นมีหลากหลาย ถูกสุด ๆ ก็มีราคาตอนเช้าราคาหนึ่ง พอตอนบ่ายราคาเปลี่ยนไปเป็นอีกราคา ตอนเย็นก็เปลี่ยนราคาอีก ทำให้ราคาผลไม้ไม่แน่นอน เราจึงมานั่งปลงทุกข์ด้วยกันว่า “เราขนผลไม้ออกจากสวนไปป่าช้าเมื่อถึงแล้วต้องเผา” ความหมายคือ ผลไม้พอออกจากสวนไปถึงตลาดแหล่งรับซื้อแล้ว พ่อค้าคนกลางกำหนดราคาซื้อเข้ามาทำไร่ก็ต้องขาย เมื่อบรรทุกกลับ กลับมาวันหลังไปขายใหม่ ผลผลิตก็จะเสียทำให้เราถูกกดขี่ทั้งขึ้นทั้งล่อง ซึ่งจังหวัดจันทบุรีเป็นมหานครแห่งผลไม้ แต่กลับมีปัญหามากมายในการขายสินค้า เนื่องจากผลไม้มีมากล้นตลาด ราคาตกต่ำ มีการปิดถนนผลไม้เพื่อประท้วงราคาผลไม้ตกต่ำ ดังนั้นจึงมีการจัดหาแนวทางรวมกลุ่มกันเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเปิดให้ชม ชิม ซื้อมันกันหน้าสวนผลไม้ ซึ่งสอดคล้องกับวิซุกร กุหลาบศรี (2541 : 24) กล่าวว่า ศักยภาพขององค์กร หมายถึง ความพร้อมในการแสดงความสามารถในการดำเนินการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายสูงสุดขององค์กรภายใต้สภาวะแวดล้อมที่มีอยู่ ซึ่งผลไม้ของกลุ่มนั้นปลอดสารเคมี ทานแล้ว ดีต่อสุขภาพ ราคาเป็นมาตรฐานกับท้องตลาด มีแพ็คเกจกล่องที่สวยงาม บางทีลูกค้าที่มาซื้อมังคุด ทุเรียนที่ยังไม่สุกไม่เหมาะแก่การส่งมอบให้ลูกค้า ทางกลุ่มก็มีการส่งสินค้าให้ทางไปรษณีย์ให้ถึงที่ด้วยการหาตลาดรองรับผลผลิตและสร้างเครือข่ายผลไม้อินทรีย์ตอนนี้

มีตลาดรองรับที่ร่วมงานอยู่ เช่น ตลาดงานเทศกาลผลไม้ประจำปีของจังหวัดจันทบุรี ที่อู่ชุมชนเปออร์มาร์เก็ต และตลาดต่างประเทศมีจีน ญี่ปุ่น ตะวันออกกลาง แต่แค่ 5 เปอร์เซ็นเท่านั้น การสร้างเครือข่ายเพื่อยกระดับผลไม้จันทบุรีให้มีค่ามากกว่านี้ ตอนนี้มีเครือข่ายอยู่ 10 กลุ่ม ได้แก่ 1) สะโทย 2) ชาคไทย 3) เนินมะหาด 4) บ่อเวฬุ 5) ตรอกนอง 6) หนองค้อ 7) ขลุ้ง 8) แหลมสิงห์ 9) ท่าใหม่ 10) นายายอาม ประสานงานโดยทางเกษตรตำบล ส่วนการแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ทางกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดยชุมชน อาทิ น้ำผึ้งจากชันโรง (ผึ้งจิ๋ว) สบู่ล้างชุดผสมน้ำผึ้งชันโรง โลชั่นล้างชุด ไวน์ล้างชุด (ใช้ทั้งเนื้อและเมล็ดในการบ่ม) ปุ๋ยอินทรีย์จากเปลือกผลไม้ น้ำหมักชีวภาพจากเชื้อจุลินทรีย์ ตะกร้าสาน ไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นต้น ทางกลุ่มได้ร่วมกันคิดเพิ่มมูลค่าและพัฒนาสินค้าให้เพิ่มขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

3.4 ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยวชุมชน ทางวิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิได้สร้างเครือข่ายร่วมกับจังหวัดและเทศบาลตำบลในพื้นที่ในการขยายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กว้างไกลมากขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดีของหน่วยงานภาครัฐจังหวัดจันทบุรีและหน่วยงานอื่น ๆ ทำให้เครือข่ายสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนในเวลาที่ยรวดเร็วและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับสวิตซ์ ธีรศาสตร์ (2533 : บทนำ) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชนหมายถึง ความสามารถของชุมชนในการตอบสนองความต้องการ การแก้ไขปัญหาของคนส่วนใหญ่ ภายในชุมชนการประสานงาน ความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายในชุมชน ชุมชนสามารถพึ่งพิงปัจจัยจากทรัพยากรของตนเอง ตลอดจนความสามารถสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนจึงออกมาด้วยความเต็มใจ สมาชิกของกลุ่มยอมรับทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ง่าย สมาชิกเต็มใจปฏิบัติทำให้เกิดความประทับใจกับผู้ที่มาท่องเที่ยว และได้รับคำชื่นชมจากนักท่องเที่ยวและผู้มาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

3.5 ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนรับรู้และให้การยอมรับให้มีการจัดกิจกรรมและเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน เพราะเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็จะทำให้มีรายได้เข้ามาในชุมชนด้วย ไม่ต้องเดินทางไปทำงานไกลบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับสมนึก ปัญญาสิงห์ (2532 : 41) ได้ให้ความหมายว่า Potentiality หมายถึง ศักยภาพหรือขีดความสามารถในการพัฒนา เช่น ระดับบุคคล ศักยภาพของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันและสามารถดึงเอาพลังคุณลักษณะอันซ่อนเร้นดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าศักยภาพ คือ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ของแต่ละคนที่ได้แสดงออกมาตามความเป็นจริง และศักยภาพสามารถปลูกฝังพัฒนาให้เกิดขึ้น ตามขีดความสามารถของแต่ละบุคคลได้ ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ นอกจากศักยภาพของชุมชน ยังรวมถึงปริมาณคุณภาพ

ของทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอีกด้วย ส่วนผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น น่าจะมีผลดีมากกว่าเพราะเป็นการทำให้ชุมชนได้รับผลที่ทางด้านเศรษฐกิจ มีการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน และเป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม วิถีการทำเกษตรอินทรีย์ของชุมชนด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ผลเสียที่ส่งผลกระทบก็จะเป็นเรื่องของขยะ เสี่ยงรบกวนในบางช่วงเวลา และทางสัญจรในชุมชน ซึ่งทางศูนย์ได้มีการจัดตั้งขยะ โดยแยกเป็นขยะแห้ง ขยะเปียก และขยะรีไซเคิล ทางด้านเสียงอยู่ในระดับที่ชาวบ้านรับได้ ส่วนเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีศักยภาพ มีความพร้อมที่จะศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา ทันเหตุการณ์ เพราะเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ มีอสังหาริมทรัพย์ ก่อคิด ก่อผล มีความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำเสนอ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์ที่พึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก

แนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

การรักษาอัตลักษณ์และวิถีการใช้ชีวิตของชุมชน จากการวิจัยพบว่า วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เป็นสังคมเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกัน และอยู่ใกล้ชิดสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ คือสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการเข้ามาสัมผัส หากจะเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ชุมชนต้องคงความเป็นอัตลักษณ์ควบคู่กับการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์พบว่าปัญหาอุปสรรคที่คิดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ได้แก่ การเมืองที่อาจจะเข้ามามีบทบาทในการเสนอข้อต่อรองด้านต่าง ๆ หากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนสามารถสร้างชีวิตความเป็นอยู่ให้กับชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งปัญหาเรื่องของคน อาจจะเกิดความแตกแยกเกิดความขัดแย้งกัน เพราะผลประโยชน์ คนเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น ตัวใครตัวมัน ส่วนทรัพยากรธรรมชาติก็อาจจะลดลง เพราะคนสนใจทำการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งปัญหาขยะ อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่สวยงามในปัจจุบันได้ จึงต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ควรจัดประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพื่อรับรู้ปัญหา รับรู้ถึงการดำเนินการ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมหรือหาทางแก้ไขและป้องกันได้เท่าทันเหตุการณ์ ทั้งยังวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตลอดจนติดตามประเมินผลด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาได้ก่อให้เกิดประโยชน์ โดยทำให้ทราบถึงบริบททางกายภาพ การมีส่วนร่วม และศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ในตำบลบ้านปัดวิ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี มีประเด็นที่คาดว่าจะหากได้มีการดำเนินการต่อจะก่อให้เกิดอุปสรรคทั้งต่อวงวิชาการและต่อชุมชนดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ในด้านบริบททางกายภาพในเขตพื้นที่ชุมชน มีทางสาธารณะและศูนย์การเรียนรู้ที่มีพื้นที่จำกัด ดังนั้นหากในอนาคตทางภาครัฐมีการสนับสนุนศูนย์วิสาหกิจชุมชนเพื่อสุขภาพบ้านปัดวิ จะเป็นการดียิ่งในการขยายพื้นที่ในการปฏิบัติงานเพิ่มเติม เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรองรับในการเปิดเป็นศูนย์กลางรับซื้อ - ขาย และการแปรรูปผลผลิต ภายในชุมชนและตำบลใกล้เคียง รวมไปถึงเป็นสถานที่ในการศึกษาดูงานแก่ผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยวอีกด้วย

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หากมีการจัดประชุมการสนทนายามเย็นของทุก ๆ สัปดาห์ เพื่อเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องราวเกี่ยวกับความต้องการในด้านต่าง ๆ และปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมสรุปการประชุมเป็นรอบไตรมาส คือ สามเดือนครั้ง เพื่อลดข้อผิดพลาดและความขัดแย้ง เพื่อประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชนต่อไป

3. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น โดยเฉพาะทั้ง 5 ด้าน ที่ได้ทำการศึกษามาพบว่า

3.1 ศักยภาพด้านความรู้ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของคนในชุมชนทางภาครัฐหรือมหาวิทยาลัยควรเข้าไปส่งเสริมให้บริการวิชาการด้านความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับชุมชนที่มีการจัดการที่เป็นรูปแบบ ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นมากขึ้นในการดำเนินธุรกิจที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกัน

3.2 ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ การมีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความเชื่อมั่นให้คนภายในชุมชนเห็นถึงความก้าวหน้าของธุรกิจที่ทางกลุ่มได้จัดตั้งขึ้น ดังนั้นหากภาครัฐให้การส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และจัดอบรมกระบวนการจัดการงบประมาณแก่คนในชุมชนจะเป็นการดีในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ชุมชนมากขึ้น

3.3 แหล่งเรียนรู้ของชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษากระบวนการแปรรูปที่ถูกต้องและได้มาตรฐานในได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับของตลาด ดังนั้นหากชุมชนและมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ร่วมกันมือกัน จะเป็นการดีของชุมชนที่ได้เรียนรู้กระบวนการผลิตที่ถูกต้องและเป็นการสอน

นักศึกษาถึงให้เรียนรู้ปฏิบัติสามารถนำไปใช้ได้จริง โดยการเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมาก

3.4 ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน เพื่อให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น สื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ชุมชนยังประสบปัญหาขาดสื่อประชาสัมพันธ์ ดังนั้นหากมีการช่วยเหลือและแนะนำส่งเสริมการเรียนรู้ในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์จะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่คนในชุมชน เพราะสื่อสามารถเข้าถึงได้ทั่วโลก และคนในชุมชนเองก็สามารถรับรู้กิจกรรมข่าวสารภายในชุมชนได้อีกด้วย

3.5 ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร ทางวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัววี ต้องมีการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สอดคล้องกับวิถีของชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวกลับมาเยือนอีกครั้ง คนในชุมชนก็สามารถมีรายได้ต่อเนื่องแม้จะไม่ใช่น้ำาฤดูผลไม้ก็ตาม

ดังนั้นหากทางชุมชนได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาด้านศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนเพิ่มเติม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาพบว่าประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย
2. ควรศึกษาวิจัยปัจจัยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับกิจกรรมท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืน
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกมาท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาระบบการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนในท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจ และสภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนในท้องถิ่นได้ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น และศึกษาแนวโน้มของตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดจันทบุรี เพื่อเป็นแนวทางในการตอบสนองความต้องการของผู้มาท่องเที่ยวต่อไป

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2541). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.lib.dtc.ac.th/article/tourism/0018.pdf>. 25 ตุลาคม 2556.
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (ตุลาคม 2556). วารสาร **About Chan**. 2556 (05) : 23.
- โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต. (ม.ป.ป). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.life.cpru.ac.th/E%20leaning/indexeleaning.html#>. 24 ตุลาคม 2556.
- จิราภรณ์ แก้วมณี. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (พัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ชดเจน (นามสมมุติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร เป็นผู้สัมภาษณ์. (8 มิถุนายน 2557). ที่วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี จังหวัดจันทบุรี.
- ชินรัตน์ สมสืบ. (2531). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ในชุดวิชาการพัฒนาชนบท. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณัฐพงษ์ นายแสงประทีป. (2557). “รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร,” วารสารวิชาการ **Veridian E-Journal**. 7 (3) : 310 - 321.
- คณัย เทียมพุ่ม. (2543). การบริหารทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดรรชนี เอ็มพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เขษรฐมาส. (2545). สรุปประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคกลาง. ในการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ภายใต้โครงการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เรียบเรียง. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ทงศักดิ์ คุ้มไฉ่น้ำ. (2534). การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ทวิชา คชรินทร์. (2541). ศักยภาพในการบริหารงานของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล : ศึกษากรณีจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เทพกร ณ สงขลา. (เมษายน - กันยายน 2554). “ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการใช้ทรัพยากรเกษตรของชุมชน กรณีศึกษาท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างกลางจังหวัดนครศรีธรรมราช,” วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์. 6 (2) : บทคัดย่อ.

- เทศบาลตำบลปัว. (2561). ข้อมูลการสำรวจประชากรในพื้นที่ของตำบลปัว อำเภอมะขาม
จังหวัดจันทบุรี เดือนกันยายน. จันทบุรี : เทศบาลฯ.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคม.
พิมพ์ครั้งที่ 6. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.
- นงลักษณ์ จันทาทากุล และนรินทร์ สังข์รักษา. (เมษายน - มิถุนายน 2556). “การศึกษาศักยภาพ
ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน บ้านหัวเขาเงินจังหวัดราชบุรี,”
วารสารวิทยบริการ. 24 (2) : บทคัดย่อ.
- นพพงษ์ ดวงสุขเกษม. (2554). รูปแบบการท่องเที่ยวแบบผจญภัยอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา
ภูเขารีสอร์ท อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การประกอบการ).
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นำชัย ทนุผล. (2529). การตอบสนองประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาท้องถิ่น. เอกสารงานวิจัย.
เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นำชัย ทนุผล และคณะ. (2543). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2548 ก). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2548 ข). All tourism should be Sustainable Tourism. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัญญัติ แก้วส่อง และคณะ. (2533). ศักยภาพชุมชนหมู่บ้านอีสาน : กรณีศึกษาบ้านสำโรง
อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. ขอนแก่น : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และสถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เบญจวรรณ กิตติจารุกร. (2556). ศักยภาพชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
กรณีศึกษาชุมชนสมุทรเจดีย์ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประทุม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร เป็นผู้สัมภาษณ์. (8 มิถุนายน 2557). ที่วิสาหกิจ
ชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัว จังหวัดจันทบุรี.
- ประมวล สุขสมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร เป็นผู้สัมภาษณ์. (8 มิถุนายน 2557).
ที่วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัว จังหวัดจันทบุรี.

- ประยูร ศรีประสาธน์. (2542). รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พจนาน สุวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). ศัพท์ภาพของชุมชน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.rirs3.royin.go.th/word1/word-1-a0.asp>. 30 ตุลาคม 2556
- พัทธ์ยมล ลือสวัสดิ์วิชย์. (2558). “ต้นแบบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. 35 (1) : 103 - 124.
- เพ็ชรน้อย ม่วงงาม. (2539). ศัพท์ภาพของชุมชน : กรณีการจัดตั้งหมู่บ้านปลอดภัยจังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ภราเดช พยัฒวิเชียร. (2542). นโยบายอุปสรรคของรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. (เอกสารประกอบคำบรรยายรายงานวิชาการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภัทรพร จันตะนี. (2554). การจัดการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของชุมชน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเห็ดตับเต่า ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). พระนครศรีอยุธยา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- มณฑิรา ยืนนาน. (2544). ศัพท์ภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในการส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม : กรณีศึกษาตำบลบางตำเนร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (2538). นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- มवलชน (นามสมมุติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มณีรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร เป็นผู้สัมภาษณ์. (8 มิถุนายน 2557). ที่วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านป้อวี จังหวัดจันทบุรี.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานประมงในการปฏิรูประบบราชการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เยาวลักษณ์ ศิริสุวรรณ. (2539). ศัพท์ภาพของเทศบาลเมืองนครปฐมในการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน: โครงการหลวงปางคะ,” วารสารเทคโนโลยีสูรนารี. 9 (1) : 19 - 35.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. (2544). **ท่องเที่ยวยั่งยืน ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.** กรุงเทพฯ : อนุสาร อสท.
- _____. (2547). **หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.lib.dtc.ac.th/article/tourism/0007.pdf>. 25 ตุลาคม 2556.
- ลำยอง ปลั่งกลาง, วันทนา เนาว์วัน. (กรกฎาคม - ธันวาคม 2551). “การศึกษาศักยภาพและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนไทย-มุสลิม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” **สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ฉบับสังคมศาสตร์.** 40 (2) : 41 - 52.
- วรรณ วลัยวานิช. (2546). **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วริยา เอี่ยมวิบูลย์. (2540). **ศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล.** กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (ม.ป.ป). **จังหวัดจันทบุรี.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki>. 10 ตุลาคม 2556.
- วิฑูกร กุหลาบศรี. (2541). **การปรับตัวขององค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีท่องเที่ยวไทย 2541 - 2542 : ศึกษาเฉพาะสำนักงาน ททท. ภาคใต้.** กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. (2541). **พจนานุกรมอังกฤษ - ไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์ที่สุด.** กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมะขาม. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลทั่วไป อำเภอมะขาม.** (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.chan.nfe.go.th/makham/?name=anfe8>. 10 ตุลาคม 2556
- สมนึก ปัญญาสิงห์. (2532). **การพัฒนาชุมชน ขอนแก่น.** ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สินธุ์ สโรบบล และคณะ. (2546). **การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์.** เชียงใหม่ : วนิดาเพรส.

- สุจิตราภรณ์ จุสปาโล. (2558). “การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนบ้านบางเหริ่งใต้ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา,” วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย. 35 (2) : 89 - 103.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. (2533). ศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบ้านฝาง. ขอนแก่น : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักกองทุนทรัพยากรกองทุนการวิจัย. (ม.ป.ป). การท่องเที่ยวชุมชน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.vijai.trf.or.th/research/view_group.asp?group=O3. 10 ตุลาคม 2556.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. (2554). ข้อมูลสวนจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดจันทบุรี. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.chanthaburi.doae.go.th/agro_tour1/agro_tour1.htm. 10 ตุลาคม 2556.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 - 2559 แผนงานการพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=395>. 10 ตุลาคม 2556.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. (2542). “เซอร์เปอร์วิโว่ (Serpervivo)” แนวคิดจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.lms.thaicyberu.go.th/.../Child_Center1_1.htm. 30 ตุลาคม 2556.
- เหรียญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มณีรัตน์ ธีรพันธุ์เสถียร เป็นผู้สัมภาษณ์. (8 มิถุนายน 2557). ที่วิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านป้อวิ จังหวัดจันทบุรี.
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ. ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ ตะนัยศรี. (2555). วิสาหกิจ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://ophbgo.blogspot.com/>. 10 ตุลาคม 2556.
- อิสริยา เลหาดีรานนท์. (2552). ทรัพยากรการท่องเที่ยว (14 เมษายน 2552). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=2994>. 24 ตุลาคม 2556.
- อุดม เขวกี้วงศ์ และคณะ. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.

- อัสวิน แสงพิบูล. (2546). การท่องเที่ยวเชิงเกษตร : ท่องเที่ยวสวนผลไม้ไทย. ภาควิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measure For Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies.** New York : Cornell University Press
- David A. Fennell. (1999). การท่องเที่ยวชุมชน. บทความจากกองบรรณาธิการ นสพ.ไทยโพสต์ 30 มกราคม. 2547. แหล่งที่มา : <http://www.trekkingthai.com/cgi-bin/webboard/print.pl? ...trip>. 24 ตุลาคม 2556.
- Fornaroff . (1980). **A Community involmnet in Health System for Primary Health Care.** Geneva : World Health Organization.
- Koufman, F. (1949). “H.F. Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities,” **Agricultural Experiment Station Bulletins.** 4 (2) : 5 - 50.
- Longman. (1987). **Dictionary of Contemporary.** English Harlow : Longman Press.
- Victoria Neufeldt. (1990). **Webster’ s New World Dictionary.** New York : A Time Warner Company.

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ภาคผนวก ก
แนวประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แนวประเด็นการสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปัดวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

ส่วนที่ 4 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

1. เพศ	6. อาชีพหลัก
2. อายุ	7. ภูมิลำเนาเดิม
3. สถานภาพ	8. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
4. ศาสนา	9. สถานภาพตำแหน่งทางสังคม
5. ระดับการศึกษา	

2) ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน

1. ลักษณะทางกายภาพ	6. องค์กร/ความสัมพันธ์ทางสังคม
2. การศึกษา	7. ความเชื่อ/ ศาสนา
3. สถานภาพทางเศรษฐกิจ	8. สังคมวัฒนธรรม
4. จำนวนพื้นที่ทั้งหมด (ที่อยู่อาศัย พื้นที่เพาะปลูก)	
5. ระบบสาธารณูปโภค	

ส่วนที่ 2 องค์กรประกอบที่มีส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน

1. ตำแหน่ง
2. ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ในชุมชน
3. ความเป็นมาของชุมชน
4. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น
5. ความต้องการร่วมที่เหมือนกันในชุมชน
6. เหตุการณ์กิจกรรม
7. การแสดงถึงความเอื้ออาทรและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
8. ความเป็นกลุ่มกลมเกลียวเข้มแข็งในชุมชน ที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

1. ชุมชนให้การยอมรับและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน
2. มีส่วนในการคิด วางแผนและเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. เครือข่ายการท่องเที่ยวอื่น ๆ มีส่วนช่วยพัฒนาการท่องเที่ยว
4. มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
5. เด็กและผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
6. ชุมชนร่วมกันรักษาทรัพยากรในพื้นที่
7. ชุมชนปฎิบัติได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

8. การประสานความร่วมมือกับกลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวอื่น ๆ ของชุมชนที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างระบบตลาดให้เข้มแข็ง

ส่วนที่ 4 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ศักยภาพด้านความรู้

- 1.1) นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 1.2) ทรัพยากรภายในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง
- 1.3) จุดเด่นของชุมชนที่สามารถพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
- 1.4) บทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2. ศักยภาพด้านการจัดการงบประมาณ

- 2.1) แหล่งสนับสนุนทางด้านงบประมาณเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 2.2) การจัดสรรงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
- 2.3) การกระจายผลประโยชน์และการจัดสรรรายได้สู่ชุมชน

3. ศักยภาพด้านการจัดการผลผลิต

- 3.1) ตลาดรองรับผลผลิตที่ได้มาตรฐาน
- 3.2) การกระจายผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยตรง
- 3.3) การแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่

4. ศักยภาพด้านการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชน

- 4.1) การสร้างเครือข่ายของการท่องเที่ยว
- 4.2) การกำหนดแนวทาง/รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน
- 4.3) การให้ความรู้/ข่าวสาร/เอกสาร พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

5. ศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมเชิงเกษตร

- 5.1) กิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน
- 5.2) ความถี่ในการทำกิจกรรมในชุมชน
- 5.3) สถานที่ที่ดำเนินกิจกรรมในชุมชน
- 5.4) แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ส่วนที่ 5 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ปัญหา การจัดการท่องเที่ยว

เชิงเกษตรในชุมชน

ประวัติย่อผู้วิจัย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นางสาวมณิรัตน์ ชีรพันธุ์เสถียร
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 14 กรกฎาคม 2532
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 4/7 หมู่ที่ 5 ตำบลหนองปากโลง อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	เจ้าหน้าที่ธุรการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัทกรุงเทพลิสซิ่ง จำกัด จังหวัดนครปฐม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2548	มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2551	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศรีวิชัยวิทยา จังหวัดนครปฐม
พ.ศ. 2555	คหกรรมศาสตรบัณฑิต ค.ห. (อุตสาหกรรมงานอาหาร) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
พ.ศ. 2562	บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต บ.ม. (การบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี